

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

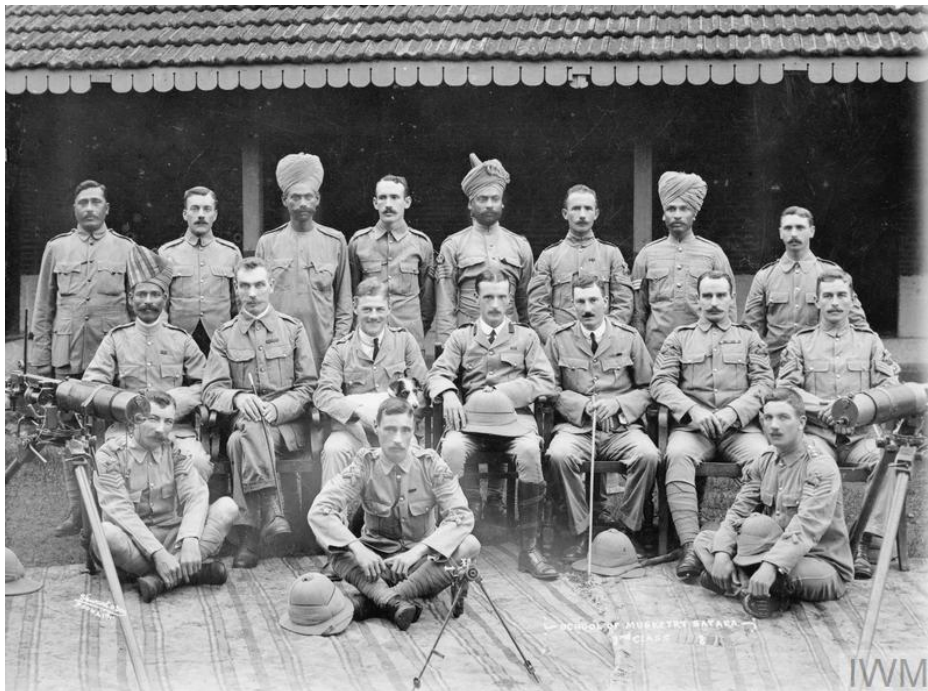
Ο Βρετανικός Ινδικός Στρατός από το 1858 μέχρι και το 1914:

Πολιτισμικές θεωρήσεις και πολιτικές διαχείρισης των Ινδών

sepoys από τους Βρετανούς

Χρήστος Μπούρης

A. M. 1561201601008

Ομαδική φωτογραφία Βρετανών και Ινδών αξιωματικών, Satara Ινδία 1911 (©Imperial War Museum)

Τριμελής Επιτροπή:

Μαρία Παπαθανασίου (επόπτρια)

Κώστας Ράπτης

Αθηνά Συριάτου

Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Π.Μ.Σ. Ευρωπαϊκής Ιστορίας

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	3
2. Επισκόπηση της βρετανικής κυριαρχίας στην Ινδία, 1757-1857.....	9
3. Ο βρετανικός ινδικός στρατός από το 1858 μέχρι και το 1914	11
3.1. Η «Ινδική Ανταρσία» και η δυσαρέσκεια του ινδικού στρατιωτικού προσωπικού.....	13
3.2. Επιφυλάξεις και νέες Θεωρήσεις. Ο ινδικός στρατός μετά την καταστολή της «Ινδικής Ανταρσίας».....	20
3.3. Οι Ινδοί αξιωματικοί στο βρετανικό ινδικό στρατό	43
3.4. Ο ινδικός στρατός ως αυτοκρατορικό όργανο επιβολής από το 1858 έως και το 1914..	55
4. Ο Βρετανικός Ινδικός Στρατός: προσλήψεις και στερεότυπα.....	64
4.1. Η θεωρία «των Πολεμικών Φυλών» και οι πρακτικές αποδοχής γηγενών νεοσυλλέκτων στον ινδικό στρατό	65
4.2. Βρετανικά Στερεότυπα και αντιμετώπιση των Ινδών στρατιωτών από τους Βρετανούς μέχρι και το 1914.....	75
4.3. Οι Ινδοί seroys στο έργο του Rudyard Kipling	81
5. Συμπεράσματα	87
Παράρτημα.....	90
Βιβλιογραφία.....	91

1. Εισαγωγή

Η αποικιοκρατία αποτελεί ζήτημα που έχει απασχολήσει τους ιστορικούς τόσο κατά τη διάρκεια του 20^{ου} όσο και του 21^{ου} αιώνα. Ωστόσο, η ιστορία της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας ελάχιστα έχει απασχολήσει τους ιστορικούς στην Ελλάδα,¹ σε ένα κράτος που δεν υπήρξε αποικιοκρατική δύναμη, ούτε επεδίωξε την αποικιακή εξάπλωση, σε αντίθεση με ένα σημαντικό αριθμό ευρωπαϊκών κρατών, εκ των οποίων η Βρετανία αποτελούσε την εδαφικά, πληθυσμιακά, πολιτικά αλλά και οικονομικά ισχυρότερη ευρωπαϊκή αποικιακή δύναμη στη διάρκεια του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα. Η παρούσα εργασία φιλοδοξεί να λειτουργήσει στο βαθμό που είναι εφικτό, ως έναυσμα για την έναρξη στην Ελλάδα ενός διαλόγου για την αποικιοκρατία, τη Βρετανική αυτοκρατορία αλλά και τη βρετανική κυριαρχία επί της Ινδίας.

Η βρετανική παρουσία στην ινδική υποήπειρο έγινε αισθητή στα μέσα του 18^{ου} αιώνα, με την ανάπτυξη όμως εμπορικών σχέσεων μεταξύ της Βρετανίας και των ινδικών κρατών να παρατηρείται ήδη από το 17^ο αιώνα. Η εγκαθίδρυση και σταθεροποίηση της βρετανικής κυριαρχίας σε περιορισμένη αρχικά έκταση εκκίνησε με τον Επταετή Πόλεμο, κατά τη διάρκεια του οποίου οι βρετανικές στρατιωτικές δυνάμεις και οι Ινδοί σύμμαχοι τους νίκησαν κατά κράτος τους Γάλλους, αναδεικνύοντας τη Βρετανία ως τη μοναδική πλέον ευρωπαϊκή δύναμη με φιλοδοξίες κυριαρχίας επί της Ινδίας. Η διαδικασία αυτή διήρκησε πολλές δεκαετίες και οδήγησε σταδιακά στην ενσωμάτωση της πλειοψηφίας των ινδικών κρατικών οντοτήτων στην επικράτεια, που ελεγχόταν από τη βρετανικών συμφερόντων Εταιρεία των Ανατολικών Ινδιών μέχρι και το 1858, οπότε η αποικία περνά στον άμεσο έλεγχο της βρετανικής κυβέρνησης. Η διακυβέρνηση των Ινδών υπηκόων πρώτα από την Εταιρεία και έπειτα από το βρετανικό στέμμα στηριζόταν αφενός στην επιτόπια παρουσία βρετανικών στρατευμάτων, των οποίων όμως ο αριθμός ήταν περιορισμένος και αφετέρου στη χρήση ενός μισθοφορικού ινδικού στρατού, του οποίου ο αριθμός ανερχόταν σε δεκάδες χιλιάδες.² Η παρούσα εργασία επιχειρεί να αναλύσει τη στάση των βρετανικών αρχών και των βρετανών αξιωματούχων απέναντι στο ινδικό στρατιωτικό προσωπικό, που υπηρετούσε τη βρετανική κυβέρνηση της Ινδίας, καθώς και τη διαχείριση του σε πολιτικό, στρατιωτικό και

¹ Ακολουθεί η παράθεση μιας βασικής εισαγωγικής βιβλιογραφία για την αποικιοκρατία στα ελληνικά: Μαρία Παπαθανασίου, *Αποικίες και Ανταγωνισμοί: 15ος-20ός αιώνες* (Ειδικό θέμα του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού, Γ'), Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2001· Λάμπρος Φλιτούρης, *Αποικιακές Αυτοκρατορίες*, Αθήνα, Εκδόσεις Ασίνη, 2015· Harry Magdoff (επιμέλεια Α. Καρακατσούλη), *Αποικιοκρατία. Η Ευρωπαϊκή Επέκταση μετά το 1763*, εκδόσεις Μελάι 2008· Βλ. επίσης το παλαιότερο πολύτομο έργο του Νίκου Ψυρούκη, *Ιστορία της Αποικιοκρατίας*, έξι τόμοι, Αθήνα, εκδόσεις Αιγαίον, 1993.

² Βλ. Denis Judd, *The Lion and the Tiger. The Rise and Fall of the British Raj, 1600-1947*, Oxford, Oxford University Press, 2004, σσ. 28-69, όπου περιέχεται μια συνοπτική αλλά συνάμα ουσιαστική ανάλυση της εξέλιξης της Βρετανικής κυριαρχίας στην Ινδία από το 1700 μέχρι και το 1857.

κοινωνικό πλαίσιο, μεταξύ του 1858 και του 1914, κατά τη θεωρούμενη και ως «κλασική» περίοδο της βρετανικής κυριαρχίας επί της Ινδίας. Θα αναδειχθούν οι αντιλήψεις Βρετανών πολιτικών και στρατιωτικών αξιωματούχων σχετικά με τους Ινδούς στρατιώτες και αξιωματικούς, ενώ συνάμα θα διατυπωθούν συμπεράσματα αναφορικά με τις θεωρίες και τα στερεότυπα που αναδύθηκαν για τον Ινδικό στρατό. Σε ιστοριογραφικό επίπεδο η ανά χειρας εργασία μπορεί να ενταχθεί κυρίως στην πολιτισμική ιστορία και την ιστορία των νοοτροπιών, αλλά και ευρύτερα στην κοινωνική και την πολιτική ιστορία.³ Να σημειωθεί εδώ, ότι δεν κρίθηκε σκόπιμο, να παρουσιαστεί συνολικά το ζήτημα της βρετανικής αυτοκρατορικής και αποικιακής ιδεολογίας και πολιτικής, αλλά θεωρήθηκε προτιμότερο η εργασία να επικεντρωθεί στον Ινδικό στρατό και στην αντιμετώπιση του από τους Βρετανούς σε πολιτισμικό αλλά και διοικητικό επίπεδο.

Οι αποικιακές και μετααποικιακές σπουδές, καθώς και η παγκόσμια ιστορία («global history») έχουν γνωρίσει ιδιαίτερη άνθηση τις τελευταίες δεκαετίες προκαλώντας γόνιμες συζητήσεις και διάλογο γύρω από την αλληλεπίδραση αποικιοκρατών και αποικιοκρατούμενων, ζητημάτων εθνότητας, ρατσισμού και φύλου, παραμένοντας συνεχώς στο προσκήνιο του ενδιαφέροντος της ιστορικής έρευνας, οδηγώντας έτσι στην παραγωγή μιας εκτενέστατης βιβλιογραφίας γύρω από το αποικιακό ευρωπαϊκό παρελθόν και την πρόσληψη του. Η πλούσια αυτή βιβλιογραφία έχει ξεκινήσει μεταπολεμικά με την *Ιστορία της Βρετανικής Αυτοκρατορίας του Κέιμπριτζ*, ο πρώτος τόμος της οποίας εκδόθηκε το 1929 και ο τελευταίος το 1959, και όπου ουσιαστικά αναλύονται οι ενέργειες των Βρετανών σε αποικιακό επίπεδο, υπογραμμίζοντας κυρίως τον αντίκτυπο που αυτές είχαν στη μητρόπολη παρά στο εσωτερικό των αποικιών.⁴ Η μελέτη της αποικιοκρατίας γνώρισε ιδιαίτερη εξέλιξη και πρόοδο τις επόμενες δεκαετίες, με την έκδοση των επιθεωρήσεων *Journal of Imperial and Commonwealth History* και *Journal of Colonialism and Colonial History*, τα οποία διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην αποκρυστάλλωση των νέων ερευνητικών τάσεων, ενώ ο κλάδος επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από το έργο του ψυχιάτρου Frantz Fanon, του

³ Χρήσιμο μεθοδολογικό εργαλείο για τον ερευνητή αποτελούν τα έργα του Georg G. Iggers, τα οποία εξετάζουν την πορεία και τις τάσεις της ιστορικής επιστήμης, συμπεριλαμβάνοντας την πολιτισμική ιστορία. Βλ. Georg G. Iggers, *Η Ιστοριογραφία στον 20^ο Αιώνα. Από την Επιστημονική Αντικειμενικότητα στην Πρόκληση του Μεταμοντερνισμού*, μτφρ. Παρασκευάς Μάταλας, Αθήνα, Νεφέλη, 2006. Για μια γενική επισκόπηση της πορείας της ιστορίας ως επιστημονικού κλάδου τον 20^ο αιώνα βλ. Georg G. Iggers & Q. Edward Wang, με τη συνεργασία της Supriya Mukherjee, *Παγκόσμια Ιστορία της Σύγχρονης Ιστοριογραφίας*, μτφρ. Πελαγία Μαρκέτου, Αθήνα, Νεφέλη, 2015, σσ. 443-461, όπου πραγματεύονται η πολιτισμική ιστορία, η ιστορία του φύλου, αλλά και ο ρόλος του κοινωνικού στοιχείου στην ιστοριογραφία μετά το 1990.

⁴ Αθηνά Συριάτου, «Βρετανική Αυτοκρατορία και Ιστορίες της Βρετανικής Αυτοκρατορίας», στο Αθηνά Συριάτου (επιμ.), *Εξουσιάζοντας τα Κύματα. Όψεις της Ιστορίας και της Ιστοριογραφίας της Βρετανικής Αυτοκρατορίας*, Αθήνα, Εκδόσεις Ασίνη, 2018, σσ. 45-47.

Edward W. Said, και των «Subaltern Studies»⁵, που άνοιξαν νέα μονοπάτια για τον μελετητή του ιμπεριαλισμού, της αποικιοκρατίας και της επίδρασης τους σε φυλετικό, κοινωνικό και εθνικό πλαίσιο, καθώς και σε ζητήματα φύλου, ενισχύοντας τον διεπιστημονικό τους χαρακτήρα.⁶

Η παρούσα μελέτη σχετικά με τον ινδικό στρατό στην υπηρεσία των Βρετανών, τις αντιλήψεις των τελευταίων για το ινδικό στρατιωτικό προσωπικό και τη συμπεριφορά απέναντι του στηρίχθηκε σ' έναν ευρύ κατάλογο πηγών, τόσο πρωτογενών όσο και δευτερογενών. Από τις διαθέσιμες πρωτογενείς πηγές, χρησιμοποιήθηκαν κυρίως επίσημοι βρετανικοί κυβερνητικοί οδηγοί για την Ινδία, που παρέχουν στους αναγνώστες πληροφορίες για την ιστορία, την πολιτική οργάνωση, τον ινδικό πολιτισμό, τη γεωγραφία της Ινδίας κτλ., καθώς επίσης απομνημονεύματα και καταγραφές προσωπικών εμπειριών Βρετανών, που υπηρέτησαν ή βρέθηκαν στην Ινδία στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα. Τα πρώτα έχουν γραφειοκρατικό και απρόσωπο χαρακτήρα καθώς και ύφος, σε αντίθεση με τα δεύτερα, τα οποία διακρίνονται από τον προσωπικό χαρακτήρα και ύφος τους, αντανακλώντας την άμεση εμπλοκή του αφηγητή στη ζωή της αποικίας και τις «από πρώτο χέρι» γνώσεις του για τον ινδικό στρατό. Ειδικότερα αξιοποιούνται οι εξής οδηγοί: *The Imperial Gazetteer of India. The Indian Empire. Volume IV. Administrative*, που δημοσιεύτηκε υπό την αιγίδα του υπουργείου Ινδίας, το έργο *The Army in India and its Evolution. Including an Account on the Establishment of the Royal Air Force in India* που δημοσιεύτηκε τη δεκαετία του 1920 από τις βρετανικές αρχές της Ινδίας στην Καλκούτα, το έργο του Sir George Chesney, *Indian Polity. A view of the System of Administration in India*, που αναλύει διεξοδικά το βρετανικό σύστημα διακυβέρνησης της Ινδίας και η έκδοση του τμήματος Πληροφοριών του Γενικού Επιτελείου του ινδικού στρατού, *Frontier and Overseas Expeditions from India. Volume VI. Expeditions Overseas*, που συντάχθηκε το 1911. Στην κατηγορία των προσωπικών αφηγήσεων και απομνημονευμάτων από την άλλη, εντάσσεται το *The Competition Wallah*, που περιλαμβάνει τις εμπειρίες αλλά και τις παρατηρήσεις του Βρετανού πολιτικού G. O. Trevelyan, όπως διαμορφώθηκαν κατά τη διάρκεια του οδοιπορικού του στην Ινδία τη δεκαετία του 1860. Επίσης, στην παρούσα έρευνα αξιοποιήθηκαν τα απομνημονεύματα του Sita Ram, Ινδού στρατιώτη και μετέπειτα αξιωματικού, τα οποία επιμελήθηκε και μετέφρασε στα αγγλικά ο James Lunt τον 19^ο αιώνα-υπό τον εξής τίτλο: *From Sepoy to Subedar Being the Life and*

⁵ Για μια περιεκτική ανάλυση των Subaltern Studies στα ελληνικά βλ. Ιωάννα Λαλιώτου, «Μετααποικιακή Συνθήκη και Ιστορία», στο Αθηνά Αθανασίου (επιμ.), *Αποδομώντας την Αυτοκρατορία. Θεωρία και Πολιτική της Μετααποικιακής κριτικής*, Αθήνα, Νήσος, 2016, σσ. 73-96.

⁶ Για μια συνολική επισκόπηση των τάσεων της ιστοριογραφίας της βρετανικής αυτοκρατορίας από τις απαρχές της μέχρι και σήμερα βλέπε Συριάτου, «Βρετανική Αυτοκρατορία...», σσ. 31-106.

Adventures of Subedar Sita Ram, a Native Officer of the Bengal Army Written and Related by Himself. Ακόμη, η μελέτη στηρίχθηκε στο έργο *Forty-One Years in India. From Subaltern to Commander-in-Chief* του στρατάρχη, λόρδου Roberts στο οποίο ο συγγραφέας αφηγείται τη μακρά στρατιωτική του καριέρα στον ινδικό στρατό. Η εικόνα των Βρετανών για τον ινδικό στρατό διερευνάται επίσης από τη σκοπιά της λογοτεχνίας, μέσα από το παράδειγμα του έργου του Rudyard Kipling, του κατεξοχήν λογοτέχνη, που επηρεάστηκε από τον ιμπεριαλισμό και την αποικιοκρατία, και κατάφερε να αποδώσει το πνεύμα και το κλίμα της εποχής του, προβάλλοντας ταυτόχρονα την αυτοκρατορική ιδεολογία.

Σε βιβλιογραφικό επίπεδο χρησιμοποιήθηκε σειρά μονογραφιών, άρθρων, γενικών ιστοριών αλλά και αρκετών διπλωματικών και διδακτορικών διατριβών. Στο πλαίσιο της αξιοποιηθείσας βιβλιογραφίας δύο μονογραφίες, που διακρίνονται από τη σε βάθος προσέγγιση του αντικειμένου (του ινδικού αποικιακού στρατού και των παραμέτρων, που καθόρισαν την πρόσληψη και αντιμετώπιση του από τους Βρετανούς) είναι αφενός το έργο του Ινδού ιστορικού Kaushik Roy, *Brown Warriors of the Raj. Recruitment & the Mechanics of Command in the Sepoy Army, 1859-1913*, αφετέρου το έργο του Βρετανού David Omissi, με τίτλο *The Sepoy and the Raj. The Indian Army 1860-1940*, τα οποία αποτέλεσαν θεμελιακή βάση πληροφοριών και αξιοποιήθηκαν συστηματικά από τον γράφοντα. Συστηματικά αξιοποιήθηκε επίσης το έργο του Thomas Metcalf, που καλύπτει πολλαπλές πτυχές και συνιστώσες της πολιτικής οργάνωσης, της κοινωνίας αλλά και του πολιτισμού της Βρετανικής Ινδίας, καθώς και οι μονογραφίες του Sarveralli Gopal, *British Policy in India 1858-1905*, ένα κλασικό και διαχρονικής αξίας μελέτημα για τη Βρετανική Ινδία, και του Nile Green, *Islam and the Army in Colonial Indian. Sepoy Religion and the Service of Empire*, που επιχειρεί να αναδείξει το ρόλο που διαδραμάτισε το Ισλάμ, για τους Μουσουλμάνους στρατιώτες στην υπηρεσία των Βρετανών, εξετάζοντας την περίπτωση της στρατιωτικής δύναμης του Hyderabad. Η *Oxford History of the British Empire*, παρότι έχει δεχτεί αρκετές κριτικές για την έλλειψη πρωτοτυπίας της, παραμένει χρήσιμη για τον ερευνητή, καθώς συνιστά μια γενική προσέγγιση της βρετανικής αυτοκρατορικής ιστορίας, όντας ικανή να αποτελέσει εφελκυστικό περαιτέρω μελέτης. Επιπροσθέτως, ο γράφων μέσα από την έρευνα του διαπίστωσε την ύπαρξη αρκετών διπλωματικών και διδακτορικών διατριβών που σχετίζονταν άμεσα ή έμμεσα με τον ινδικό στρατό, εκ των οποίων τα ακόλουθα θεωρούνται ιδιαίτερα αξιόλογα: *Race, Politics, and Armies: The Dynamics of Military Modernization in Twentieth-Century Colonial India* (Pradeer P. Barua), *An English Barracks in the Oriental Sea: The Imperial Use of the British Indian Army Outside India* (Clayton D. Laurie) και το *Relics of empire: A cultural history of the Gurkhas, 1815-1987* (Katherine Mary Des Chene). Συνοψίζοντας, η συγγραφή

της μελέτης αυτής έγινε εφικτή μέσα από τη χρήση ενός συνδυασμού πρωτογενών πηγών και βιβλιογραφίας -τα σημαντικότερα έργα ανάμεσα τους αναφέρονται παραπάνω- που έχει συνταχθεί, όπως είναι αναμενόμενο, κυρίως από Βρετανούς και Ινδούς.

Στο κείμενο ο όρος ινδικός στρατός υποδηλώνει πάντα τον στρατό, που είχε δημιουργηθεί από τους Βρετανούς για τη διατήρηση της κυριαρχίας τους στην υποήπειρο και δε θα πρέπει να συγχέεται με τον στρατό της ανεξάρτητης Ινδίας. Το ίδιο ισχύει και για τον όρο ινδική κυβέρνηση, ο οποίος δηλώνει τη βρετανική κυβέρνηση, που διαχειριζόταν την κτήση της Ινδίας, έχοντας ως επικεφαλής τον Βρετανό Αντιβασιλέα. Επίσης, ως συνώνυμο του παραπάνω, αλλά και της βρετανικής κυριαρχίας γενικότερα χρησιμοποιείται ο όρος Ρατζ, που πέρασε από τα Ινδικά στα Αγγλικά υποδηλώνοντας την βρετανική εξουσία επί της Ινδίας. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί και η λέξη seroy, που καθιερώθηκε ήδη από το 19^ο αιώνα ως συνώνυμο του Ινδού στρατιώτη στην υπηρεσία των Βρετανών.

Η μελέτη δομήθηκε έως ένα βαθμό χρονολογικά, αλλά κυρίως θεματικά. Η πρώτη από τις δύο εκτεταμένες ενότητες του παρόντος ξεκινά με την Ινδική Ανταρσία του 1857, η οποία αποτελεί ένα γεγονός-ορόσημο για τη βρετανική κυριαρχία στην Ινδία και ανατρέπει την μέχρι τότε εφαρμοζόμενη πολιτική διακυβέρνησης της, μετατρέποντας την συγχρόνως σε αποικία του βρετανικού στέμματος, υπό τον άμεσο έλεγχο της βρετανικής κυβέρνησης. Το κύριο τμήμα της ωστόσο αναφέρεται στις επικρατούσες πολιτικές, που ακολουθήθηκαν σχετικά με τον ινδικό στρατό μεταξύ του 1858 και του 1914, συμπεριλαμβάνοντας σε ξεχωριστές υποενότητες την ανάλυση της θέσης και των αρμοδιοτήτων των Ινδών αξιωματικών, καθώς και τη χρήση του ινδικού στρατού ως αυτοκρατορικού οργάνου επιβολής, μέσω της συμμετοχής του σε εκστρατείες ανά την υφήλιο. Η δεύτερη ενότητα, επικεντρώνεται στη βρετανική νοοτροπία και στις αντιλήψεις αναφορικά με τον ινδικό στρατό και τους seroys, με έμφαση στην ανάπτυξη της θεωρίας των πολεμικών φυλών, σε συγκεκριμένες απόψεις Βρετανών πολιτικών και στρατιωτικών αξιωματούχων της εποχής αλλά και στον τρόπο παρουσίασης των Ινδών στρατιωτών εντός του έργου του Kipling.

Τα ερωτήματα που θα τεθούν είναι αρκετά, εκ των οποίων μείζονα κρίνονται η διερεύνηση και ερμηνεία των πολιτικών διαχείρισης του ινδικού στρατού και του γηγενούς στρατιωτικού προσωπικού μεταξύ του 1858 και του 1914, αλλά και οι αντιλήψεις πίσω από την πρακτική εφαρμογή τους. Ποιες ήταν οι κατευθυντήριες γραμμές της σκέψης των Βρετανών πολιτικών και στρατιωτικών ιθυνόντων; Αντιμετώπιζαν τους Ινδούς στρατιώτες ως προμαχώνα της κυριαρχίας τους στην Ινδία ή ως εν δυνάμει απειλή; Ο απόηχος της Ανταρσίας επηρέαζε ή όχι τις βρετανικές αρχές μετά το 1860; Ποια ήταν η εικόνα που είχαν σχηματίσει οι Βρετανοί για

τον μέσο serou και ποια η πολιτική ελέγχου τους; Πώς λειτουργούσε ο ινδικός στρατός ως αυτοκρατορικό όργανο; Η παρούσα μελέτη φιλοδοξεί να επιτρέψει στον αναγνώστη να αντιληφθεί το πλαίσιο λειτουργίας του ινδικού στρατού, αλλά και τις βρετανικές αντιλήψεις γύρω απ' αυτόν στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα έως και το ξέσπασμα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, οπότε και τα δεδομένα μεταβάλλονται ριζικά.

2. Επισκόπηση της βρετανικής κυριαρχίας στην Ινδία, 1757-1857.

Οι Βρετανοί είχαν αναπτύξει εμπορικές δραστηριότητες στην Ινδία ήδη από τις αρχές του 18^{ου} αιώνα, ενώ σταδιακά προχώρησαν στην εγκαθίδρυση εμπορικών σταθμών στο ινδικό έδαφος, οι οποίοι σταδιακά εξελίσσονταν σε βρετανικές κτήσεις. Τον έλεγχο των περιοχών αυτών αλλά και γενικότερα την ευθύνη για την Ινδία δεν ανέλαβε απευθείας η βρετανική κυβέρνηση, αλλά η Εταιρεία των Ανατολικών Ινδιών, η οποία ιδρύθηκε το 1707.⁷ Η Βρετανία είχε βέβαια να αντιμετωπίσει τις αξιώσεις και άλλων ευρωπαϊκών δυνάμεων στη περιοχή και κυρίως της Γαλλίας, η οποία μέχρι τα μέσα του 18^{ου} αιώνα είχε πετύχει να αποκτήσει αρκετούς εμπορικούς σταθμούς στην υποήπειρο. Στα πλαίσια του Επταετούς Πολέμου (1755-1764) όμως, κατά τη διάρκεια του οποίου η Βρετανία και η Γαλλία αναμετρήθηκαν τόσο στην Ευρώπη όσο στη Βόρεια Αμερική και στην Ινδία, οι βρετανικές στρατιωτικές δυνάμεις, υπό την ηγεσία του Robert Clive, κατανίκησαν το γαλλικό στρατό και τους Ινδούς συμμάχους του στο Plassey το 1757, διασφαλίζοντας τη βρετανική κυριαρχία στο σύνολο της Βεγγάλης.⁸ Την επομένη περίοδο, Η Εταιρεία των Ανατολικών Ινδιών, ενεπλάκη σε σειρά πολεμικών αναμετρήσεων και συγκρούσεων με τα ινδικά κράτη, τα οποία σταδιακά απορρόφησε αυξάνοντας την επικράτεια της. Μέχρι τη δεκαετία του 1840, το σύνολο σχεδόν της υποηπείρου βρισκόταν υπό την κυριαρχία της, χωρίς να αντιμετωπίζει σοβαρές απειλές και προκλήσεις από τους τοπικούς πληθυσμούς.⁹

Διοικητικά προ του 1858, η Ινδία είχε διαιρεθεί από την Εταιρεία των Ανατολικών Ινδιών σε τρεις περιφέρειες, της Βεγγάλης, του Μαντράς και της Βομβάης με τη καθεμία να διαθέτει ένα ξεχωριστό στρατό, ο οποίος επιχειρούσε κυρίως εντός των ορίων της. Μετά το 1858 όμως και με τη βρετανική κυριαρχία να απλώνεται στο σύνολο πια της υποηπείρου, η διοικητική διαίρεση της Βρετανικής Ινδίας διαφοροποιείται. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ο βρετανικός ινδικός στρατός είναι πλέον ενιαίος, ενώ η επικράτεια του Ρατζ διαιρείται σε δέκα επαρχίες (Βεγγάλη, Μαντράς, Βομβάη, Βιρμανία, Ηνωμένες Επαρχίες, Κεντρικές Επαρχίες, Punjab και Assam).¹⁰ Όπως προαναφέρθηκε, προ της ανταρσίας του 1857, κάθε μία από τις τρεις

⁷ Judd, *The Lion*, σσ. 14-27

⁸ Στο ίδιο, σσ. 28-31

⁹ Στο ίδιο, σσ. 28-45

¹⁰ Published under the Authority of his Majesty's Secretary of State for India in Council, *The Imperial Gazetteer of India. The Indian Empire. Volume IV. Administrative*, Oxford, Clarendon Press, 1909, σσ. 46-47· Sir George Chesney, *Indian Polity. A view of the System of Administration in India*, London and New York, Longman's Green and Co., 1894, σσ. 79-88, όπου ο συγγραφέας αναλύει το ζήτημα των τριών αρχικών περιφερειών (Βεγγάλη, Μαντράς και Βομβάη), τονίζοντας το γεγονός ότι η διαίρεση

διοικητικές περιφέρειες διέθετε το δικό της στρατό, χωρίς να υπάρχει ενιαία διοίκηση των δυνάμεων της Εταιρείας. Το σύστημα αυτό έμελλε να διατηρηθεί ακόμα και μετά την ανταρσία και συγκεκριμένα μέχρι το 1893, οπότε και καταργούνται οι ξεχωριστές διοικήσεις με τον ινδικό στρατό να ενοποιείται και να τίθεται υπό την ανώτατη ηγεσία ενός αρχιστρατήγου, σύμφωνα με προτάσεις που είχαν διατυπωθεί ήδη από το 1879.¹¹

Κλείνοντας την εισαγωγική αυτή ενότητα, κρίνεται απαραίτητο να γίνει μια σύντομη αναφορά στο σύστημα των καστών, καθώς αποτελεί σταθερό παράγοντα διαμόρφωσης του ινδικού κοινωνικού ιστού και κατά συνέπεια έχει επίδραση στον ινδικό στρατό και στις πολιτικές στελέχωσης του. Η οργάνωση της ινδικής κοινωνίας σε κάστες αποτελεί πανάρχαια πρακτική, η οποία εντοπίζεται ήδη από τον 3^ο αιώνα π.Χ., όπως επισημαίνει ο Έλληνας γεωγράφος Μεγασθένης, κάνοντας αναφορά «σ' ένα σύστημα κληρονομικών επαγγελματικών καστών και περιγράφοντας 7 από αυτές».¹² Οι κάστες καθ' όλη τη διάρκεια της ινδικής ιστορίας συνδέονται με τα επαγγέλματα, ενώ απαγορεύεται ο γάμος και οι σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ ατόμων, που ανήκαν σε διαφορετικές κάστες. Ακόμη, απαγορεύεται η από κοινού κατανάλωση φαγητού και ποτού.¹³ Το θεωρητικό υπόβαθρο του διαχωρισμού των ανθρώπων σε κάστες αντλείται από τον ινδουισμό και τη Ριγκ Βέδα, όπου γίνεται αναφορά σε τέσσερις κάστες (βάρνα).¹⁴ Οι Βρετανοί επέλεξαν να αποδεχτούν τις κάστες ως αναπόσπαστο τμήμα της ινδικής κοινωνικής οργάνωσης, ενώ οι φωνές που υποστήριζαν την κατάργησή τους στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, ήταν λίγες.¹⁵

αυτή δεν ισχύει στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και επιτιμώντας την πρακτική πολλών να χρησιμοποιούν ακόμα τους όρους αυτούς.

¹¹ *The Imperial Gazetteer*, σσ. 352-353.

¹² Thomas. R. Trautmann, *Ινδία. Σύντομη Ιστορία ενός Μεγάλου Πολιτισμού*, μτφρ. Μαρία Παπαηλιάδη, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2019, σ. 110.

¹³ Στο ίδιο, σσ. 167-168.

¹⁴ Στο ίδιο, σ. 169-170.

¹⁵ Βλ. στο ίδιο, σ. 307 & 309 για τις απόψεις του Ράτζα Ραμμοχάν Ρού, κατά του συστήματος των καστών, που διατυπώθηκαν στα τέλη του 18^{ου} και στις πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα.

3. Ο βρετανικός ινδικός στρατός από το 1858 μέχρι και το 1914

Η βρετανική κυριαρχία στην υποήπειρο εξασφαλιζόταν ήδη από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, από την ύπαρξη ενός πολυάριθμου ινδικού στρατού παράλληλα με τη στάθμευση βρετανικών στρατιωτικών δυνάμεων ανά την Ινδία. Η Εταιρεία των Ανατολικών Ινδιών μέχρι το 1858 και ύστερα το βρετανικό κράτος στηριζόταν στη νομιμοφροσύνη του έτσι ώστε να δύναται να επιβληθεί στα εκατομμύρια των Ινδών, που μπορεί μιν να αντιμετωπίζουν παθητικά τη βρετανική παρουσία, αλλά η υπακοή τους δεν ήταν εξασφαλισμένη, όπως έδειξαν τα γεγονότα του 1857, όταν μια περιορισμένη στρατιωτική ανταρσία του ινδικού στρατού της Βεγγάλης κατέληξε να μετατραπεί σε συντονισμένη και γεωγραφικά εκτεταμένη γενική εξέγερση κατά των Βρετανών.

Μέχρι και το 1857, οι ινδικές στρατιωτικές δυνάμεις της Εταιρείας των Ανατολικών Ινδιών, αποτελούνταν κυρίως από στρατιώτες καταγόμενους από τη Βεγγάλη και τη σχετικά πρόσφατα κατακτηθείσα περιοχή της Ουδχ, ενώ το ινδικό στρατιωτικό προσωπικό υπερτερούσε αριθμητικά σε μεγάλο ποσοστό επί των αμιγώς βρετανικών δυνάμεων στην Ινδία. Οι πρακτικές και πολιτικές της Βρετανίας όμως διαφοροποιούνται από το 1858 και την κατάπνιξη της «ινδικής ανταρσίας». Η Ινδία πλέον τίθεται υπό την άμεση διοίκηση της βρετανικής κυβέρνησης, ενώ ιδρύεται το υπουργείο Ινδίας. Το νέο στάτους κβο επηρεάζει σημαντικά τη δομή του ινδικού στρατού, οι κατευθυντήριες γραμμές του οποίου αλλάζουν ριζικά. Οι Βρετανοί έκριναν απαραίτητη την διατήρηση μιας σταθερής αναλογίας δύο προς ένα μεταξύ ινδικού και βρετανικού στρατιωτικού προσωπικού, ενώ το πυροβολικό θα διατηρούνταν αποκλειστικά υπό τον έλεγχο βρετανικών μονάδων. Ακόμα, άρχισαν σταδιακά να προτιμώνται για στρατολόγηση οι λεγόμενες πολεμικές φυλές της βόρειας Ινδίας, όπως οι Σιχ και οι κάτοικοι του Ρυηζαβ, οι οποίοι θεωρούνταν περισσότερο αξιόπιστοι αλλά και αποτελεσματικοί, σε αντίθεση με τους προερχόμενους από τη Βεγγάλη στρατιώτες, που είχαν πρωτοστατήσει στη μεγάλη ανταρσία· η αντιμετώπιση των Ινδών στρατιωτικών άλλωστε δεν βασιζόταν στη θρησκευτική τους ταυτότητα, αλλά στη φυλετική.

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει και η σταθερή καθ' όλη τη διάρκεια της βρετανικής παρουσίας στην Ινδία, άρνηση διορισμού και τοποθέτησης Ινδών αξιωματικών σε θέσεις διοίκησης και ευθύνης. Ακόμη και ο νεότερος και κατώτερος Βρετανός αξιωματικός ήταν ανώτερος ιεραρχικά από τον παλαιότερο και ανώτερο γηγενή αξιωματικό. Αξίζει τέλος να υπογραμμιστεί ότι ο ινδικός στρατός δεν προορίζονταν αποκλειστικά για την υποήπειρο, αλλά αντίθετα εργαλειοποιήθηκε από τη βρετανική κυβέρνηση και χρησιμοποιήθηκε κατ' εξακολούθηση για την εξυπηρέτηση αυτοκρατορικών στρατιωτικών αναγκών,

συμμετέχοντας σε εκστρατείες και αναλαμβάνοντας καθήκοντα φρούρησης στην υπόλοιπη Ασία, στην Αφρική αλλά και στην Ευρώπη.¹⁶

¹⁶ Η ενότητα αυτή είναι εισαγωγική και για το λόγο αυτό δεν κρίθηκε σκόπιμο να συμπεριληφθούν σε αυτή παραπομπές, καθώς τα ζητήματα στα οποία αναφέρεται θα αναλυθούν στη συνέχεια, όπου και θα τεκμηριωθούν τόσο μέσα από πρωτογενείς όσο και από δευτερογενείς πηγές.

3.1. Η «Ινδική Ανταρσία» και η δυσaréσκεια του Ινδικού στρατιωτικού προσωπικού.

Το γεγονός, που αποτέλεσε ορόσημο για τη βρετανική παρουσία στην Ινδία, αλλά και σημείο καμπής για τον τρόπο διακυβέρνησής της από τους Βρετανούς είναι δίχως άλλο η αποκαλούμενη «Ινδική Ανταρσία» του 1857-1858, στην οποία ο Ινδικός στρατός της Βεγγάλης που υπηρετούσε την Εταιρεία των Ανατολικών Ινδιών στασίασε, συμπαρασύροντας έναν μεγάλο αριθμό γηγενών στρατιωτικών δυνάμεων αλλά και ολόκληρες περιοχές, οδηγώντας στην ευθεία αμφισβήτηση της βρετανικής κυριαρχίας και παρουσίας στην υποήπειρο.¹⁷ Πριν από την παρουσίαση και ανάλυση της πορείας και της αντιμετώπισης των Ινδικών στρατευμάτων στην υπηρεσία των Βρετανών από το 1858 μέχρι και τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο κρίνεται σκόπιμο να γίνει μια σύντομη ανάλυση και αναφορά στα αίτια της δυσaréσκειας των γηγενών στρατιωτών του βρετανικού Ινδικού στρατού, όπως αυτά παρουσιάζονται τόσο στις πρωτογενείς πηγές όσο και στη σχετική βιβλιογραφία.¹⁸

Ως αφορμή για το ξέσπασμα της ανταρσίας θεωρείται η εισαγωγή των νέων τουφεκίων τύπου Enfield, ως του βασικού όπλου του Ινδικού πεζικού. Τα φυσίγγια για το συγκεκριμένο τυφέκιο ήταν επικαλυμμένα με λίπος αγελάδας και χοίρων, κάτι που αντέβαινε τις θρησκευτικές πεποιθήσεις τόσο των Ινδουιστών στρατιωτών που αντιμετώπιζαν την αγελάδα ως ιερό ζώο, όσο και των μουσουλμάνων στρατιωτών για τους οποίους οι χοίροι αποτελούσαν ακάθαρτα και ανίερα ζώα. Το πρόβλημα εντοπιζόταν στο γεγονός ότι οι οπλίτες έπρεπε να δαγκώσουν το φυσίγγιο ώστε το τυφέκιο να σπλίσει, ερχόμενοι όμως έτσι σε επαφή με αγελαδινό ή χοιρινό λίπος. Γρήγορα φήμες για το λίπος επί των φυσιγγίων εξαπλώθηκαν σε πολλές μονάδες οδηγώντας τελικά σε ταραχές και στην άρνηση χρήσης τους από σημαντικό τμήμα των γηγενών-υπηρετούντων στη μονάδα του Τρίτου Ελαφρού Αυτόχθονος Ιππικού (3rd. Native Light Cavalry), οι οποίοι όμως αλυσοδέθηκαν και οδηγήθηκαν στη φυλακή από τον Βρετανό διοικητή τους. Το γεγονός αυτό εξαγρίωσε τους

¹⁷ Για μια πρόσφατη αποτίμηση και ανάλυση της «Ινδικής Ανταρσίας» βλέπε Jill C. Bender, *The 1857 Indian Uprising and the British Empire*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, ενώ για μια παλαιότερη μεν αλλά διαχρονική αφήγηση των γεγονότων του 1857-1858 βλέπε Christopher Hibbert, *The Great Mutiny. India 1857*, New York, The Viking Press, 1978.

¹⁸ Η πλέον σύγχρονη σειρά μελετών για την «Ινδική ανταρσία» είναι το πεντάτομο συλλογικό έργο *Mutiny at the Margins: New Perspectives on the Indian Uprising of 1857* του 2013, με επιμελητές των τόμων του τον Crispin Bates, Gavin Rand, Marina Carter και Andrea Major, το οποίο περιλαμβάνει σειρά άρθρων, που άπτονται όλων σχεδόν των πλευρών και θεματικών γύρω από την ανταρσία, αλλά εξαιτίας του συγκεκριμένου χαρακτήρα τους δεν εμπίπτουν στη σφαίρα της παρούσας έρευνας, αποτελώντας βέβαια σημαντικό μεθοδολογικό εργαλείο για τη μελέτη της βρετανικής παρουσίας στην Ινδία.

υπόλοιπους στρατιώτες της μονάδας, οι οποίοι στασίασαν σκοτώνοντας τους αξιωματικούς τους και ξεκινώντας τη γενική ανταρσία των γηγενών στρατιωτών του στρατού της Βεγγάλης,¹⁹ που σταδιακά επεκτάθηκε σε όλη τη βρετανική Ινδία.²⁰ Ωστόσο, σημαντική μερίδα των ινδικών εθνοτήτων και κοινωνικών ομάδων αποφάσισαν εν τέλει να συνταχθούν με τους Βρετανούς, επηρεάζοντας με τον τρόπο αυτόν το τελικό αποτέλεσμα της ανταρσίας που μεταβλήθηκε μεν σε γενικευμένη εξέγερση, αλλά τελικά καταπνίγηκε. Ειδικότερα, νομιμόφρονα στάση προς τους Βρετανούς επέδειξαν οι στρατιώτες από το νεοκατακτηθέν Punjab, που αντιπαθούσαν τους *sepoys* από τη Βεγγάλη για τη συμμετοχή τους στη κατάλυση της ανεξαρτησίας τους, καθώς και οι στρατιώτες που υπηρετούσαν στις στρατιές του Madras και της Βομβάης. Ακόμη, τη βρετανική πλευρά επέλεξαν η ιντελικέντσια και οι γαιοκτήμονες της Βεγγάλης, καθώς και οι Ινδοί πρίγκιπες, οι οποίοι θεώρησαν ότι τα συμφέροντά τους υπηρετούνταν από τη διατήρηση της βρετανικής κυριαρχίας.²¹

Η περίοδος προ του 1857 μπορεί να χαρακτηριστεί από την πρωτοβουλία της βρετανικής διοίκησης να επιβάλλει έναν στενότερο έλεγχο επί των ινδικών κρατιδίων, αλλά και από δράσεις που στόχευαν στην προώθηση του χριστιανισμού σε βάρος τόσο του ινδουισμού όσο και του ισλάμ. Η προσάρτηση του κρατιδίου της Ουτ στην επικράτεια υπό άμεση βρετανική κυριαρχία προκάλεσε έντονα κύματα δυσαρέσκειας στο ινδικό στρατιωτικό προσωπικό της Βεγγάλης, καθώς μεγάλο τμήμα του καταγόταν από αυτό. Επιπλέον, με την έκπτωση του βασιλέα τους από το θρόνο αλλά και την εξαφάνιση του βασιλείου από το χάρτη, οι Ινδοί

¹⁹ Για την παρουσίαση και εξέταση των μεθόδων και πολιτικών της Εταιρείας των Ανατολικών Ινδιών σχετικά με την εγκαθίδρυση, οργάνωση και διοίκηση του στρατού της Βεγγάλης βλέπε Seema Alavi, *The Sepoys and the Company: Tradition and Transition in Northern India, 1770-1830*, Oxford, Oxford University Press, 1998.

Επιπλέον ενδιαφέρον παρουσιάζει και η μελέτη του Markham, ο οποίος αναλύοντας το ρόλο που διαδραμάτισε ο στρατός της Βεγγάλης στην ανταρσία, υποστηρίζει ότι στασίασε όχι τόσο προς υπεράσπιση της θρησκείας και των ινδικών εθίμων, αλλά εξαιτίας ζητημάτων που σχετίζονταν με τη στρατιωτική υπηρεσία. Βλέπε David Julian Saul Markham, *The Bengal Army and the outbreak of the Indian Mutiny (Ph. D Thesis)*, Glasgow, University of Glasgow, Department of History, 2001.

²⁰ Judd, *The Lion*, σσ. 71-72· Ronald Hyam, *Britain's Imperial Century, 1815-1914*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire and New York, Palgrave Macmillan, ³2002, σσ. 133-134· Για μια αναλυτική περιγραφή των εχθροπραξιών και της πορείας των γεγονότων κατά τη διάρκεια της «ινδικής ανταρσίας» βλέπε Byron Farewell, *Queen Victoria's Little Wars*, New York and London, Norton & Company, ²1985, σσ. 84-133.

²¹ Barbara D. Metcalf and Thomas R. Metcalf, *A Concise History of India*, Cambridge, Cambridge University Press, ²2006, σσ. 102-103.

Διαβάζοντας τα απομνημονεύματα του λόρδου Roberts, κατοπινού αρχιστράτηγου του ινδικού στρατού, ο οποίος βέβαια διένυε τα πρώτα χρόνια της στρατιωτικής του υπηρεσίας στην Ινδία τη δεκαετία του 1850, μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι αναφέρεται σε ένα μεγάλο αριθμό περιπτώσεων, όπου οι στρατιώτες από το Punjab, αλλά και οι Ινδοί πρίγκιπες συντάχθηκαν με τους Βρετανούς, συνεισφέροντας σε μεγάλο βαθμό στην οριστική επικράτηση τους, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει, ότι οι αρχικές ήττες των Βρετανών δεν δυσχέρηναν την εύρεση νεοσυλλέκτων στη συγκεκριμένη επαρχία. Βλέπε Earl Roberts of Kandahar, *Forty-One Years in India. From Subaltern to Commander-in-Chief*, London, Macmillan³⁵, 1905, σσ. 37, 57, 62, 68, 72, 74-75, 79, 98, 116, 156, 170.

στρατιώτες με καταγωγή από το πρώην κρατίδιο έχαναν πλέον το δικαίωμα οι υποθέσεις τους να έχουν προτεραιότητα στα τοπικά δικαστήρια ως υπηρετούντων στο βρετανικό στρατό. Ακόμη, οι απόπειρες εξάπλωσης του χριστιανισμού μέσω ιεραποστολών αλλά και σειράς ανάλογων μέτρων δημιούργησε ανασφάλεια στις τάξεις των βραχμάνων, δηλαδή του ινδικού ιερατείου, που ένωσε να απειλείται. Η προσπάθεια δυτικοποίησης της ζωής στην Ινδία με την απαγόρευση της καύσης των χηρών μαζί με τους νεκρούς συζύγους τους (σάτι), αλλά και η προώθηση της υπέρβασης του συστήματος των καστών προκάλεσαν αναμφίβολα αναταραχή στην ινδική κοινωνία και τη διασπορά έντονων φημών και ειδήσεων με αντικείμενο τον υποτιθέμενο στόχο των Βρετανών να προσηλυτίσουν στον χριστιανισμό το σύνολο των υπηρετούντων στον ινδικό στρατό, κατάσταση που επιδείνωνε περαιτέρω το πολιτικό και κοινωνικό κλίμα.²² Οι παραπάνω πολιτικές προωθήθηκαν από το γενικό κυβερνήτη τη Ινδίας, λόρδο Dalhousie (1846-1856), ο οποίος ήταν αποφασισμένος να αλλάξει την υφή της ινδικής κοινωνίας πετυχαίνοντας συγχρόνως την ενοποίηση της βρετανικής κυριαρχίας στο Ρατζ, τόσο εδαφικά όσο και νομικά. Θεωρούσε ότι θα υλοποιούσε τον στόχο του μέσω της δημιουργίας νέων δικτύων υποδομών, όπως ο σιδηρόδρομος, ο τηλεγράφος και η ίδρυση ταχυδρομικής υπηρεσίας που θα βελτίωναν την επικοινωνία και τις μεταφορές. Παράλληλα, στράφηκε κατά των ημιανεξάρτητων ινδικών πριγκιπάτων, επιχειρώντας μεθοδικά την υπαγωγή τους σε άμεση βρετανική κυριαρχία.²³ Συνοψίζοντας, όπως υπογραμμίζει ο Metcalf, μπορεί να υποστηριχθεί ότι ο Dalhousie έθεσε τα θεμέλια ενός «σύγχρονου διοικητικά κράτους»,²⁴ προκαλώντας βέβαια δυσαρέσκεια σε σημαντικές μερίδες της ινδικής κοινωνίας, ερχόμενος σε σύγκρουση με τα έθιμα και τις παραδόσεις της.

Σε συνέχεια των παραπάνω, επισημαίνεται ως σημαντικό μειονέκτημα για τη συνοχή και το ηθικό του ινδικού στρατού, η αδυναμία των βρετανών αξιωματικών να ανταποκριθούν στο έργο της διοίκησης σε επίπεδο συντάγματος, καθώς ο συγκεντρωτισμός στη βρετανική στρατιωτική ιεραρχία δεν επέτρεπε στα στελέχη να δρουν επιτόπια με βάση την κρίση τους. Σύμφωνα με τον λόρδο Roberts μάλιστα, η αναποτελεσματική και άτολμη ηγεσία των Βρετανών αξιωματικών οφειλόταν στην τακτική προαγωγής των στελεχών με βάση όχι τις ικανότητες τους, αλλά τα χρόνια υπηρεσίας και την ηλικία τους, οδηγώντας έτσι σε

²² Metcalf and Metcalf, *A Concise History*, σ. 75· *The Imperial Gazetteer*, σ. 339· Andrew Porter (επιμ.), *The Oxford History of the British Empire. The Nineteenth Century. Volume III*, Oxford, Oxford University Press, 1999, σ. 416 & 418 όπου επισημαίνεται ότι η εντατικοποίηση των προσπαθειών για τον εκδυτικισμό της ινδικής κοινωνίας μέσα από πολύπλευρες μεταρρυθμίσεις πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της θητείας του λόρδου Dalhousie, ως γενικού κυβερνήτη της Ινδίας μεταξύ του 1846 και 1856.

²³ Metcalf and Metcalf, *A Concise History*, σσ. 94-96 & 99.

²⁴ Thomas R. Metcalf, *The New Cambridge History of India III.4. Ideologies of the Raj*, Cambridge, Cambridge University Press, 2007, σ. 42.

ταξιάρχους 70 και σε συνταγματάρχες 60 ετών, οι οποίοι δε μπορούσαν να ελέγξουν τις μονάδες τους όπως θα άρμοζε στη θέση τους.²⁵ Επιπλέον, παρατηρείται ότι οι βραχμάνοι διέθεταν υπέρ του δέοντος επιρροή εντός των ινδικών μονάδων εξάπτοντας τα θρησκευτικά αισθήματα των στρατευμένων, ενώ οι φήμες ότι ινδικά στρατεύματα θα χρησιμοποιούνταν εκτός ινδικού εδάφους επέκτειναν τη δυσφορία και τη δυσαρέσκεια των γηγενών υπηρετούντων.²⁶ Ακόμη, ενδιαφέρον παρουσιάζει αναφορά εντός του *The Imperial Gazetteer* (επίσημος οδηγός για τη Βρετανική Ινδία με πληροφορίες για την κοινωνία, τον πολιτισμό, την ιστορία και τη διοίκηση της αποικίας, που χρησιμοποιούνταν από τους Βρετανούς), στην οποία ο ινδικός στρατός θεωρείται εκ του φυσικού του αναξιόπιστος και ανυπάκουος, καθώς εντάσσεται στην κατηγορία των μισθοφορικών στρατών της Ασίας, γεγονός που αποτελεί ενδεικτικό στοιχείο της πολιτισμικής αντιμετώπισης του από τους Βρετανούς.²⁷ Προς επίρρωση της προαναφερθείσας θέσης, ένα ακόμα έργο για τον στρατό της Ινδίας, το οποίο είχε εκδοθεί από τις αρμόδιες βρετανικές αρχές τη δεκαετία του 1920, αναφέρει ανάμεσα στα σημαντικότερα αίτια της ανταρσίας τη δράση μιας «πέμπτης φάλαγγας» εντός του στρατού, αποτελούμενης από μέλη των δυσαρεστημένων ινδικών στρωμάτων, που προωθούσε τη στάση και την εξέγερση.²⁸ Η σύγχρονη έρευνα όμως ανάμεσα στους παράγοντες, που επέδρασαν στο ξέσπασμα της ανταρσίας έχει εντοπίσει τις προαναφερθείσες πολιτικές, που ακολούθησε ο γενικός κυβερνήτης λόρδος Dalhousie κατά τη διάρκεια της θητείας του. Όταν αποφασισμένος να δυτικοποιήσει την ινδική κοινωνία προχώρησε σε σειρά μεταρρυθμίσεων, οι οποίες διατάραξαν την παγιωμένη τάξη

²⁵ Earl Roberts of Kandahar, *Forty-One Years in India*, σ. 244.

²⁶ *The Imperial Gazetteer*, σσ. 340-341: *The Army in India and its Evolution. Including an Account on the Establishment of the Royal Air Force in India*, Calcutta, Superintendent Government Printing, 1924, σ. 17.

Η άρνηση στην υπηρεσία εκτός των εδαφών καταγωγής τους ήταν ιδιαίτερα ισχυρή και έντονη στη στρατιά της Βεγγάλης, όπου το στρατιωτικό προσωπικό ανήκε συνήθως σε υψηλές κάστες. Αποδέχονταν την υπηρεσία εκτός της Βεγγάλης μόνο σε περίπτωση που τους καταβάλλονταν ειδική αποζημίωση για την εκστρατεία, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την άρνηση τους να συμμετάσχουν στις επιχειρήσεις για την κατάληψη της Σιντ (Sind), που λίγο έλλειψε να οδηγήσει σε γενική στάση των μονάδων της διοικητικής περιφέρειας της Βεγγάλης. Αυτό συνέβη, καθώς οι Βρετανοί αρχικά δεν προχώρησαν στην καταβολή έκτακτων επιδομάτων για υπηρεσία εκτός έδρας.

²⁷ *The Imperial Gazetteer*, σ. 340.

«αλλά, όπως συνέβαινε σε όλους τους μισθοφορικούς ασιατικούς στρατούς, η ανυπακοή έχει εξαρχής κηλιδώσει τα χρώματα του» («but, as with all mercenary Asiatic armies, insubordination has stained its colours from the first»).

²⁸ *The Army in India and its Evolution. Including an Account on the Establishment of the Royal Air Force in India*, σ. 17.

«Υπήρχαν πολλοί παράγοντες που επηρέασαν... ειδικότερα, οι ανεξέλεγκτες προσπάθειες επαναστατών και κηρύκων της ανυπακοής, που δεν είχαν ασήμαντο ρόλο» («There were many contributory causes... and especially, the unrestrained efforts of revolutionaries and sedition mongers were not the least important»).

πραγμάτων και προκάλεσαν έντονες αντιδράσεις από διάφορα κοινωνικά στρώματα, τα συμφέροντα των οποίων θίγονταν.²⁹

Από τη δεκαετία του 1840, μπορεί να παρατηρηθεί μία σταδιακή χαλάρωση της πειθαρχίας των ινδικών στρατευμάτων στην υπηρεσία των Βρετανών. Ένα από τα σημαντικότερα αίτια αυτού ήταν η εφαρμογή από μέρους της Εταιρείας των Ανατολικών Ινδιών της πολιτικής αποστολής των γηγενών στρατιωτών σε επιχειρήσεις εκτός της περιοχής από την οποία κατάγονταν. Η εξέλιξη αυτή είχε προκαλέσει σοβαρή δυσφορία στις γραμμές των Ινδών στρατιωτών καθώς συνειδητοποίησαν ότι μπορούσαν ανά πάσα στιγμή να σταλούν σε οποιοδήποτε τμήμα της ινδικής υποηπείρου ή ακόμα και εκτός αυτής, κάτι που παρατηρείται και από τον Ινδό αξιωματικό Sita Ram στα απομνημονεύματα του.³⁰ Ο ίδιος ως επιτόπιος παρατηρητής επισημαίνει μάλιστα ότι μετά την εκστρατεία στη Sind³¹ και στη Καμπούλ, τα περισσότερα τάγματα του ινδικού στρατού μεταξύ του Νέου Δελχί και του Ferozere βρίσκονταν στα πρόθυρα ανταρσίας, καθώς δεν τους είχαν καταβληθεί τα επιδόματα, που δικαιούνταν για τις εκστρατείες, τις οποίες είχαν πραγματοποιήσει εκτός έδρας. Ο Sita Ram, όπως και οι υπόλοιποι Ινδοί συνάδελφοι του περίμεναν τις έκτακτες αποζημιώσεις, τις οποίες όμως δεν έλαβαν ποτέ. Στην περίπτωση όμως του Ram, η νομιμοφροσύνη του προς τις βρετανικές αρχές δεν κλονίστηκε, καθώς η βρετανική κυβέρνηση της Ινδίας πλήρωσε τα λύτρα για την απελευθέρωση του μετά την αιχμαλωσία του κατά τη διάρκεια του πρώτου Αφγανικού πολέμου.³² Τέλος, μία ακόμα εξέλιξη που επιδείνωσε τη κατάσταση και επέτεινε τη δυσαρέσκεια των Ινδών στρατιωτών ήταν και η έκδοση του νέου νόμου του 1856 για τις στρατολογήσεις (General Service Enlistment Act), όπου μεταξύ άλλων προβλεπόταν ότι οι νεοσύλλεκτοι θα ορκίζονταν ότι ήταν διατεθειμένοι να διασχίσουν τη θάλασσα κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας τους, δηλαδή δεσμεύονταν ότι θα υπηρετούσαν τόσο εντός όσο και εκτός Ινδίας, οπουδήποτε τους τοποθετούσαν οι βρετανικές στρατιωτικές αρχές.³³

Η συμπεριφορά των Βρετανών αξιωματικών προς τους Ινδούς στρατιώτες υπό τις διαταγές τους την περίοδο προ της ανταρσίας, δε λειτούργησε αποτρεπτικά προς αυτή, αλλά το αντίθετο. Δεν υπήρχαν σχέσεις εμπιστοσύνης και αλληλοεκτίμησης μεταξύ Ινδών στρατιωτών και των Βρετανών αξιωματικών τους, ενώ οι τελευταίοι συχνά

²⁹ Porter, *The Oxford History*, σσ. 416-418.

³⁰ Sita Ram (επιμ. James Lunt), *From Sepoy to Subedar Being the Life and Adventures of Subedar Sita Ram, a Native Officer of the Bengal Army Written and Related by Himself*, New Delhi, Vikas Publications, 1970, σ. 134.

³¹ Farewell, *Queen Victoria's*, σσ. 24 και 27-32.

³² Ram, *From Sepoy*, σ. 135.

³³ Judd, *The Lion*, σ. 73· Metcalf and Metcalf, *A Concise History*, σ. 101.

κακομεταχειρίζονταν συστηματικά το ινδικό στρατιωτικό προσωπικό, αντιμετωπίζοντας τα μέλη του ως ανάξια εκτίμησης. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι στην περίπτωση τουλάχιστον του στρατού της Βεγγάλης, τα μέλη του επειδή, όπως αναφέρθηκε παραπάνω ανήκαν στις υψηλότερες κάστες της ινδικής κοινωνίας και προφανώς θα ανέμεναν να αντιμετωπιστούν με σεβασμό.³⁴ Σε αυτό το πλαίσιο, ενδιαφέρον παρουσιάζει ένα κείμενο που εκδόθηκε λίγο μετά την κατάπνιξη της ανταρσίας από έναν μουσουλμάνο Ινδό,³⁵ ο οποίος είχε εργαστεί για την Εταιρεία των Ανατολικών Ινδών για μια μεγάλη χρονική περίοδο, ενώ καθ' όλη τη διάρκεια των εχθροπραξιών παρέμεινε νομιμόφρων προς τους Βρετανούς. Επρόκειτο για πραγματεία του Sayyid Ahmad Khan, ο οποίος επισήμανε ότι τα κυριότερα αίτια της «ινδικής ανταρσίας» δεν εντοπίζονταν στη δυσαρέσκεια των seroys, αλλά στις πολιτισμικές πολιτικές που επιχειρούσαν να εφαρμόσουν οι Βρετανοί στην Ινδία, αλλοιώνοντας το κοινωνικό ιστό της, αμφισβητώντας παράλληλα τα ήθη και έθιμα της, που για αιώνες είχαν διαμορφώσει την ταυτότητα των κατοίκων της.³⁶ Συμπέρασμα με το οποίο συμφωνεί και ο λόρδος Roberts σημειώνοντας στα απομνημονεύματά του, ότι η «Ινδική Ανταρσία» αποτέλεσε μεν στρατιωτική εξέγερση, χωρίς να συνοδεύεται από γενικευμένη επανάσταση του ινδικού αγροτικού πληθυσμού, συμπληρώνοντας όμως ότι το κύριο αίτιο της ήταν η διάχυτη δυσαρέσκεια, που επικρατούσε στην ινδική κοινωνία τα προηγούμενα χρόνια.³⁷ Με τον τρόπο αυτό, έστω και έμμεσα αναγνωρίζεται κατά την άποψη του γράφοντα ο κοινωνικός αλλά και εθνικός χαρακτήρας της ανταρσίας, της οποίας τα αίτια δεν περιορίζονται αποκλειστικά σε υπηρεσιακές διεκδικήσεις των seroys.

Όσον αφορά τα αποτελέσματα της «Ινδικής Ανταρσίας» του 1857-1858 στη βρετανική νοοτροπία, κύριο απότοκο της ήταν η δημιουργία ενός χάσματος εμπιστοσύνης μεταξύ των Βρετανών και των γηγενών στην Ινδία. Ο βρετανικός πληθυσμός της αποικίας, που είτε υπηρετούσε στη διοίκηση και στο στρατό είτε δραστηριοποιούνταν στον ιδιωτικό τομέα και στις επιχειρήσεις, αντιλαμβανόταν εφεξής τους Ινδούς ως εν δυνάμει εχθρούς και πιθανούς αντιπάλους, οι οποίοι ήταν πρόθυμοι να αμφισβητήσουν τη βρετανική κυριαρχία και παρουσία στην υποήπειρο ανά πάσα στιγμή.³⁸ Οι άλλοτε πιστοί στους Βρετανούς Ινδοί

³⁴ Στο ίδιο, σσ. 74-75.

³⁵ Syed Ahmed Khan, *The Causes of the Indian Revolt*, Oxford, Oxford University Press, 2000.

³⁶ Metcalf and Metcalf, *A Concise History*, σ. 100.

³⁷ Earl Roberts of Kandahar, *Forty-One Years in India*, σ. 231.

³⁸ Judd, *The Lion*, σ. 87 & 92· Jill C. Bender, *Fears of 1857: The British Empire in the Wake of the Indian Rebellion (a dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy)*, Boston Massachusetts, Boston College, 2011, σσ. 145-147.

Ενδιαφέρον μάλιστα παρουσιάζει και το γεγονός ότι ως κληρονομιά της «Ινδικής Ανταρσίας», παρέμεινε ο μύθος γύρω από τους Ινδούς, οι οποίοι θα κακοποιούσαν και θα βίαζαν σε ανύποπτο χρόνο τις Βρετανίδες στων οποίων την υπηρεσία βρίσκονταν ως κηπουροί ή μάγειρες.

στρατιώτες παρουσιάζονταν πλέον ως «εκδικητικοί δολοφόνοι», ενώ οι αρχηγοί τους και ιδιαίτερα ο Nana Sahib,³⁹ που διέταξε τη σφαγή Βρετανίδων στη Kanpur/Cawnpore -οχυρή πόλη στη βόρεια Ινδία- ως «τέρατα». Το συγκεκριμένο περιστατικό άλλωστε αποτέλεσε την αφετηρία για τη διάδοση του μύθου περί των κινδύνων, τους οποίους διέτρεχε η τιμή των Βρετανίδων στην Ινδία.⁴⁰

³⁹ Επρόκειτο για πρίγκιπα των Maratha, που στράφηκε εναντίον των Βρετανών και κατέληξε επικεφαλής της ανταρσίας στην περιοχή της Cawnpore, την οποία και κατέλαβε για ένα σύντομο χρονικό διάστημα. Βέβαια οι δυνάμεις του ηττήθηκαν τελικά από τους Βρετανούς. Βλ. Pratul Chandra Gupta, *Nana Sahib and the Rising at Cawnpore*, Oxford, Oxford University Press, 1963

⁴⁰ Metcalf, *The New Cambridge History*, σ. 44. Για την πρόσληψη της σφαγής της Cawnpore από τους Βρετανούς και τη δημιουργία του μύθου περί του κινδύνου που αντιμετώπιζαν οι Βρετανίδες από τους Ινδούς βλέπε Marry A. Procida, *Married to the Empire: British Wives and British Imperialism in India (A Dissertation in History Presented to the Faculties of the University of Pennsylvania in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy)*, Pennsylvania, University of Pennsylvania, 1997, σσ. 222-267.

3.2. Επιφυλάξεις και νέες Θεωρήσεις. Ο Ινδικός στρατός μετά την καταστολή της «Ινδικής Ανταρσίας».

Το ξέσπασμα και η κατάπιξη της «Ινδικής Ανταρσίας» του 1857 οδήγησε στην αλλαγή της αντιμετώπισης της Ινδίας από τους Βρετανούς και συγχρόνως κατέδειξε την ανάγκη για την πραγματοποίηση ριζικών αλλαγών και μεταρρυθμίσεων στη διοίκηση της. Η Εταιρεία των Ανατολικών Ινδιών θεωρήθηκε πλέον ανίκανη να κυβερνήσει αποτελεσματικά τις βρετανικές κτήσεις στην υποήπειρο, οδηγώντας τη βρετανική κυβέρνηση στην απόφαση της κήρυξης της Ινδίας ως αποικίας του βρετανικού στέμματος, κάτι που πρακτικά σήμαινε ότι αυτή περνούσε στον άμεσο έλεγχο του βρετανικού κράτους. Οι αλλαγές αυτές υλοποιήθηκαν μέσα από την ψήφιση του *Government of India Act (1858)* και τη διακήρυξη της βασίλισσας Βικτωρίας προς τους Ινδούς υπηκόους της.⁴¹

Στο νέο νόμο για την διακυβέρνηση της Ινδίας, υπάρχει ιδιαίτερη μέριμνα για τις ένοπλες δυνάμεις της Εταιρείας των Ανατολικών Ινδιών, οι οποίες πλέον εντάσσονται στις «Ένοπλες Δυνάμεις της Αυτού Μεγαλειότητας», διατύπωση που φανερώνει ότι στο εξής αυτές αποτελούν τμήμα των βρετανικών ενόπλων δυνάμεων. Βέβαια πρέπει να σημειωθεί, ότι σύμφωνα με το νέο νομικό πλαίσιο οι ευρωπαϊκές δυνάμεις του ινδικού στρατού όφειλαν να δώσουν όρκο πίστης στη βασίλισσα σε αντίθεση με τις ινδικές δυνάμεις, οι οποίες ορκίζονταν πίστη στο Βρετανό αντιβασιλέα της Ινδίας, που αποτελούσε τον ανώτατο αξιωματούχο και κυβερνήτη των βρετανικών ινδικών κτήσεων.⁴² Σημείο, που μάλλον καταδεικνύει, ότι οι βρετανικοί ιθύνοντες πολιτικοί κύκλοι υποστήριζαν ότι η διακυβέρνηση της Ινδίας θα έπρεπε να ασκείται επί το πλείστον επιτόπια από τις αρμόδιες βρετανικές αρχές, των οποίων επικεφαλής ήταν ο αντιβασιλέας, του οποίου η θέση αλλά και η νομιμοποίηση αναμφισβήτητα ενισχύονταν από τον όρκο πίστης, που λάμβανε από τα ινδικά στρατεύματα. Σε αυτό το πλαίσιο αναφοράς, ο αντιβασιλέας αποτελούσε την ανώτατη αρχή στην Ινδία τόσο για πολιτικά όσο και για στρατιωτικά ζητήματα, ενώ το σύνολο του ινδικού στρατού τελούσε υπό την επίβλεψη και τον έλεγχο του. Σημαντική στρατιωτική θέση βέβαια ήταν εκείνη του μέλους του συμβουλίου της αντιβασιλείας (*military member*), που λειτουργούσε ως

⁴¹ Porter, *The Oxford History*, σ. 422 & 424. Για το πλήρες κείμενο του *Government of India Act* και της διακήρυξης της βασίλισσας Βικτωρίας βλέπε Keith A. Berriedale (επιμ.), *Speeches and Documents on Indian Policy 1750-1921. Volume I*, Oxford, Oxford University Press, 1922, σσ. 370-386

⁴² Berriedale, *Speeches and Documents*, σσ. 380-381.

σύνδεσμος του αντιβασιλέα με τον αρχιστράτηγο των ινδικών δυνάμεων, ο οποίος ήταν υπεύθυνος για την άμεση διοίκηση τους.⁴³

Το νέο στάτους κβο αναφορικά με τον ινδικό στρατό δε βρήκε όμως σύμφωνη μερίδα των Βρετανών αξιωματικών και οπλιτών που υπηρετούσαν σε αυτόν, οι οποίοι διακήρυτταν ότι είχαν καταταγεί στον στρατό της Εταιρείας των Ανατολικών Ινδιών και όχι στο βρετανικό βασιλικό στρατό.⁴⁴ Ξέσπασαν μάλιστα ταραχές, ενώ το 5ο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα, που στάθμευε στο Dinapore της Ανατολικής Ινδίας, σασίασε. Ο κίνδυνος εκδήλωσης γενικευμένης ανταρσίας από μέρους του βρετανικού στρατιωτικού προσωπικού στην Ινδία δεν ήταν πλέον διόλου αμελητέος, με τις βρετανικές αρχές να μην επιθυμούν ο ινδικός πληθυσμός να γίνει μάρτυρας συγκρούσεων μεταξύ των Βρετανών. Εξαιτίας αυτού, κρίθηκε επιτακτικό να βρεθεί άμεση λύση στο πρόβλημα, όπως και τελικά έγινε. Αποφασίστηκε να δοθεί η δυνατότητα στο βρετανικό στρατιωτικό προσωπικό που υπηρετούσε την Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών να επιλέξει αν θα συνεχίσει να υπηρετεί υπό τις επίσημες βρετανικές αρχές ή αν θα επέστρεφε στη Βρετανία· σε συνολικό αριθμό 24.000 Ευρωπαίων, επέλεξαν να αποστρατευθούν 10.900, ποσοστό που πλησίαζε το 50% του στρατού της Εταιρείας.⁴⁵

Την επαύριον της «Ινδικής Ανταρσίας» ένα ακόμα ζήτημα που απασχόλησε τη βρετανική κυβέρνηση ήταν η ανασυγκρότηση και οργάνωση του ινδικού στρατού. Η αναθεώρηση των αρχών της Εταιρείας των Ανατολικών Ινδιών αναφορικά με τη χρήση Ινδών στρατιωτών θεωρήθηκε επιτακτική, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η νομιμοφροσύνη τους προς τις βρετανικές αρχές και το βρετανικό στέμμα. Όπως άλλωστε επισημαίνει ο Αμερικανός στρατιωτικός J.S. Herron, η ύπαρξη αποικιακών στρατών από ιθαγενείς σε κλίμακα ανάλογη του ινδικού στρατού, αποτελεί συγχρόνως τόσο εξασφάλιση όσο και σημαντικό κίνδυνο για την ευρωπαϊκή κυριαρχία.⁴⁶ Οι κατευθυντήριες γραμμές της στρατιωτικής ανασυγκρότησης αποτελούσαν πρωτοβουλίες του υπουργού Ινδίας (1859-1866) σερ Charles Wood και χρησιμοποιήθηκαν ως πλαίσιο λειτουργίας και οργάνωσης του ινδικού στρατού καθ' όλη τη διάρκεια της δεύτερης πεντηκονταετηρίδας του 19^{ου} αιώνα μέχρι και το ξέσπασμα του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου.

⁴³ J.S. Herron, *Colonial Army Systems of the Netherlands, Great Britain, France, Germany, Portugal, Italy and Belgium*, Washington D.C., Government Printing Office, 1901, σ. 39.

⁴⁴ Iltudus Thomas Prichard, *The Administration of India from 1858 to 1868: The First Ten Years of Administration under the Crown. Volume II*, London, Macmillan and Co, 1869, σσ. 232-233, όπου ο συγγραφέας αφήνει να εννοηθεί μέσα από το λόγο του, ότι είναι αντίθετος στον χειρισμό του θέματος από τον σερ Charles Wood, υπουργό Ινδίας (1859-1866).

⁴⁵ Farewell, *Queen Victoria's*, σσ. 135-136· Algernon West, *Sir Charles Wood's Administration of Indian Affairs from 1859 to 1866*, London, Smith, Elder and Co., 1867, σσ. 152-153.

⁴⁶ Herron, *Colonial Army*, σ. 47.

Καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, η στρατολόγηση στρατιωτικού προσωπικού για υπηρεσία στον ινδικό στρατό ήταν εθελοντική και όχι αναγκαστική. Ειδικότερα, οι Ινδοί νεοσύλλεκτοι εντάσσονταν συνήθως στον ινδικό στρατό, όντας τουλάχιστον 17 ετών με ανώτατο όριο ηλικίας τα 24, ενώ πρέπει να σημειωθεί ότι κατά κανόνα η ζήτηση για κατάταξη στο στρατό ξεπερνούσε τις διαθέσιμες θέσεις, επομένως δε χρειαζόταν η καταβολή ποσού για να ενθαρρυνθεί η κατάταξη. Η προθυμία των Ινδών για ένταξη στις ένοπλες δυνάμεις μπορεί να εξηγηθεί, μέσα από το γεγονός ότι οι απολαβές του μέσου στρατιώτη ήταν μεν περιορισμένες, αλλά σε κάθε περίπτωση αρκετά υψηλότερες από το εισόδημα του μέσου Ινδού καλλιεργητή.⁴⁷ Συνήθως, όταν παρουσιάζονταν κενές θέσεις στα διάφορα συντάγματα, το ήδη υπάρχον ινδικό προσωπικό πρότεινε για διορισμό συγγενείς και φίλους από τη κοινότητά του, τακτική που γινόταν αποδεκτή από τους Βρετανούς έτσι ώστε να ενισχύεται η συνοχή αλλά και η μαχητική ικανότητα της εκάστοτε μονάδας, τακτική βέβαια που σταδιακά ατονεί εξαιτίας της επικράτησης στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, της θεωρίας «περί των πολεμικών φυλών».⁴⁸ Πλέον, Βρετανοί στρατολόγοι περιόδευαν σε συγκεκριμένες επαρχίες με συγκεκριμένες πληθυσμιακές συνιστώσες, επιζητώντας τη στράτευση ατόμων που ανήκαν στις πολεμικές φυλές, χρησιμοποιώντας ως εργαλεία τους, ειδικά εγχειρίδια τα οποία αναφέρονταν σε κάθε πολεμική εθνότητα, καθώς και την ανθρωπομετρική μέθοδο, η οποία οδηγούσε στη φυλετική κατηγοριοποίηση των ατόμων με βάση τη μέτρηση των φυσικών χαρακτηριστικών τους.⁴⁹ Οι Βρετανοί στρατολόγοι αναπτύσσοντας μια ψευδοεπιστημονική θεωρία για το ποιες φυλές ήταν κατάλληλες για στρατιωτική υπηρεσία, επικεντρώθηκαν κυρίως στο Punjab και στους Σιχ της Βόρειας Ινδίας.⁵⁰ Ωστόσο, πριν από την οριστική επικράτηση της, είχε αναπτυχθεί μια διαφορετική σχολή σκέψης μεταξύ των Βρετανών στρατιωτικών, η οποία κινούνταν προς την αντίθετη κατεύθυνση. Πρέσβευε δηλαδή την ανάγκη, ο ινδικός στρατός να συμπεριλαμβάνει στις τάξεις του προσωπικό από όλα τα φυλετικά και κοινωνικά περιβάλλοντα της Ινδίας, αποσκοπώντας στην εφαρμογή μιας σταθμισμένης «συνταγής» στρατολόγησης, που θα έδινε την ευκαιρία σε όλες τις ινδικές εθνότητες να αντιπροσωπεύονται εντός του στρατεύματος. Δεν επρόκειτο για καινοτομία, αλλά για τη γραμμή που ακολουθούσε ο στρατός του Μαντράς από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα μέχρι την ανταρσία αλλά και μετά το

⁴⁷ *The Army in India and its Evolution. Including an Account on the Establishment of the Royal Air Force in India*, σ. 1· Herron, *Colonial Army*, σ. 48 & 52.

⁴⁸ Kaushik Roy, *Brown Warriors of the Raj. Recruitment & the Mechanics of Command in the Sepoy Army, 1859-1913*, New Delhi, Manohar, 2008, σσ. 211-213.

⁴⁹ Barua, *Race, Politics*, σσ. 16-17.

⁵⁰ Nile Green, *Islam and the Army in Colonial India. Sepoy Religion and the Service of Empire*, Cambridge, Cambridge University Press, 2009, σ. 7.

ξέσπασμα της, με αξιοσημείωτη άλλωστε επιτυχία, αν λάβει κανείς υπόψιν, ότι τα ινδικά στρατεύματα, που υπηρετούσαν σε αυτόν δεν επηρεάστηκαν από τη στάση των συναδέλφων τους, που υπηρετούσαν στο στρατό της Βεγγάλης και διατήρησαν τη νομιμοφροσύνη τους προς τις βρετανικές αρχές.⁵¹ Ο Ινδός ιστορικός Roy, φτάνει μάλιστα στο σημείο να υποστηρίξει, ότι εάν ο στρατός της Βεγγάλης ακολουθούσε παρόμοια πολιτική και δε στήριζόταν σε συγκεκριμένες φυλετικές και κοινωνικές ομάδες για τη στρατολόγηση προσωπικού, θα υπήρχε μεγάλη πιθανότητα, η «μεγάλη ανταρσία» να μη λάμβανε τελικά χώρα.⁵²

Ένα ακόμη ζήτημα, το οποίο πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν είναι το σύστημα των καστών⁵³ και το κατά πόσον επηρέασε τις πολιτικές έναντι του ινδικού στρατού. Οι Βρετανοί είχαν αποδεχτεί την ύπαρξη της κάστας, ως αναπόσπαστης παραμέτρου της ινδικής κοινωνίας του 19^{ου} αιώνα μη προσπαθώντας να την καταργήσουν ή να την μεταβάλουν.⁵⁴ Η κυρίαρχη γνώμη μεταξύ των Βρετανών στρατιωτικών ήταν, ότι οι κατώτερες κάστες έπρεπε να χρησιμοποιηθούν ως πηγή στρατολόγησης, έτσι ώστε να διαρρηχθεί η εξάρτηση από στρατιωτικό προσωπικό που ανήκε στις ανώτερες κάστες. Αυτό βέβαια που τους απασχολούσε και προκαλούσε ζωνές συζητήσεις ήταν ο ρυθμός και ο βαθμός, στον οποίο θα έπρεπε οι κατώτερες κάστες να χρησιμοποιούνται. Ο Wood θεωρούσε, ότι θα έπρεπε να δημιουργηθούν ξεχωριστά συντάγματα με στρατιώτες από τις κατώτερες κάστες. Αντίθετα, άλλοι υποστήριζαν την ανάγκη δημιουργίας μικτών συνταγμάτων που θα περιλάμβαναν Ινδούς από διάφορες κοινωνικές ομάδες, έτσι ώστε να δημιουργηθεί ισορροπία μεταξύ τους. Όλοι όμως συμφωνούσαν, ότι η βελτίωση της κοινωνικής θέσης των κατώτερων καστών μέσω της στρατιωτικής υπηρεσίας θα ωφελούσε μακροπρόθεσμα τους Βρετανούς, καθώς μέσω της πολιτικής αυτής θα εξασφάλιζαν την ευγνωμοσύνη και τη νομιμοφροσύνη ευρέων ινδικών κοινωνικών στρωμάτων, που θα έβλεπαν τη θέση τους να βελτιώνεται και να ενισχύεται.⁵⁵ Ωστόσο, αυτή η γραμμή σκέψης δεν υλοποιήθηκε ποτέ ολοκληρωτικά χάριν ρεαλισμού, καθώς οι ανώτερες τάξεις, όπως των Βραχμάνων και των Rajput ήταν αναγκαίες για την ύπαρξη ισορροπίας στο εσωτερικό του ινδικού στρατού και για τη διατήρηση της

⁵¹ Roy, *Brown Warriors*, σσ. 35-37.

⁵² Στο ίδιο, σ. 38.

⁵³ Για τις κάστες στην αποικιακή Ινδία βλέπε Susan Bayly, *Caste, Society and Politics in India from the Eighteenth Century to the Modern Age*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.

⁵⁴ Roy, *Brown Warriors*, σ. 62.

⁵⁵ Στο ίδιο, σσ. 63-68.

μαχητικότητας του. Οι ομάδες αυτές δε θα δέχονταν σε καμία περίπτωση να συνυπηρετούν με μέλη των κατώτερων καστών, τα οποία αντιμετώπιζαν υποτιμητικά και με απέχθεια.⁵⁶

Ο βρετανικός ινδικός στρατός αποτελούσε τον μεγαλύτερο εργοδότη στην υποήπειρο, ενώ μέσω της υπηρεσίας τους οι *seroys* εξασφάλιζαν έναν σταθερό μισθό για τη συντήρηση των ίδιων και των οικογενειών τους και συγχρόνως διακατέχονταν από περηφάνια που ανήκαν στο σώμα αυτό. Ως κοινωνικός χώρος, το στράτευμα μπορεί να θεωρηθεί ως το πεδίο στο οποίο η αλληλεπίδραση μεταξύ αποικιοκρατών και αποικιοκρατούμενων ίσως ήταν ισχυρότερη και εντονότερη από κάθε άλλη κοινωνική δομή ή διαδικασία στην αποικιακή Ινδία. Οι Βρετανοί αξιωματικοί βρίσκονταν συνεχώς σε επαφή και επικοινωνία με τους στρατιώτες υπό τις διαταγές τους, σε αντίθεση με τους πολιτικούς αξιωματούχους, που φρόντιζαν με κάθε ευκαιρία να διαχωρίζουν τους εαυτούς τους από τους Ινδούς και να περνούν όσο το δυνατόν λιγότερο χρόνο μαζί τους.⁵⁷ Σε αυτό το πλαίσιο, οι βρετανικές στρατιωτικές αρχές, αποφάσισαν με βάση τόσο φυλετικούς όσο και ρεαλιστικούς ρόλους να μην προχωρήσουν στη δημιουργία μικτών μονάδων με βρετανικό και ινδικό στρατιωτικό προσωπικό, αλλά αντίθετα να ακολουθήσουν μια αυστηρή πολιτική διαχωρισμού και δημιουργίας ξεχωριστών βρετανικών και ινδικών μονάδων.⁵⁸

Ο υπουργός Ινδίας, Wood υποστήριξε την ανάγκη δημιουργίας δεσμών πίστης, αφοσίωσης και εμπιστοσύνης μεταξύ των ευρωπαϊών αξιωματικών και των Ινδών στρατιωτών τους σε επίπεδο συντάγματος, αποσκοπώντας στην ανάπτυξη μιας σχέσης αντίστοιχης με εκείνη «του αρχηγού με τα μέλη της φυλής του».⁵⁹ Το σύνταγμα εξάλλου αποτελούσε τη βασική μονάδα οργάνωσης και δομής του ινδικού στρατού από τα πρώτα χρόνια της παρουσίας τους στην Ινδία, έχοντας αντικαταστήσει τις προαποικιακές προσωποπαγείς στρατιωτικές ομάδες, που συγκροτούνταν από τοπικούς πολέμαρχους στην υπηρεσία των Ινδών ηγεμόνων.⁶⁰ Επιδιώχτηκε δηλαδή οι Βρετανοί αξιωματικοί να συνδεθούν άρρηκτα με τις μονάδες στις οποίες υπηρετούσαν. Η στόχευση της βρετανικής διοίκησης άλλωστε ήταν να δημιουργηθούν μόνιμοι δεσμοί συντροφικότητας και αλληλοϋποστήριξης μεταξύ αξιωματικών και Ινδών οπλιτών, κάτι που θα οδηγούσε στην αναζωπύρωση του αμοιβαίου σεβασμού και συνδέσμου μεταξύ τους, όπως ορισμένοι Βρετανοί αξιωματούχοι υποστήριζαν ότι συνέβαινε τα πρώτα χρόνια της βρετανικής παρουσίας στην υποήπειρο.

⁵⁶ Στο ίδιο, σ. 69.

⁵⁷ Green, *Islam and the Army*, σσ. 2-3 & 12.

⁵⁸ Kaushik Roy, *Brown Warriors*, σσ. 41-42.

⁵⁹ Porter, *The Oxford History*, σ. 428.

⁶⁰ Roy, *Brown Warriors*, σσ. 190-191.

«Οι Ευρωπαίοι αξιωματικοί συνήθιζαν να θεωρούν τα συντάγματα ως τα σπίτια τους. “Το να είναι συνδεδεμένος”, έγραψε “με ένα σώμα ιθαγενών αποτελούσε μια από τις επιβραβεύσεις της στρατιωτικής υπηρεσίας· η μόνιμη σχέση μεταξύ αξιωματικών και στρατιωτών, η οποία πρόκυπτε, θα είχε την τάση περισσότερο από κάθε άλλο παράγοντα, να αποκαταστήσει το παλιό αίσθημα του αμοιβαίου σεβασμού και συνδέσμου, το οποίο την πρώτη περίοδο της βρετανικής κυριαρχίας στην Ινδία, ένωνε τον ιθαγενή στρατιώτη με τον Ευρωπαίο αξιωματικό του”».⁶¹

Εξάλλου, η καθημερινότητα και το πεδίο ζωής και δράσης του Ινδού στρατιώτη ήταν αυστηρά χωροθετημένο· επρόκειτο για το στρατόπεδο του εκάστοτε συντάγματος, όπου οι *seroys* περνούσαν το μεγαλύτερο τμήμα του χρόνου τους, με εξαίρεση τις περιόδους εκστρατειών και ασκήσεων.⁶² Σύμφωνα με τη De Chene βέβαια, η σχέση μεταξύ Βρετανών αξιωματικών και Ινδών στρατιωτών μεταξύ του 1858 και του 1914 μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια «πατρική σχέση» πατερναλιστικού φυσικά χαρακτήρα, στο πλαίσιο της οποίας οι πρώτοι αντιμετώπιζαν τους *seroys* ως άτομα με παιδαριώδη νοημοσύνη.⁶³

Σημαντική παράμετρος για τη διατήρηση της πειθαρχίας αποτελούσε το σύστημα απόδοσης ποινών και τιμωριών στους Ινδούς στρατιώτες όταν διέπρατταν πειθαρχικά αδικήματα και εγκλήματα. Ο Ινδικός στρατός θεωρούνταν από τους Βρετανούς, πρωτίστως ως ένας μισθοφορικός στρατός, ο οποίος λειτουργούσε με βάση οικονομικά κίνητρα και όχι με βάση εθνικά αισθήματα, όπως συνέβαινε στην περίπτωση των ευρωπαϊκών στρατών. Εξαιτίας αυτού ένας συστηματοποιημένος μηχανισμός διοίκησης ήταν απαραίτητος ώστε να εξασφαλίζει τη νομιμοφροσύνη και την υπακοή των *seroys*. Οι δύο κύριες αντιλήψεις, που επικρατούσαν στους βρετανικούς στρατιωτικούς κύκλους περιστρέφονταν γύρω από τη σημασία του ρόλου των διοικητών της εκάστοτε μονάδας ως φορέων απόλυτης εξουσίας επί των ανδρών τους, καθώς και από το ρόλο μιας απρόσωπης γραφειοκρατικής στρατιωτικής διοίκησης, βάσει των κανόνων της οποίας θα απονέμονταν οι ποινές.⁶⁴ Οι Βρετανοί αξιωματικοί της «Σχολής του Punjab», όπως τους αποκαλεί ο Roy, πρέσβευαν και επέμεναν στην άποψη ότι οι Βρετανοί διοικητές των μονάδων θα έπρεπε να απολαμβάνουν τη

⁶¹ West, *Sir Charles Wood's*, σ. 159.

«the European officers would look upon their regiments as their homes. “To be attached”, he wrote “to a native corps would be considered one of the prizes of service; and the permanent association between officers and men that must ensue, would more than anything tend to restore the old feeling of mutual respect and attachment which, in the early days of British power in India, united the native soldier and his European officer”».

⁶² Green, *Islam and the Army*, σ. 8.

⁶³ Katherine Mary Des Chene, *Relics of empire: A cultural history of the Gurkhas, 1815-1987*, (A Dissertation Submitted to the Department of Anthropology and the Committee on Graduate Studies of Stanford University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy), Stanford California, Stanford University, 1991, σσ. 111-112.

⁶⁴ Roy, *Brown Warriors*, σσ. 223-224 & 226.

μεγαλύτερη δυνατή αυτονομία αναφορικά με τη διαχείριση και την τιμωρία των στρατιωτών, που ανήκαν στις μονάδες τους. Θεωρούσαν ότι η νοοτροπία των Ινδών ήταν τέτοια, που μόνο η δεσποτική συμπεριφορά θα εξασφάλιζε την υπακοή και τη συμμόρφωσή τους, ενώ υποστήριζαν επίσης ότι όλες οι προαγωγές του ινδικού στρατιωτικού προσωπικού στο εσωτερικό της εκάστοτε μονάδας θα έπρεπε να ελέγχονται από τον διοικητή της χωρίς έξωθεν παρεμβάσεις.⁶⁵ Οι επιτελικοί αξιωματικοί όμως είχαν αναπτύξει και ευνοούσαν την υιοθέτηση διαφορετικής πολιτικής. Υπογράμμιζαν την ανάγκη επικράτησης ενός απρόσωπου συστήματος πειθαρχίας βασισμένου σε κανόνες και κώδικες, εκδιδόμενους από την κεντρική στρατιωτική διοίκηση υπό την ευθύνη του επικεφαλής αξιωματικού επί των διοικητικών θεμάτων,⁶⁶ θέση που τελικά επικράτησε αν και όχι εντελώς. Από το 1857 και μετά μέχρι και το ξέσπασμα του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου η κεντρική διοίκηση του ινδικού στρατού προέβη σε σειρά βημάτων για τον περιορισμό του πειθαρχικού ρόλου των διοικητών μονάδων προς όφελος απρόσωπων κανόνων, όμως έτσι ώστε να μην υποσκελιστεί η εξουσία τους και ο σεβασμός των αντρών απέναντί τους. Η ισορροπία μεταξύ του διοικητή *in situ* και των απρόσωπων κανόνων πειθαρχίας κρίθηκε απαραίτητη, χωρίς το ένα να αναιρεί το άλλο.⁶⁷ Είναι γεγονός όμως ότι σταδιακά στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, η πλάστιγγα γέρνει όλο και περισσότερο προς όφελος της απρόσωπης γραφειοκρατικής οργάνωσης.⁶⁸

Σε πειθαρχικό επίπεδο, υπεύθυνα για την επιβολή των ποινών στο ινδικό στρατιωτικό προσωπικό, που παραβίαζε τον νόμο αλλά και για την τήρηση των στρατιωτικών κανόνων ήταν τα στρατοδικεία, τα οποία επανδρώνονταν τόσο από Βρετανούς όσο και από Ινδούς αξιωματικούς. Οι τελευταίοι χρησιμοποιούνταν από τις βρετανικές στρατιωτικές αρχές ως μια ασπίδα, έτσι ώστε η οργή και η δυσαρέσκεια των Ινδών στρατιωτών να μην στρέφεται εναντίον των Βρετανών, αλλά των ενδιάμεσων σε επίπεδο ιεραρχίας Ινδών αξιωματικών.⁶⁹ Το πειθαρχικό σύστημα του ινδικού στρατού, ενώ ήταν αυστηρό, δε μπορεί να χαρακτηριστεί ως άτεγκτο όντας συγχρόνως επηρεασμένο και καθορισμένο σε μεγάλο βαθμό από τις αρχές του φιλοσοφικού ρεύματος του ωφελιμισμού, όπως συνέβη άλλωστε και με το σύνολο του βρετανικού νομοθετικού έργου για την Ινδία. Ο ωφελιμισμός και ο κυριότερος εκπρόσωπος του, Jeremy Bentham υποστήριζαν ότι το ποινικό σύστημα θα έπρεπε να στοχεύει στην ηθική μεταστροφή του παραβάτη, έτσι ώστε να αντιληφθεί το σφάλμα του και να γίνει σταδιακά

⁶⁵ Στο ίδιο, σσ. 227-229.

⁶⁶ Πρόκειται για το βαθμό του Adjutant-General, για τον οποίο δεν υπάρχει ακριβής μετάφραση στα Ελληνικά. Θα μπορούσε βέβαια να συγκριθεί με τη θέση του Γενικού-Επιθεωρητή.

⁶⁷ Roy, *Brown Warriors*, σσ. 230-235.

⁶⁸ Στο ίδιο, σσ. 257-258.

⁶⁹ Στο ίδιο, σσ. 274-276.

ενάρητος. Ο στόχος του ποινικού συστήματος θα έπρεπε να είναι ο επηρεασμός του νου του παραβάτη και όχι η σωματική τιμωρία του.⁷⁰ Με βάση την αρχή αυτή, αλλά και για να μην προκαλείται αναίτια δυσαρέσκεια ανάμεσα στους στρατεύσιμους, το στρατιωτικό πειθαρχικό σύστημα χαρακτηριζόταν από μετριοπάθεια, ενώ μετά το 1860 η επιβολή σωματικών ποινών, όπως το μαστίγωμα ήταν σπάνια. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1870 άλλωστε -περίοδο κατά την οποία εφαρμόστηκε ανάλογη πολιτική και για τις σταθμευμένες στην Ινδία βρετανικές μονάδες- είχε ήδη εκλείψει.⁷¹

Λαμβάνοντας υπόψιν, ότι η κατάταξη στον ινδικό στρατό ήταν εθελοντική, μία από τις θεωρούμενες ως σκληρότερες ποινές ήταν η απόταξη. Η στρατιωτική υπηρεσία αντιπροσώπευε ένα έντιμο και σεβαστό επάγγελμα στην Ινδία, ενώ συγχρόνως εξασφάλιζε την αξιοπρεπή διαβίωση της οικογένειας του στρατιώτη. Η απόταξη του αναμφίβολα θα προκαλούσε την οικονομική του καταστροφή και την απώλεια της μέχρι τότε διακεκριμένης κοινωνικής θέσης του.⁷² Συμπληρωματικά να σημειωθεί, ότι οι διαπράξαντες πειθαρχικά αδικήματα ή ασέβεια κατά Βρετανών αξιωματικών δε θα μπορούσαν να ελπίζουν στην επίδειξη επιείκειας από τα στρατοδικεία, καθώς στο ζήτημα αυτό οι βρετανικές στρατιωτικές αρχές ήταν ιδιαίτερα ευαίσθητες και ευνοούσαν την επιβολή των αυστηρότερων ποινών, αποσκοπώντας στη διατήρηση του κύρους της Βρετανίας.⁷³ Πάντως, φαίνεται ότι το ποσοστό των παραβατών και καταδικασμένων από στρατοδικεία ανάμεσα στις τάξεις του ινδικού στρατού παρέμεινε καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου ιδιαίτερα χαμηλό, γεγονός που υποδεικνύει την επιτυχία της μετριοπαθούς βρετανικής πολιτικής, η οποία βέβαια επέδρασε προς αυτή την κατεύθυνση συνδυαστικά με την απουσία μεγάλου αριθμού απωλειών εν ώρα υπηρεσίας και με την απουσία γενικευμένης αναγκαστικής στρατολόγησης του πληθυσμού.⁷⁴

Ο Wood, κατά τη διάρκεια της θητείας του στο υπουργείο Ινδίας (1859-1866), προώθησε την ανάδειξη Ινδών σε θέσεις υπαξιωματικών στο νέο στράτευμα, κάτι που θα ενίσχυε το κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ Βρετανών και γηγενών στρατιωτών, οι οποίοι θα αποκτούσαν κάποιες δυνατότητες εξέλιξης στην ιεραρχία, αν και αμυδρές. Οι θέσεις των αξιωματικών με

⁷⁰ Η επίδραση του ωφελιμισμού στην άσκηση της βρετανικής διακυβέρνησης στην Ινδία αναλύεται εύστοχα στα ακόλουθα: Udayon Misra, «Nineteenth Century British Views of India: Crystallisation of Attitudes», *Economic and Political Weekly* 19/4 (1984), σσ. E14-E21 & Kartik Kalyan Raman, «Utilitarianism and the Criminal Law in Colonial India: A Study of the Practical Limits of Utilitarian Jurisprudence», *Modern Asian Studies* 28/4 (1994), σσ. 739-791.

⁷¹ Roy, *Brown Warriors*, σ. 267.

⁷² Στο ίδιο, σσ. 268 & 285.

⁷³ Στο ίδιο, σ. 280.

⁷⁴ Στο ίδιο, σ. 293.

ουσιαστικές ευθύνες και καθήκοντα εξάλλου προορίζονταν αποκλειστικά για Βρετανούς στρατιωτικούς, χωρίς να υπάρχει πρόβλεψη για την ανάδειξη γηγενών στις θέσεις αυτές. Ακόμη, πρέπει να σημειωθεί ότι κεντρική πολιτική μετά την ανταρσία, ήταν οι διάφορες μονάδες του να αποτελούνται από στρατιώτες διαφορετικών εθνοτικών και θρησκευτικών ομάδων καθώς και καστών, έτσι ώστε να μη μπορούν να συσπειρωθούν, παρά μόνο μέσα από την πίστη τους στο βρετανικό στέμμα. Στόχος της βρετανικής αποικιακής κυβέρνησης ήταν να μην υπάρξει ξανά συγκυρία, κατά την οποία το σύνολο του ινδικού στρατού να έχει τη δυνατότητα να εκφράσει τα ίδια αισθήματα, προκαταλήψεις και να αξιοποιήσει τις ίδιες διασυνδέσεις, όπως συνέβη στην περίπτωση της ανταρσίας του 1857.⁷⁵ Ακολουθώντας μάλιστα την κλασική τακτική του διαίρει και βασιλεύει, οι Βρετανοί ενθάρρυναν την αντιπαλότητα μεταξύ των στρατιωτών με διαφορετική θρησκεία και καταγωγή.⁷⁶

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η αντιμετώπιση του Ισλάμ, που αποτελούσε τη θρησκεία, την οποία ασπαζόταν μεγάλη μερίδα του ινδικού στρατιωτικού προσωπικού. Τα πρώτα χρόνια μετά την ανταρσία, θεωρήθηκε ότι στο ξέσπασμα και την οργάνωση της είχαν διαδραματίσει καίριο ρόλο μουσουλμάνοι ηγέτες και προβοκάτορες. Η αντίληψη αυτή όμως, που πρόβαλε την επικινδυνότητα των μουσουλμάνων σταδιακά ατόνησε και ο νέος ινδικός στρατός αποτελούνταν σε μεγάλο βαθμό από μουσουλμάνους προερχόμενους από περιοχές, όπως το Deccan.⁷⁷ Οι μουσουλμάνοι είχαν αναπτύξει και ενστερνίζονταν μια μακροχρόνια πολεμική παράδοση, στην οποία βέβαια εντάσσονταν ομάδες τόσο ινδουιστών όσο και Σιχ.⁷⁸ Η θρησκευτικότητα αποτελούσε ένα σημείο αναφοράς των Ινδών στρατιωτών που επιδρούσε στη στάση και στη συμπεριφορά τους πριν αλλά και μετά την ανταρσία. Μάλιστα το ινδικό στρατιωτικό προσωπικό στηριζόταν για την πνευματική του καθοδήγηση σε σημαντικό βαθμό σε «ιερούς άνδρες» ή «φακίρηδες»,⁷⁹ με τους οποίους ανέπτυσαν στενές σχέσεις, πράγμα που οι Βρετανοί αντιμετώπιζαν άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά, χωρίς

⁷⁵ Την περίοδο προ του 1857, το κλίμα στις μονάδες του ινδικού στρατού περιγραφόταν ως αντίστοιχο κλειστής φυλής, με τα μέλη των διαφόρων συνταγμάτων να είναι συχνά συγγενείς, προκαλώντας έτσι δυσκολίες στο στρατιωτικό προσωπικό το οποίο, είχε διαφορετική καταγωγή από την πλειοψηφία των Ινδών στρατιωτών της μονάδας του ή ανήκε σε διαφορετική εκτεταμένη οικογένεια.

G. O. Trevelyan, *The Competition Wallah*, London and Cambridge, Macmillan, ²1866, σ. 68· *The Imperial Gazetteer*, σ. 343· Porter, *The Oxford History*, σ. 428· Des Chene, *Relics of empire*, σ. 71· Sarvepalli Gopal, *British Policy in India 1858-1905*, Cambridge, Cambridge University Press, 1965, σ. 35· Αν και σύμφωνα με τον Roy, ο Wood υποστήριζε τη στρατολόγηση μόνο από συγκεκριμένες περιοχές. Βλ. Roy, *Brown Warriors*, σ. 46.

⁷⁶ Sumit Sarkar, *Modern India 1885-1947*, New York, Palgrave Macmillan, 1989, σ. 16.

⁷⁷ Green, *Islam and the Army*, σ. 17· Roy, *Brown Warriors*, σσ. 276-277.

⁷⁸ Green, *Islam and the Army*, σ. 15 & 18.

⁷⁹ Για την ανάλυση της σχέσης και της αλληλεπίδρασης μεταξύ δύο «φακίρηδων» με μουσουλμάνους υπηρετούντες στον ινδικό στρατό τόσο στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, όσο και στο δεύτερο μισό του βλ. στο ίδιο, σσ. 31-89 και 90-135 αντίστοιχα· Roy, *Brown Warriors*, σ. 273.

ωστόσο να παραβλέπουν την αναγκαιότητα της παρουσίας τους, αναλαμβάνοντας ορισμένως ακόμη και την πληρωμή τους.⁸⁰ Ιδιαίτερα για τους μουσουλμάνους στρατιώτες, οι Βρετανοί αξιωματικοί από τη μία αποδέχονταν και σέβονταν τα θρησκευτικά δικαιώματά τους, ενώ από την άλλη δυσφορούσαν με τη συγκεκριμένη θρησκεία, που οδηγούσε τους πιστούς της μακριά από το χριστιανισμό. Ο σεβασμός βέβαια της θρησκευτικής ελευθερίας του ινδικού στρατιωτικού προσωπικού ήταν αναγκαίος για την εξασφάλιση της νομιμοφροσύνης του, ενώ η προσπάθεια προσηλυτισμού του στον χριστιανισμό απαγορευόταν επίσημα.⁸¹

Η θρησκεία υπήρξε κεντρικό θέμα στις συζητήσεις των βρετανικών στρατιωτικών κύκλων για τον ιδανικό τρόπο σύνθεσης του νέου ινδικού στρατού μετά το 1858. Η επικρατούσα αντίληψη ήταν, ότι το θρησκευτικό αίσθημα πέραν κάθε αμφισβήτησης συνδεόταν με τη νομιμοφροσύνη ή την ανυπακοή των Ινδών στρατιωτών προς τους Βρετανούς και για τον λόγο αυτόν όφειλε να αποτελέσει βασική συνιστώσα της πολιτικής διαχείρισης των στρατιωτών.⁸² Ορισμένοι μάλιστα Βρετανοί στρατιωτικοί υποστήριξαν την ανάγκη στρατολόγησης των Ινδών και Αγγλοϊνδών χριστιανών, οι οποίοι θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως ανάχωμα σε επαναστατικές αντιλήψεις και ως στηρίγματα των βρετανικών δυνάμεων. Υπό το πρίσμα αυτό δημιουργήθηκε μάλιστα ένα σύνταγμα αποτελούμενο αποκλειστικά από αυτούς, ενώ διατυπώθηκαν προτάσεις, όπως εκείνη που υποστήριζε ότι οι οδηγοί των αμαξών του πυροβολικού πρέπει να στρατολογούνται αποκλειστικά απ' αυτούς. Τα σχέδια αυτά βέβαια εγκαταλείφθηκαν και το συγκεκριμένο σύνταγμα διαλύθηκε το 1864 λόγω της χαμηλής του απόδοσης.⁸³ Η λύση που προκρίθηκε και τελικά επικράτησε ήταν η δημιουργία συνταγμάτων, τα οποία αποτελούνταν από οπλίτες διαφορετικών θρησκευμάτων, έτσι ώστε η εκάστοτε θρησκευτική ομάδα να λειτουργεί ως ανάχωμα απέναντι στην άλλη. Επρόκειτο για τη χρήση της πάγιας βρετανικής στρατηγικής του διαίρει και βασιλεύει, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω. Η κυριαρχία στον στρατό της Βεγγάλης των Ινδών στρατιωτών από υψηλές κάστες θεωρήθηκε ότι μπορούσε να περιοριστεί μέσω της ενσωμάτωσης μουσουλμάνων -στις μονάδες του- κυρίως από την περιοχή του Deccan, ενώ σταδιακά υποστηρίχθηκε η αύξηση του αριθμού των στρατιωτών Σιχ. Βέβαια εκφράστηκε η θέση ότι η υπερβολική εξάρτηση από τους Σιχ, θα ήταν εξίσου

⁸⁰ Green, *Islam and the Army*, σσ. 24-26.

Να σημειωθεί βέβαια ότι οι σχέσεις μεταξύ ινδικού στρατιωτικού προσωπικού και «ιερών αντρών»/ «φακίρηδων» προϋπήρχε της άφιξης των Βρετανών και της στρατολόγησης Ινδών στην υπηρεσία τους. Βλ. Στο ίδιο, σ. 136.

⁸¹ Στο ίδιο, σσ. 27-28 & 48.

⁸² Roy, *Brown Warriors*, σσ. 57-58.

⁸³ Στο ίδιο, σσ. 58-59.

επικίνδυνη με την επικράτηση στο στράτευμα ινδουιστών από υψηλές κάστες, όπως στην προ του 1857 περίοδο.⁸⁴ Ενδεικτική των αντιλήψεων που επικράτησαν αναφορικά με τις θρησκευτικές ομάδες, είναι η σύνθεση του 17^{ου} συντάγματος της Βεγγάλης το 1883. Το σύνταγμα αποτελούνταν από τρεις λόχους μουσουλμάνων του Ινδουιστάν (η ονομασία αυτή αναφέρεται στη βόρεια και εν μέρει κεντρική Ινδία και συγκεκριμένα στις περιοχές της, όπου γλωσσικά κυριαρχούσαν τα hindi) και πέντε λόχους ινδουιστών (τρεις λόχοι βραχμάνων και δύο στρατιωτών καταγόμενων από τη Rajputana). Την ίδια περίοδο, το 22^ο σύνταγμα πεζικού της Βεγγάλης απαρτιζόταν από τέσσερις λόχους Σιχ, ένα λόχο ινδουιστών βραχμάνων και τρεις λόχους μουσουλμάνων από το Punjab.⁸⁵

Σε αυτό το πλαίσιο, οι βρετανικές αρχές αντιμετώπιζαν με καχυποψία τα ινδικά στρατεύματα αμφιβάλλοντας για την απόλυτη νομιμοφροσύνη τους. Αυτό μπορεί να επιβεβαιωθεί και από το γεγονός, ότι μετά το 1858 οι πυροβολητές στις μονάδες πυροβολικού ήταν αποκλειστικά Βρετανοί σε αντίθεση με την περίοδο προ της ανταρσίας, όταν τα τρία τέταρτα της ειδικότητας αποτελούνταν από Ινδούς.⁸⁶ Μέσα από την καταγραφή του στρατιωτικού προσωπικού, που υπηρετούσε στην Ινδία τις παραμονές της ανταρσίας, γίνεται άλλωστε φανερό ότι τόσο στο πυροβολικό όσο και στο στράτευμα συνολικά πλειοψηφούσε το γηγενές και όχι το βρετανικό στρατιωτικό προσωπικό. Συγκεκριμένα στις αρχές της δεκαετίας του 1850 οι βρετανικές δυνάμεις πυροβολικού ήταν στελεχωμένες με 6.770 άτομα, ενώ αντίθετα το ινδικό πυροβολικό διέθετε μία δύναμη της τάξης των 11.256 αντρών, σχεδόν διπλάσια της αντίστοιχης αμιγώς βρετανικής. Οι βρετανικές δυνάμεις στο σύνολο της Ινδίας μάλιστα αποτελούνταν από 39.500 άντρες, ενώ οι ινδικές μονάδες απαρτιζόνταν -με εξαίρεση τους Βρετανούς αξιωματικούς τους- από προσωπικό που έφτανε τους 311.038 άντρες. Είναι λοιπόν έκδηλο, ότι οι ινδικές δυνάμεις στην υπηρεσία των Βρετανών ήταν σχεδόν οκταπλάσιες από τις αμιγώς βρετανικές μονάδες, που υπηρετούσαν στην αποικία, αντιστοιχία που παρέμεινε λίγο πολύ σταθερή από τις αρχές του 18^{ου} αιώνα μέχρι και το 1857.⁸⁷ Η αναντιστοιχία μεταξύ του γηγενούς και του βρετανικού προσωπικού αποτέλεσε ένα μείζον πρόβλημα για τις βρετανικές αρχές, οι οποίες την επαύριον της εξέγερσης έσπευσαν να το αντιμετωπίσουν θέτοντας επί τάπητος νέες αρχές για την αναδιοργάνωση του ινδικού στρατού.⁸⁸ Έτσι στα τέλη της δεκαετίας του 1850, αποφασίστηκε ότι οι βρετανικές

⁸⁴ Στο ίδιο, σσ. 59-60.

⁸⁵ Στο ίδιο, σ. 61.

⁸⁶ Porter, *The Oxford History*, σ. 428· Herron, *Colonial Army*, σ. 47.

⁸⁷ *The Imperial Gazetteer*, σ. 338.

⁸⁸ Roy, *Brown Warriors*, σσ. 39-57 όπου γίνεται αναφορά στις απόψεις αρκετών Βρετανών στρατιωτικών για την ιδανική σύνθεση του ινδικού στρατού και την κατάλληλη αναλογία, που θα έπρεπε να υπάρχει μεταξύ βρετανικού και ινδικού προσωπικού.

στρατιωτικές δυνάμεις στην Ινδία θα έπρεπε να διατηρούνται συνεχώς στο επίπεδο των 80.000 αντρών, ενώ τέθηκαν όρια στα μεγέθη των γηγενών στρατιωτικών δυνάμεων, οι οποίες θα έπρεπε να βρίσκονται σε αντιστοιχία τρία προς ένα με τις αντίστοιχες βρετανικές, χωρίς να ξεπερνούν την αναλογία αυτή.⁸⁹ Στην περίπτωση της στρατιάς της Βεγγάλης (Bengal army) το ινδικό στρατιωτικό προσωπικό έπρεπε να βρίσκεται σε σταθερή αναλογία 2/1 με το αντίστοιχο βρετανικό, ενώ παρόμοια τακτική ακολουθήθηκε και στις στρατιές του Μαντράς (Madras army) και της Βομβάης (Bombay army), όπου ως κατάλληλη αναλογία θεωρήθηκε η 3/1.⁹⁰ Αξίζει βέβαια να σημειωθεί ότι οι κατευθυντήριες γραμμές, που παρατέθηκαν, δεν τηρήθηκαν κατά γράμμα, καθώς την πρώτη περίοδο μετά την καταστολή της «Ινδικής Ανταρσίας» οι βρετανικές δυνάμεις στην Ινδία αριθμούσαν μόλις 69.000, ενώ στα επόμενα χρόνια ο αριθμός αυτός σταδιακά μειωνόταν,⁹¹ φτάνοντας να αριθμεί το 1882 μόλις 60.000 άντρες. Η τάση αυτή όμως αντιστράφηκε, εξαιτίας των αυξημένων στρατιωτικών απαιτήσεων στα Βορειοδυτικά σύνορα της Ινδίας αλλά και του ρωσικού κινδύνου, που οδήγησαν στην άμεση αύξηση των βρετανικών δυνάμεων κατά 10.000,⁹² παράλληλα με την ενίσχυση των ινδικών δυνάμεων με τη στρατολόγηση επιπλέον 20.000 αντρών.⁹³ Συμπερασματικά, στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα μπορούσε να παρατηρηθεί έντονα η αριθμητική αναντιστοιχία μεταξύ του ινδικού στρατού και του ινδικού πληθυσμού. Στο Δελχί για παράδειγμα, που διετέλεσε πρωτεύουσα της Ινδίας από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και διέθετε έναν πληθυσμό 200.000 κατοίκων ανάμεσα στον οποίο διαβιούσαν αρκετοί δυσαρεστημένοι από τους Βρετανούς και εν δυνάμει επαναστάτες, στάθμευαν μόλις τέσσερις λόχοι βρετανικού πεζικού, μία πυροβολαρχία, ένα απόσπασμα ινδικού ιππικού καθώς και ένα ινδικό σύνταγμα πεζικού.⁹⁴

⁸⁹ Barua, *Race, Politics, and Armies: The Dynamics of Military Modernization in Twentieth-Century Colonial India (Thesis Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree Doctor of Philosophy in History)*, Urbana Illinois, University of Illinois, 1995, σ. 13· Σύμφωνα βέβαια με τον Porter, η βασική επιδίωξη ήταν η επικράτηση μιας αναλογίας 1 προς 2 μεταξύ βρετανικού και ινδικού στρατιωτικού προσωπικού. Βλ. Porter, *The Oxford History*, σ. 427.

⁹⁰ *The Army in India and its Evolution. Including an Account on the Establishment of the Royal Air Force in India*, σσ. 14-15 όπου γίνεται αναφορά στη μεταρρύθμιση του ινδικού στρατού, που πραγματοποιήθηκε το 1824 οπότε και εγκαθιδρύθηκαν οι στρατιές των διοικητικών περιφερειών του Μαντράς, της Βεγγάλης και της Βομβάης (presidency armies).

⁹¹ *The Imperial Gazetteer*, σσ. 342-343 & 345.

Το 1864 η συνολική δύναμη του ινδικού στρατού ανερχόταν σε 205.000 με το βρετανικό στρατιωτικό προσωπικό να αποτελείται από 65.000 άντρες. Φαίνεται λοιπόν ότι από τη μία μειώθηκε η συνολική δύναμη του ινδικού στρατού, αλλά συγχρόνως αυξήθηκε ο αριθμός των Βρετανών που υπηρετούσαν σε αυτόν σε σχέση με το παρελθόν.

⁹² Chesney, *Indian Polity*, σ. 223.

⁹³ Στο ίδιο, σ. 226.

⁹⁴ Στο ίδιο, σ. 225.

Έχοντας αναφερθεί στις τάσεις και επιδράσεις, που διαμόρφωσαν τον νέο ινδικό στρατό μετά το 1858, κρίνεται ορθό να επισημανθούν οι οργανωτικές του αλλαγές και η νέα διάρθρωση του, που στόχευαν στη δημιουργία ενός στρατιωτικού σώματος, απόλυτα ελεγχόμενου από τους Βρετανούς, έτσι ώστε να μη δοθεί εκ νέου η ευκαιρία στάσης. Η νέα δομή του ινδικού στρατού μετά το 1858, βασίστηκε στη θεώρηση ως κύριας αποστολής του της εξασφάλισης της ινδικής αυτοκρατορίας των Βρετανών κυρίως από εσωτερικές, και λιγότερο από εξωτερικές απειλές· χωρίς αυτό ωστόσο να σημαίνει ότι δε χρησιμοποιήθηκε ως βρετανικό αυτοκρατορικό στρατιωτικό όργανο σε παγκόσμιο επίπεδο.⁹⁵ Τα καθήκοντα και οι λειτουργίες του ινδικού στρατού συνοψίζονται με ιδιαίτερη ευκρίνεια από τον Omissi, ο οποίος τα προσδιορίζει ως εξής: «προστασία της βρετανικής αυτοκρατορίας, των εξωτερικών συνόρων της Ινδίας και διασφάλιση της αποικιακής τάξης».⁹⁶

Οι οργανωτικές αρχές που υιοθετήθηκαν άλλαξαν τη διάρθρωση και δομή του ινδικού στρατού, ο οποίος άλλωστε εντάχθηκε πλέον στον βρετανικό βασιλικό στρατό, κάτι που σήμαινε ότι θα μπορούσε να κληθεί να υπηρετήσει όχι μόνο στην Ινδία, αλλά όπου η βρετανική αυτοκρατορία τον χρειαζόταν.⁹⁷ Ένα από τα πρώτα μέτρα ήταν η περιστολή των δυνάμεων πολιτοφυλακής και των άτακτων σωμάτων, με βοηθητικές λειτουργίες, καθώς αυτά δε διέθεταν την πειθαρχία που συναντούσε κανείς στις τακτικές μονάδες. Τα περισσότερα από αυτά διαλύθηκαν, ενώ όσα απέμειναν εντάχθηκαν στη νέα αστυνομική δύναμη, η οποία ανέλαβε την ευθύνη φύλαξης των δημόσιων θησαυροφυλακίων και ταμείων, κάτι που έως τότε αποτελούσε αρμοδιότητα του στρατού. Επιπλέον, όπως προαναφέρθηκε, οι μονάδες ινδικού πυροβολικού καταργήθηκαν με τον έλεγχο του συνόλου των πυροβολαρχιών να περνάει σε βρετανικές μονάδες.⁹⁸ Σε συνέχεια των παραπάνω, τα νέα συντάγματα ινδικού πεζικού θα διέθεταν πια έξι Βρετανούς αξιωματικούς το καθένα,⁹⁹ ενώ παράλληλα αυξήθηκε σημαντικά η αυτονομία του εκάστοτε διοικητή μονάδας. Ακόμη, η δύναμη του κάθε συντάγματος μειώθηκε έτσι ώστε να απαρτίζεται από 600 μόλις οπλίτες. Αντίστοιχα μάλιστα οργανώθηκαν και οι μονάδες ινδικού ιππικού με έξι Βρετανούς αξιωματικούς και 420 ιππείς στην καθεμία. Οι αλλαγές αυτές υλοποιήθηκαν το 1863 ενώ το

⁹⁵ Porter, *The Oxford History*, σ. 322

⁹⁶ David Omissi, *The Sepoy and the Raj. The Indian Army 1860-1940*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire and London, Macmillan, 1994, σ. 194.

⁹⁷ *The Army in India and its Evolution. Including an Account on the Establishment of the Royal Air Force in India*, σ. 18.

⁹⁸ *The Imperial Gazetteer*, σ. 344.

⁹⁹ Για μια παρουσίαση του τρόπου διοίκησης και των ποινών, που επέβαλλαν οι Βρετανοί αξιωματικοί στους Ινδούς στρατιώτες των μονάδων τους βλέπε: Adam John Prime, *The Indian Army's British Officer Corps, 1861-1921 (Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy)*, Leicester, University of Leicester, 2018, σσ. 123-145.

1861 ιδρύθηκε το σώμα επιτελείου (staff corps) του ινδικού στρατού, στο οποίο γινόταν δεκτοί και Ινδοί αξιωματικοί και διαιρούνταν στα σώματα επιτελείου των διοικητικών περιφερειών του Μαντράς, της Βεγγάλης και της Βομβάης.¹⁰⁰ Κλείνοντας, ένα ενδιαφέρον στοιχείο της πρώτης μεταρρύθμισης του ινδικού στρατού μετά το 1858 αποτέλεσε η εισαγωγή για το σύνολο των γηγενών δυνάμεων ιππικού του συστήματος *silladar*, σύμφωνα με το οποίο οι ιππείς πλήρωναν οι ίδιοι για τον εξοπλισμό και το άλογο τους καθώς και για τα έξοδα κίνησής τους· παραδοσιακά στην Ινδία, στην κατηγορία των έφιππων πολεμιστών *silladar* ανήκαν γαιοκτήμονες που παρείχαν στρατιωτική υπηρεσία στους τοπικούς φεουδάρχες.¹⁰¹

Η πραγματοποίηση στρατιωτικών μεταρρυθμίσεων με στόχο την αύξηση της αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας του ινδικού στρατού δεν εξαντλήθηκε στην περίοδο αμέσως μετά την ανταρσία, αλλά αντίθετα συνεχίστηκε καθ' όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα. Το 1879 για παράδειγμα υλοποιείται μια σημαντική πρόταση, η οποία υποστήριζε ότι η αύξηση της μαχητικότητας στις ινδικές μονάδες μπορούσε να επιτευχθεί μέσω της μείωσης του αριθμού Ινδών στρατιωτών και της προσθήκης ενός ακόμα Βρετανού αξιωματικού σε κάθε σύνταγμα.¹⁰² Επιπλέον, προκρίθηκε η εισαγωγή συστήματος εφεδρειών, που αποτελούνταν από τους συνταξιούχους του ινδικού στρατού, οι οποίοι καλούνταν ανάλογα με την ειδικότητα τους σε γυμνάσια σε ετήσια ή διετή βάση και τέθηκε σε εφαρμογή από το 1874. Ανάλογης σημασίας βέβαια ήταν και η ενοποίηση των στρατιών των τριών διοικητικών περιφερειών σε έναν ενιαίο ινδικό στρατό με μία κεντρική διοίκηση, που πραγματοποιήθηκε το 1894. Ωστόσο, η διοικητική αυτή μεταβολή δεν άλλαξε ουσιαστικά τη σύνθεση και τις περιοχές ευθύνης των πρώην στρατευμάτων των τριών επαρχιών, εισήγαγε όμως τον συγκεντρωτισμό στη στρατιωτική διοίκηση και ενίσχυσε τη θέση του αρχιστράτηγου του ινδικού στρατού.¹⁰³

Η πλήρης ενοποίηση του ινδικού στρατού σε μία ενιαία δομή με την τοποθέτηση των στρατιωτικών μονάδων ορθολογικά με βάση τις αμυντικές ανάγκες της Ινδίας, προέκυψε βέβαια μόνο μετά από τις νέες αλλαγές, που εισηγήθηκε ο λόρδος Kitchener, τα πρώτα χρόνια της θητείας του ως αρχιστράτηγος, δηλαδή την περίοδο 1902-1903, αν και ο δρόμος για τη μεταρρύθμιση του είχε ήδη ανοίξει μέσα από τα συμπεράσματα της Στρατιωτικής

¹⁰⁰ Στο ίδιο, σ. 345· *The Army in India and its Evolution. Including an Account on the Establishment of the Royal Air Force in India*, σσ. 18-19.

¹⁰¹ Omissi, *The Sepoy*, σσ. XV & 71-74.

¹⁰² *The Imperial Gazetteer*, σ. 347.

¹⁰³ *The Army in India and its Evolution. Including an Account on the Establishment of the Royal Air Force in India*, σ. 23 & 25.

Επιτροπής του 1879.¹⁰⁴ Ωστόσο στα τέλη της δεκαετίας του 1880, το πολεμικό υλικό καθώς και ο εξοπλισμός του ινδικού στρατού ανανεώθηκε πλήρως. Το ίδιο μάλιστα συνέβη και με το γηγενές ανθρώπινο δυναμικό του, καθώς η πλειοψηφία του αποστρατεύτηκε και αντικαταστάθηκε από νεοσύλλεκτους προερχόμενους κυρίως από το Punjab καθώς και από τις πολεμοχαρείς και εμπειροπόλεμες φυλές των βόρειων ινδικών συνόρων.¹⁰⁵

Συνοψίζοντας, ο σκοπός του συνόλου των μεταρρυθμίσεων του ινδικού στρατού έως και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα μπορεί να αποκρυσταλλωθεί μέσα από τη διατύπωση των τεσσάρων κυρίως λειτουργιών του από τον λόρδο Kitchener το 1903. Συγκεκριμένα υποστήριζε ότι ο κύριος σκοπός του ινδικού στρατού ήταν να είναι υπεύθυνος για την άμυνα του βορειοδυτικού συνόρου της Ινδίας (North-Western Frontier),¹⁰⁶ συγχρόνως οι στρατιωτικές μονάδες σε καιρό ειρήνης θα πρέπει να είναι οργανωμένες και ενταγμένες σε διοικήσεις ανάλογες με αυτές που θα δημιουργούνταν σε περίπτωση κήρυξης πολέμου, ώστε να εξασφαλίζεται το ετοιμοπόλεμο του στρατεύματος. Ακόμα επισήμανε την ανάγκη ύπαρξης τάξης, ασφάλειας και εσωτερικής ειρήνης στο Ρατζ έτσι ώστε ο ινδικός στρατός να μπορεί να επικεντρωθεί στην αντιμετώπιση αποκλειστικά των εξωτερικών εχθρών και συγκεκριμένα του ρωσικού επεκτατισμού και των απείθαρχων φυλών στα βόρεια σύνορα της Ινδίας. Επιπροσθέτως, υπογράμμισε την ανάγκη πραγματοποίησης τακτικών ασκήσεων και συστηματικής εκπαίδευσης από το σύνολο των ινδικών στρατιωτικών μονάδων, ώστε να είναι κατάλληλα προετοιμασμένες για μια ενδεχόμενη σύρραξη διαδραματίζοντας κεντρικό ρόλο στις επιχειρήσεις.¹⁰⁷ Τέλος, μπορεί να ειπωθεί ότι ο κύριος στόχος των μεταρρυθμίσεων του Kitchener ήταν να στρέψει τον ινδικό στρατό στην αντιμετώπιση των εξωτερικών εχθρών,

¹⁰⁴ Στο ίδιο, σσ. 27-30. Για μια αναλυτική παρουσίαση του συνόλου των στρατιωτικών μεταρρυθμίσεων του ινδικού στρατού μεταξύ 1860 και 1914 βλέπε *The Imperial Gazetteer*, ό.π., σσ. 347-359. Αυτές δεν παρουσιάζονται αναλυτικά εδώ, καθώς εντάσσονται στην ιστορία της στρατιωτικής οργάνωσης του ινδικού στρατού σε επιχειρησιακό επίπεδο, κάτι που θα υπερέβαινε τα όρια της παρούσας εργασίας.

¹⁰⁵ Chesney, *Indian Polity*, σ. 227.

¹⁰⁶ Για τις στρατιωτικές συγκρούσεις και εκστρατείες του ινδικού στρατού στα βορειοδυτικά σύνορα της Ινδίας βλέπε T.R. Moreman, *The Army in India and the Development of Frontier Warfare, 1849-1947*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire and London, Macmillan, 1998, ενώ για τον ανταγωνισμό της Μεγάλης Βρετανίας και της Ρωσίας στην περιοχή των βορειοδυτικών ινδικών συνόρων και της κεντρικής Ασίας βλ. Jennifer Siegel, *Endgame. Britain, Russia and the Final Struggle for Central Asia*, London and New York, I.B. Tauris, 2002 και Martin Ewans, *Securing the Indian Frontier in Central Asia. Confrontation and Negotiation, 1865-1895*, London and New York, Routledge, 2010. Τέλος για μια συνοπτική παρουσίαση της πολιτικής του ινδικού στρατού για την αντιμετώπιση της απειλής στα βορειοδυτικά σύνορα βλ. Omissi, *The Sepoy and the Raj*, σσ. 203-207.

¹⁰⁷ *The Army in India and its Evolution. Including an Account on the Establishment of the Royal Air Force in India*, σ. 27.

δηλαδή των Ρώσων και των εχθρικών φυλών στα βορειοδυτικά σύνορα, θεωρώντας ότι η τάξη στο εσωτερικό αποτελούσε αρμοδιότητα των πολιτικών αρχών.¹⁰⁸

Οι στρατιωτικές μεταρρυθμίσεις και πρωτοβουλίες, που υλοποιήθηκαν από το 1858 έως και το 1914, φωτίζουν τη θεώρηση του αυτόχθονος στρατιωτικού προσωπικού από τους Βρετανούς. Με τη δημιουργία μονάδων με ινδικό στρατιωτικό προσωπικό ανομοιογενούς καταγωγής και θρησκευτικών πεποιθήσεων, οι Βρετανοί επιχείρησαν να χρησιμοποιήσουν τις εσωτερικές αντιθέσεις των φυλών και θρησκειών της Ινδίας προς όφελος τους, συσπειρώνοντας τους Ινδούς στρατιώτες με σημείο αναφοράς το βρετανικό στέμμα και τους αξιωματικούς τους και όχι τα κοινά φυλετικά και θρησκευτικά τους στοιχεία. Επιπλέον, η οργάνωση του ινδικού ιππικού στη βάση του συστήματος *silladar*, αποδεικνύει ότι οι Βρετανοί ήταν διατεθειμένοι να αποδεχτούν πλέον τοπικά κοινωνικά ήθη και έθιμα, εφόσον αυτά θα εξασφάλιζαν την εύρυθμη λειτουργία του ινδικού στρατεύματος. Η πρόβλεψη εξάλλου για τον διορισμό Ινδών αξιωματικών και για τη δυνατότητα εισαγωγής τους στο επιτελικό σώμα, μπορεί να θεωρηθεί ως μια προσπάθεια της βρετανικής διοίκησης να εξασφαλίσει την αφοσίωση του στρατεύματος, το οποίο αναμφίβολα θα μπορούσε να ελεγχθεί αποτελεσματικότερα από Ινδούς προϊσταμένους, που γνώριζαν καλύτερα τη ψυχρότητα των Ινδών στρατιωτών. Ακόμη, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι παρά την ανησυχία των Βρετανών για την αφοσίωση του ινδικού στρατού και τις επιφυλάξεις που εξέφραζαν γι' αυτόν -κάτι που γίνεται έκδηλο, από την απόφαση τους μετά την ανταρσία του 1858, όλες οι δυνάμεις πυροβολικού στην Ινδία να στελεχώνονται με αποκλειστικά βρετανικό προσωπικό-, σταδιακά εφησύχασαν και δεν έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ενίσχυση των αμιγώς βρετανικών στρατιωτικών δυνάμεων, παρά μόνο με την εμφάνιση του ρωσικού κινδύνου στα βορειοδυτικά ινδικά σύνορα. Ενδεικτικά το 1898, η δύναμη του ινδικού στρατού ανερχόταν περίπου σε 148.000 άντρες, το 50% των οποίων αποτελούσαν ινδικό στρατιωτικό προσωπικό, του οποίου οι δαπάνες συντήρησης και ανάπτυξης καλύπτονταν εξ ολοκλήρου από τη βρετανική ινδική κυβέρνηση,¹⁰⁹ με εξαίρεση βέβαια τις εκστρατείες εκτός Ινδίας, που αποτελούσαν ιδιαίτερη περίπτωση.

Ποια ήταν όμως η κοινωνική θέση των *sepoys* και πώς συνδέεται με τις προσπάθειες της Βρετανίας να επωφεληθεί από τις ευκαιρίες για κοινωνική άνοδο, που πρόσφερε τους προσέφερε; Μετά την καταστολή της ανταρσίας, η κυβέρνηση της Ινδίας θεώρησε σκόπιμο και συμφέρον να εξασφαλίσει την υποστήριξη του ινδικού στρατιωτικού προσωπικού,

¹⁰⁸ Barua, *Race, Politics*, σ. 14.

¹⁰⁹ Porter, *The Oxford History*, σ. 705.

παρέχοντάς του συγκεκριμένα προνόμια και αναγνωρίζοντάς του, την τιμή και τη δόξα της υπηρεσίας του. Για τον λόγο αυτόν άλλωστε οι βρετανικές αρχές, «συμμάχησαν» με τις κοινότητες, οι οποίες αποτελούσαν το πυρήνα στρατολόγησης του ινδικού στρατού.¹¹⁰ Ενδεικτικό παράδειγμα της τακτικής αυτής αποτελεί η ψήφιση του νόμου Punjab Land Alienation Act, το 1900 επί αντιβασιλείας του λόρδου Curzon. Ο νόμος αυτός προστάτευε τους αγρότες της επαρχίας του Punjab, που ανήκαν κατ' εξοχήν στην ισλαμική θρησκεία, από την κατάσχεση των περιουσιών τους από τους δανειστές τους, οι οποίοι ήταν κυρίως πλούσιοι ινδουιστές. Η νομοθεσία αυτή τέθηκε σε ισχύ έτσι ώστε να εξασφαλίσει προστασία και κατά συνέπεια την εύνοια των γεωργών της περιοχής αυτής, καθώς οι τελευταίοι αποτελούσαν μια από τις κυριότερες πηγές στρατολόγησης για τον ινδικό στρατό.¹¹¹

Οι Βρετανοί διοικούντες στην Ινδία, είχαν εξάλλου δημιουργήσει ένα συντονισμένο και ιδιαίτερα οργανωμένο σύστημα πρόνοιας για τους Ινδούς στρατιώτες, έτσι ώστε να εξασφαλίσουν τη νομιμοφροσύνη και την υπακοή τους. Θεωρήθηκε, ότι η στρατιωτική υπηρεσία θα πρέπει να θεωρείται επωφελής οικονομικά για το ινδικό στρατιωτικό προσωπικό, αλλά και μοχλός ενίσχυσης της κοινωνικής του θέσης. Εφόσον οι Βρετανοί δε μπορούσαν να επικαλεστούν το εθνικό αίσθημα των Ινδών υπηρετούντων, κρινόταν αναγκαίο να αποκτήσουν την υποστήριξη και πίστη τους μέσω της παροχής υλικών και οικονομικών κινήτρων, δημιουργώντας έτσι «απρόσωπους δεσμούς νομιμοφροσύνης» μεταξύ Βρετανών και Ινδών στρατιωτών, όπως συμπεραίνει ο Roy.¹¹²

Οι βρετανικές αρχές παρείχαν στους Ινδούς στρατιώτες μεταξύ άλλων, μισθό με συγκεκριμένη ημερομηνία καταβολής, στολές, άδειες διάρκειας δύο και τριών μηνών το έτος, καθώς και διάφορα επιδόματα.¹¹³ Ειδικότερα η καταβολή μισθού σε μετρητά αποτελούσε μια καινοτομία που εισήγαγαν στην Ινδία οι Βρετανοί, έχοντας ως στόχο να οδηγήσουν τους

¹¹⁰ Omissi, *The Sepoy*, σ. 192.

¹¹¹ Dhara Anjaria, *Curzon and the Limits of Viceregal Power: India, 1899-1905 (A thesis submitted in fulfilment of the requirements of the degree of Doctor of Philosophy (PhD))*, London, Royal Holloway College, University of London, 2009, σ. 249 & 252. Η Anjaria στην έρευνα της διατυπώνει την υπόθεση ότι η ψήφιση του συγκεκριμένου νόμου αποτέλεσε ένα είδος θετικής δράσης υπέρ των μουσουλμάνων (affirmative action) από τον Curzon, για να την καταρρίψει βέβαια στη συνέχεια θεωρώντας ότι προωθήθηκε από τον αντιβασιλέα, επειδή κατά τη γνώμη του ήταν ένα δίκαιο μέτρο. Εφόσον η απόδοση του δικαίου εξασφαλιζόταν, ο ίδιος δεν ενδιαφερόταν για τον τρόπο που αυτό θα προσλαμβάνονταν από την ινδική κοινή γνώμη. Ερμηνεία που ίσως ταιριάζει με τον αυταρχικό και αυτάρεσκο χαρακτήρα του Curzon, αλλά δεν τοποθετεί στην πρωτεύουσα θέση, όπως της πρέπει, την ερμηνεία που στηρίζεται στο γεγονός ότι το Punjab αποτελούσε μια από τις κυριότερες γεωγραφικές περιφέρειες στρατολόγησης για τον ινδικό στρατό. Για μια αναλυτική παρουσίαση του ζητήματος βλέπε και Norman Gerald Barrier, *The Punjab Alienation of Land Bill of 1900*, Durham, North Carolina, Duke University, Program in Comparative Studies on Southern Asia, 1966.

¹¹² Roy, *Brown Warriors*, σσ. 145-147.

¹¹³ Στο ίδιο, σ. 146 & 168-169.

Ινδούς στον συσχετισμό της στρατιωτικής υπηρεσίας με την οικονομική εξασφάλιση και σταθερότητα.¹¹⁴ Την επαύριον της ανταρσίας, Βρετανοί αξιωματικοί, που υπηρετούσαν σε ινδικά συντάγματα ανά το Ρατζ, επεσήμαναν επανειλημμένα την ανάγκη αύξησης του μισθού των Ινδών στρατιωτών, έτσι ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις αυξήσεις στις τιμές των τροφίμων, μέτρο που αν εισαγόταν θα ενθάρρυνε άλλωστε τους δεσμούς πίστης μεταξύ αυτών και των βρετανικών αρχών. Ο συνηθέστερος βέβαια τρόπος οικονομικής ενίσχυσης των *sepoys* απέναντι στις αυξήσεις των τιμών των τροφίμων, δεν ήταν η χορήγηση μεγαλύτερου μισθού, αλλά ειδικών επιδομάτων, των λεγόμενων *batta*. Από το 1890 και μετά μάλιστα, όλες οι ινδικές μονάδες σε ενεργό υπηρεσία λάμβαναν *batta* εκστρατείας, ώστε να μπορούν χωρίς δυσκολία να πληρώνουν τα έξοδα διατροφής τους.¹¹⁵ Ένα ακόμα μέτρο, που θεσμοθετήθηκε από τους Βρετανούς, ήταν η απονομή συντάξεων στους Ινδούς απόστρατους. Οι συντάξεις καταβάλλονταν στους απόστρατους κάθε μήνα μέχρι και τον θάνατο τους, ενώ σε περίπτωση θανάτου Ινδού στρατιώτη εν ώρα υπηρεσίας τη σύνταξη λάμβανε ο πλησιέστερος συγγενής του. Με τον τρόπο αυτόν, οι βρετανικές στρατιωτικές αρχές θεωρούσαν, ότι το ινδικό στρατιωτικό προσωπικό θα ενθαρρύνονταν να επιδείξει γενναιότητα στο πεδίο της μάχης, καθώς θα γνώριζε, ότι η οικογένεια του θα ήταν κατοχυρωμένη οικονομικά. Επιπροσθέτως, συντάξεις λάμβαναν και όσοι Ινδοί στρατιώτες αναγκάζονταν να αποστρατευτούν πρόωρα εξαιτίας αναπηρίας ή τραυματισμού τους.¹¹⁶ Επίσης, επί της συνταξιοδότησής τους, τους χορηγούνταν ειδικές δωρεές, οι οποίες συνήθως ανέρχονταν σε ένα ποσό αντίστοιχο με μισθούς μερικών μηνών, ενώ αυξανόταν ανάλογα με τα χρόνια υπηρεσίας.¹¹⁷ Η καταβολή των συντάξεων είτε απευθείας στους απόστρατους, είτε στις οικογένειες τους σε περίπτωση θανάτου τους προϋπέθετε μια γραφειοκρατική μηχανή, η οποία θα είχε καταγράψει τόσο τα προσωπικά στοιχεία του υπηρετούντος όσο και των οικείων του. Η ευθύνη αυτή ενέπιπτε στις αρμοδιότητες των κατά τόπους ειδικών αξιωματούχων με αρμοδιότητα την πληρωμή των συντάξεων (*Pension Pay Masters*), οι οποίοι συνεργάζονταν με τους τοπικούς διοικητικούς αξιωματούχους και το τμήμα της στρατιωτικής επιμελητείας.¹¹⁸

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όταν Ινδοί στρατιώτες ή αξιωματικοί είχαν είτε στρατολογήσει νεοσύλλεκτους για το Ρατζ, είτε είχαν σώσει τη ζωή Βρετανού αξιωματικού είτε είχαν τραυματιστεί στη μάχη επιδεικνύοντας συγχρόνως γενναία συμπεριφορά, τους χορηγούνταν

¹¹⁴ Στο ίδιο, σ. 148.

¹¹⁵ Στο ίδιο, σσ. 150-153.

¹¹⁶ Στο ίδιο, σσ. 153-154.

¹¹⁷ Στο ίδιο, σ. 163.

¹¹⁸ Στο ίδιο, σ. 171.

κλήρος γης· πρακτική που αναγόταν στην περίοδο πριν την άφιξη των Βρετανών στην Ινδία και δεν ακολουθούνταν από τους ευρωπαϊκούς στρατούς.¹¹⁹ Αποτελούσε άλλωστε συνήθη πολιτική, οι απόστρατοι να εγκαθίστανται σε δικές τους κοινότητες, για τη δημιουργία των οποίων οι βρετανικές αρχές παραχωρούσαν γη, αρκετές φορές βέβαια σε βάρος των συμφερόντων των τοπικών ελίτ. Το 1861, για παράδειγμα, η ινδική κυβέρνηση απαλλοτρίωσε περίπου 12.000 στρέμματα από τοπικούς γαιοκτήμονες (zamin্দars) και τα παραχώρησε σε αποστρατευμένους Νεπαλέζους Γκούρκας, οι οποίοι είχαν πολεμήσει στο πλευρό των Βρετανών κατά τη διάρκεια της ανταρσίας του 1857.¹²⁰ Τέλος, σε συμβολικό επίπεδο οι στρατιωτικές αρχές αντάμιζαν τους στρατιώτες που είχαν επιδείξει γενναιότητα μέσω της απονομής σε αυτούς του μεταλλίου διακεκριμένων υπηρεσιών (Distinguished Service Medal), ενώ αποκλειστικά για τους Ινδούς αξιωματικούς δημιουργήθηκε ένα νέο τιμητικό ιπποτικό τάγμα, «η Τάξη της Βρετανικής Ινδίας» (Order of British India). Σε αντίθεση με αυτό, στο «Τάγμα της Τιμής» (Order of Merit) μπορούσαν να ενταχθούν τόσο αξιωματικοί όσο και στρατιώτες, αλλά στην πράξη κυριαρχούσαν οι πρώτοι. Οι τιμές αυτές, που απονέμονταν σε όσους επιδείκνυαν γενναιότητα στο πεδίο της μάχης, δεν ήταν μόνο συμβολικές, καθώς συνοδεύονταν από ειδικά επιδόματα και αυξήσεις στους μισθούς και στις συντάξεις τους.¹²¹

Οι παροχές των Βρετανών όμως δε σταματούσαν στα παραπάνω. Οι Βρετανοί αξιωματικοί των ινδικών μονάδων είχαν την ευχέρεια να προτείνουν τον διορισμό των απόστρατων ανδρών τους σε θέσεις του δημοσίου και ιδιαίτερα στην Υπηρεσία Δημοσίων Έργων, όπου οι τελευταίοι αναλάμβαναν εποπτικό ρόλο. Οι θέσεις αυτές επέτρεπαν σε όσους τις κατείχαν να εισπράττουν τόσο τη σύνταξη τους όσο και τον μισθό από την εργασία τους, απολαμβάνοντας έτσι οικονομική ευχέρεια και άνεση. Για να προταθούν όμως για τέτοιες θέσεις οι Ινδοί στρατευμένοι θα έπρεπε να έχουν διακριθεί για την καλή διαγωγή τους στην υπηρεσία.¹²² Επιπλέον, οι βρετανικές αρχές δεν αμέλησαν να ασχοληθούν με την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη των Ινδών στρατιωτών, ιδρύοντας στρατιωτικά νοσοκομεία, φροντίζοντας οι μονάδες σε εκστρατεία να συνοδεύονται από ιατρικό προσωπικό και παρέχοντας επιδόματα στους τραυματισμένους. Βέβαια, φαίνεται ότι ο τομέας αυτός υποχρηματοδοτείτο, οδηγώντας σε κατάμεστα στρατιωτικά νοσοκομεία και γενικότερα ολιγωρίες.¹²³

¹¹⁹ Στο ίδιο, σ. 155.

¹²⁰ Στο ίδιο, σ. 160-161.

¹²¹ Στο ίδιο, σ. 156 & 162.

¹²² Στο ίδιο, σ. 157.

¹²³ Στο ίδιο, σσ. 166-167.

Αναλογιζόμενος κανείς το μέγεθος των στρατιωτικών οικονομικών αναγκών τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα, θα μπορέσει να διαπιστώσει ότι για την κάλυψή τους απαιτούνταν το 40% των εσόδων της ινδικής κυβέρνησης σε ετήσια βάση. Η Ινδία ωστόσο δεν αποτελούσε αποικία διοικούμενη από στρατιωτικούς· η πολιτική διοίκηση ήταν εξ ολοκλήρου υπεύθυνη για την κατανομή των δαπανών, αλλά αναγνώριζε τη σημασία του ινδικού στρατού για τη διατήρηση της βρετανικής παρουσίας στην υποήπειρο και την αντιμετώπιση τόσο εξωτερικών όσο και εσωτερικών απειλών, φροντίζοντας για τη σταθερή και ιδιαίτερα γενναιόδωρη χρηματοδότηση του. Πολιτική που την ίδια περίοδο προκάλεσε έντονες αντιδράσεις στους εθνικιστικούς ινδικούς κύκλους και στα μέλη του κόμματος του Ινδικού Εθνικού Κογκρέσου, τα οποία υποστήριζαν τη μείωση των στρατιωτικών δαπανών. Για τους Ινδούς, οι οποίοι τάσσονταν υπέρ της ινδικής αυτοδιάθεσης ο ινδικός στρατός δεν αποτελούσε άλλωστε τίποτα περισσότερο από τον μισθοφορικό στρατό μιας ξένης δύναμης επί ινδικού εδάφους.¹²⁴ Παρουσιάζεται έτσι μια αντίθεση, από τη μία η στρατιωτική υπηρεσία θεωρούνταν ένα έντιμο και σεβαστό επάγγελμα στην ινδική κοινωνία, αλλά ο ινδικός στρατός ως θεσμός αντιμετωνίζονταν από τους Ινδούς ως όργανο των αποικιοκρατών. Από την ίδρυση του Ινδικού Κογκρέσου όμως τη δεκαετία του 1880 έως και το 1914, η βρετανική κυριαρχία δεν αντιμετώπιζε σημαντικές εσωτερικές προκλήσεις, ενώ τα μέλη του κόμματος του Κογκρέσου, παρέμεναν ακόμα «πιστά» προς το στέμμα, επιζητώντας όχι την αυτοδιάθεση αλλά την απόκτηση περισσότερων δικαιωμάτων για τους υπηκόους του Ρατζ.

Βάσει της αποικιοκρατικής νοοτροπίας των Βρετανών διοικούντων την Ινδία, η εξασφάλιση της ύπαρξης μιας αποτελεσματικής και ετοιμοπόλεμης δύναμης, προετοιμασμένης για την αντιμετώπιση όλων των απειλών ήταν απαραίτητη για τη διατήρηση της βρετανικής κυριαρχίας στην περιοχή. Η χρήση βίας δε θεωρούνταν κατακριτέα ή μια ακραία πρακτική, αλλά αντίθετα ένα θεμιτό μέσο εντός του αποικιακού περικειμένου. Οι κύκλοι των Βρετανών ιθυνόντων άλλωστε θεωρούσαν ως δεδομένη τη διαφορετικότητα των φυλών της Ασίας, υποστηρίζοντας ότι αυτές θα αντιλαμβάνονταν κάθε δείγμα ελέους ή δισταγμού ως αδυναμία, την οποία και εν συνεχεία θα εκμεταλλεύονταν έτσι ώστε να πλήξουν τη βρετανική παρουσία στην υποήπειρο.¹²⁵

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης και οι απόψεις αναφορικά με την εκτέλεση αστυνομικών καθηκόντων από τον ινδικό στρατό. Αρχικά βέβαια είναι απαραίτητο να αναφερθούν οι

¹²⁴ Omissi, *The Sepoy*, σσ. 192-193· Metcalf and Metcalf, *A Concise History*, σ. 137.

¹²⁵ Omissi, *The Sepoy*, σ. 194.

κυριότερες εσωτερικές προκλήσεις που είχαν να αντιμετωπίσουν οι Βρετανοί. Τα συνηθέστερα είδη αναταραχών και πολιτικών εγκλημάτων, στα οποία καλούνταν να επέμβει ο ινδικός στρατός μέχρι και το 1914 ήταν οι αγροτικές εξεγέρσεις, που πραγματοποιούνταν από χωρικούς της επαρχίας,¹²⁶ επιχειρήσεις κατά τρομοκρατικών ομάδων,¹²⁷ εργατικές απεργίες και αναταραχές¹²⁸ καθώς και ενδοκοινοτικές πράξεις βίας μεταξύ ινδουιστών και μουσουλμάνων, που άρχισαν να εμφανίζονται ολοένα και περισσότερο από τη δεκαετία του 1880.¹²⁹

Η ινδική κυβέρνηση, επί της αρχής είχε ταχθεί απέναντι στη χρήση του στρατού στη θέση της αστυνομίας,¹³⁰ με εξαίρεση τις περιπτώσεις, όπου οι ανάγκες για καταστολή ξεπερνούσαν τις δυνατότητες της τελευταίας. Αρχικά, υποστηριζόταν, ότι η διαίρεση των στρατιωτών σε περιορισμένους θύλακες με αστυνομικά καθήκοντα θα προκαλούσε αποσύνθεση της συνοχής και της πειθαρχίας των στρατιωτικών μονάδων και προσωπικού. Επιπροσθέτως, σε περίπτωση αναταραχών και λαϊκών εξεγέρσεων κρινόταν σκόπιμο η επέμβαση του στρατού να λαμβάνει χώρα μόνο ως το ύστατο μέσο και να χρησιμοποιείτο σπάνια. Μέσα από την τακτική αυτή επιδιωκόταν η καλλιέργεια δέους και φόβου για τον στρατό από τους πολίτες, έτσι ώστε η εμφάνιση του και μόνο να τους αποθαρρύνει και να τους αποδιοργανώσει. Οι στρατιωτικές μονάδες εξάλλου είχαν εκπαιδευτεί ώστε να πετυχαίνουν την ήττα του αντιπάλου μέσα από τη χρήση βίας, στο βαθμό που χρειαζόταν για να επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα. Επομένως, γίνεται φανερό ότι οι τακτικές που θα ακολουθούσαν οι στρατιωτικές μονάδες δεν ήταν οι ενδεδειγμένες για την αντιμετώπιση πολιτών, καθώς θα μπορούσαν να προκαλέσουν αναίτια μεγάλο αριθμό απωλειών, πράγμα που δεν είναι επιθυμητό σε επιχειρήσεις εσωτερικής καταστολής.¹³¹ Εξαιτίας των παραπάνω επιχειρημάτων, διατυπώθηκαν απόψεις, που υποστήριζαν ως ιδανική λύση για την εξασφάλιση της εσωτερικής τάξης την ένοπλη αστυνομία. Οι μονάδες της θα διέμεναν σε στρατώνες και θα ήταν απομονωμένες από έξωθεν επιδράσεις, όντας έτσι αποτελεσματικές στη καταστολή. Εν τέλει, όμως, η λύση αυτή δεν προκρίθηκε εξαιτίας των φόβων των Βρετανών ως προς τη νομιμοφροσύνη της ένοπλης αστυνομίας.¹³² Σε περιπτώσεις πολιτικής ανυπακοής και λαϊκών αναταραχών θεωρήθηκε εξαιρετικά πιθανόν οι ένοπλοι αστυνομικοί

¹²⁶ Roy, *Brown Warriors*, σσ. 220-222.

¹²⁷ Στο ίδιο, σσ. 223-224.

¹²⁸ Στο ίδιο, σσ. 225-226.

¹²⁹ Στο ίδιο, σσ. 226-228.

¹³⁰ Η αστυνομία της Ινδίας κατά τα πρότυπα της βρετανικής δεν ήταν ένοπλη, με την εξαίρεση βέβαια μερίδας του προσωπικού της που χρησιμοποιούνταν σε έκτακτες περιστάσεις.

¹³¹ Omissi, *The Sepoy*, σ. 195.

¹³² Στο ίδιο, σσ. 196-198.

να συνταχθούν με τους εξεγερμένους ή έστω να μην προχωρήσουν ηθελημένα στην καταστολή τους. Σε κάθε περίπτωση, σημειώνεται ότι οι επιδράσεις και σχέσεις του στρατού με την αστυνομία κρίνονται ιδιαίτερα στενές. Μεγάλη μερίδα των *sepoys*, μετά την αποστράτευση τους εντάσσονταν στην αστυνομία, ενώ αυτή επιθεωρούνταν και ελέγχονταν από αξιωματικούς του ινδικού στρατού, πολλοί εκ των οποίων μάλιστα αποσπάζονταν σε αστυνομικές θέσεις, ώστε να πρωτοστατήσουν στην οργάνωση της και στην ενίσχυση της πειθαρχίας και της αποτελεσματικότητάς της.¹³³

Η κινητοποίηση του ινδικού στρατού εναντίον των εσωτερικών εχθρών του Ρατζ, αποτέλεσε ένα από τα θεμέλια εγκαθίδρυσης και διατήρησης του μέσα στον χρόνο και κεντρικό σημείο στη θεώρηση της αποικιακής Ινδίας τόσο από τους στρατιωτικούς όσο και από τους διοικητικούς Βρετανούς αξιωματούχους.¹³⁴ Στις αρχές μάλιστα του 20^{ου} αιώνα, όταν η εθνικιστική ανυπακοή και αναταραχή έγινε ένα σταθερά εμφανιζόμενο φαινόμενο, 50 τάγματα του ινδικού στρατού, καθώς και δυνάμεις πυροβολικού και τεθωρακισμένων οχημάτων -μια διόλου αμελητέα αριθμητικά δύναμη- είχαν ως κύριο καθήκον και αποστολή τους την κατάπνιξη εσωτερικών αναταραχών και εξεγέρσεων.¹³⁵ Στην κυρίαρχη βρετανική στρατηγική σκέψη που έβλεπε τον ινδικό στρατό ως θεμέλιο της βρετανικής κυριαρχίας στην Ινδία προσαρμόστηκε και το οργανωτικό πλαίσιο της διάρθρωσης του. Μετά την καταστολή της «Ινδικής Ανταρσίας», στρατιωτικές μονάδες στάθμευαν σε απομακρυσμένες περιοχές σε όλη την έκταση του Ρατζ, έτσι ώστε να μπορούν να ελέγξουν τον τοπικό πληθυσμό σε περίπτωση, που παρουσιαζόταν ανάγκη. Η πολιτική αυτή βέβαια επαναπροσδιορίστηκε με την εισαγωγή και επέκταση των σιδηροδρόμων στην υποήπειρο. Πλέον, επικράτησε ένα συγκεντρωτικό σύστημα τοποθέτησης των στρατιωτικών μονάδων, καθώς μέσω του σιδηροδρόμου χιλιάδες στρατιώτες μπορούσαν να μετακινηθούν άμεσα στο εκάστοτε σημείο, όπου χρειαζόταν η επέμβαση τους. Για τον λόγο αυτόν οι βρετανικές αρχές θεωρούσαν κρίσιμη την κατοχή των σιδηροδρομικών γραμμών και εγκαταστάσεων, έτσι ώστε να διασφαλίζεται το απρόσκοπτο της στρατιωτικής μετακίνησης. Έχοντας τον στόχο αυτόν στο επίκεντρο της σκέψης τους, προχώρησαν μάλιστα και στην ίδρυση στρατιωτικού σώματος εθελοντών αποτελούμενου από τους υπαλλήλους των σιδηροδρόμων, οι οποίοι ήταν κυρίως Αγγλοϊνδοί, δηλαδή άτομα με μεικτή καταγωγή που είχαν συνήθως Βρετανό πατέρα και Ινδή μητέρα.¹³⁶ Παρά την όποια ανησυχία των Βρετανών για το ενδεχόμενο να αντιμετωπίσουν μια ινδική εξέγερση, η κατοχή από μέρος τους του σιδηροδρομικού

¹³³ Στο ίδιο, σ. 197.

¹³⁴ Στο ίδιο, σσ. 198-199.

¹³⁵ Ian Copland, *India 1885-1947: The Unmaking of an Empire*, Harlow Essex, Longman, 2001, σ. 4.

¹³⁶ Omissi, *The Sepoy*, σσ. 200-201.

δικτύου και η δυνατότητα ταχύτατης επικοινωνίας μέσω τηλεγραφικών γραμμών, αλλά και η χρήση ατμόπλοιων λειτουργούσαν ενισχυτικά προς την άποψη, που υποστήριζε ότι ο ινδικός στρατός θα έπρεπε να αφοσιωθεί στην αντιμετώπιση των εξωτερικών απειλών, ενώ σε περίπτωση εσωτερικής αναταραχής, θα μπορούσε χωρίς δυσκολία να την καταπνίξει.¹³⁷

Οι ινδικές στρατιωτικές δυνάμεις, όπως είναι αναμενόμενο δεν αντιμετώπιζαν με ενθουσιασμό τα καθήκοντα εσωτερικής καταστολής, που τους ανατίθεντο, αλλά παρόλα αυτά τα εκτελούσαν πιστά· μεταξύ του 1858 και του 1930 καμία ινδική μονάδα δεν είχε αρνηθεί να καταστείλει αναταραχές στο εσωτερικό της Ινδίας.¹³⁸ Η βρετανική στρατιωτική διοίκηση θέλοντας να προλάβει την επίδειξη συμπάθειας απέναντι σε αυτούς που όφειλε να αντιμετωπίσει, φρόντισε συστηματικά να μην χρησιμοποιεί το ινδικό στρατιωτικό προσωπικό εναντίον των κοινοτήτων προέλευσης του. Αντίθετα όπου παρουσιάζονταν αναταραχές, προκρινόταν η ανάπτυξη δυνάμεων όχι με τοπική καταγωγή αλλά με προέλευση από διαφορετική ινδική επαρχία, ενώ συνηθισμένη ήταν και η χρήση των συνταγμάτων Γκούρκας, που προέρχονταν από το Νεπάλ.¹³⁹

Αξίζει ακόμα να σημειωθεί ότι στις πλείστες των περιπτώσεων, οι στρατιωτικές μονάδες που χρησιμοποιούνταν ως όργανα καταστολής είχαν συνήθως να αντιμετωπίσουν αναταραχές μικρής κλίμακας, για την κατάπνιξη των οποίων αρκούσε η ανάπτυξη μερικών λόχων πεζικού. Η πολιτική της βρετανικής διοίκησης στην Ινδία όμως, πρόκρινε τη χρήση βίας και στρατιωτικών μονάδων ως απόδειξη της δύναμης και της κυριαρχίας της, ενώ ο ινδικός στρατός αποτελούσε για τους Βρετανούς το όργανο που θα μπορούσε να παραδειγματίσει τους ιθαγενείς και να εξασφαλίσει τη νομιμοφροσύνη τους. Ωστόσο, οι βρετανικές αρχές της Ινδίας διακρίνονταν από αρκετή σύνεση ώστε να τίθενται εναντίον της ασύδοτης βίας και υπέρ της αντιμετώπισης των εσωτερικών πολιτικών και λαϊκών αναταραχών με τη χρήση της ελάχιστης δυνατής βίας, που θα απαιτούνταν για τη διάλυση του πλήθους και την επαναφορά της δημόσιας τάξης. Σε περιπτώσεις απαγορευμένων συγκεντρώσεων οι Βρετανοί αξιωματικοί είχαν διαταγές, να τις διαλύσουν με όσο το δυνατόν λιγότερους τραυματισμούς διαδηλωτών, ενώ πάντα ήταν υποχρεωμένοι να προειδοποιούν πριν δώσουν την εντολή για την εκκίνηση πυρός στους στρατιώτες τους.¹⁴⁰

¹³⁷ Roy, *Brown Warriors*, σ. 99.

¹³⁸ Ειδικότερα, μεταξύ του 1860 και του 1879 ο ινδικός στρατός κινητοποιήθηκε για τη καταστολή εσωτερικών αναταραχών 46 φορές, ενώ μεταξύ του 1899 και του 1901 69 φορές. Αριθμοί, που υποδεικνύουν ότι με το πέρασμα του χρόνου η καταφυγή των πολιτικών αρχών στο στρατό γινόταν όλο και πιο συχνή. Στο ίδιο, σ. 216.

¹³⁹ Στο ίδιο, σσ. 212-213.

¹⁴⁰ Στο ίδιο, σσ. 217-218.

3.3. Οι Ινδοί αξιωματικοί στο βρετανικό ινδικό στρατό

Η ιεραρχική οργάνωση του ινδικού στρατού βασιζόταν αφενός στην άσκηση της διοίκησης και στην κατάληψη όλων των σημαντικών στρατιωτικών θέσεων από Βρετανούς αξιωματικούς και αφετέρου στην ύπαρξη ενός ξεχωριστού συνδετικού κρίκου μεταξύ των γηγενών στρατιωτών και των Βρετανών αξιωματικών· επρόκειτο για τους Ινδούς αξιωματικούς, οι οποίοι θεωρούνταν κατώτεροι ακόμα και από τον τελευταίο στην ιεραρχία Βρετανό βαθμοφόρο, ενώ οι Βρετανοί στρατιώτες δεν είχαν την υποχρέωση να τους υπακούν ή να τους δείχνουν σεβασμό.¹⁴¹ Το σώμα στο οποίο ανήκαν, ήταν εκείνο των αξιωματικών του Αντιβασιλέα (Viceroy's Commissioned Officers), ενώ οι ίδιοι όντας σε στενότερη επαφή και αλληλεπίδραση με τους Ινδούς οπλίτες μπορούσαν να εντοπίζουν τις διακυμάνσεις στο ηθικό του γηγενούς στρατεύματος.¹⁴²

Το σώμα των Ινδών αξιωματικών απαρτιζόταν είτε από νέους και ικανούς αξιωματικούς είτε από γηραιότερους με πολλά χρόνια υπηρεσίας στις δυνάμεις της Αυτού Μεγαλειότητας. Κάθε μία από τις δύο κατηγορίες μπορούσε να προσφέρει διαφορετικά οφέλη στο στράτευμα, αλλά συγχρόνως παρουσίαζε και από ένα σημαντικό μειονέκτημα. Στην πρώτη περίπτωση οι νεαροί αξιωματικοί αποδεικνύονταν αποτελεσματικότεροι στο πεδίο της μάχης, εμφανίζοντας ηγετικά προσόντα κατά την περίοδο συρράξεων και απολαμβάνοντας του σεβασμού των αντρών τους. Βέβαια η βρετανική στρατιωτική διοίκηση έκρινε ότι μπορούσαν να αποτελέσουν πιθανούς ηγέτες και επικεφαλής στάσεων και για τον λόγο αυτόν τους αντιμετώπιζε επιφυλακτικά. Αντίθετα, οι Ινδοί αξιωματικοί που αναλάμβαναν τις θέσεις τους λόγω παλαιότητας, μπορούσαν να αφουγκραστούν τις διαθέσεις των άντρων τους χάρη στην εμπειρία τους, χωρίς όμως να είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικοί κατά τη διάρκεια πολεμικών επιχειρήσεων. Ακόμα, εξαιτίας του γεγονότος ότι βρίσκονταν κοντά στην ηλικία συνταξιοδότησής τους και εξαρτώνταν από τις βρετανικές αρχές για την οικονομική τους επιβίωση, φαινόταν αδιανόητο να συνταχθούν με στασιαστές συμμετέχοντας σε στρατιωτικές εξεγέρσεις ή ανταρσίες.¹⁴³ Εξαιτίας του παραπάνω προτιμούνταν από τους Βρετανούς σε βάρος των νεότερων συναδέλφων τους.

Την περίοδο προ της «Ινδικής Ανταρσίας» του 1857, κάθε τάγμα ινδικού πεζικού διέθετε Ινδούς αξιωματικούς διαφόρων βαθμών, τον subedar-major (ταγματάρχης), που αποτελούσε τον ανώτερο Ινδό αξιωματικό της μονάδας, τον subedar (λοχαγός), υπεύθυνο σε επίπεδο

¹⁴¹ Herron, *Colonial Army*, σ. 51.

¹⁴² Omissi, *The Sepoy*, σ. 154.

¹⁴³ Στο ίδιο, σ. 154.

λόχου, οι οποίοι υποβοηθούνταν στο έργο τους από τους Ινδούς υπαξιωματικούς του βαθμού havildar (λοχίας) και naik (δεκανέας). Οι subedar-major, αποτελούσαν τους σημαντικότερους Ινδούς βαθμοφόρους του στρατεύματος και κύρια καθήκοντα τους ήταν τα ζητήματα, που άπτονταν του ηθικού αλλά και των ηθών και εθίμων των στρατιωτών. Βέβαια πρέπει να τονιστεί, ότι ήταν ιεραρχικά κατώτεροι ακόμα και από τον νεότερο Βρετανό αξιωματικό της μονάδας τους, χωρίς να έχουν ουσιαστικό ρόλο στη διοίκηση της.¹⁴⁴ Ειδικότερα, οι Βρετανοί αξιωματικοί αναλάμβαναν τον επιτελικό σχεδιασμό της μονάδας, ενώ οι Ινδοί αξιωματικοί ήταν υπεύθυνοι για την εκπαίδευση και πειθαρχία των στρατιωτών. Η αφαίρεση των ουσιαστικών ευθυνών και αρμοδιοτήτων διοίκησης, που απολάμβαναν οι Ινδοί βαθμοφόροι προ της άφιξης των Βρετανών συνέβαλε ωστόσο σε μεγάλο βαθμό στην πτώση του ηθικού τους, κάτι που υποδεικνύεται και από τα υψηλά ποσοστά καταδίκης τους για μέθη εν ώρα υπηρεσίας.¹⁴⁵

Ήδη από το 1817 όμως Βρετανοί στρατιωτικοί διοικητές στην Ινδία -όπως ο σερ Thomas Munroe και ο σερ Henry Lawrence- είχαν εκφράσει αντιρρήσεις για το σύστημα αυτό, προκρίνοντας μια πολιτική που θα επέτρεπε την ανέλιξη μορφωμένων Ινδών στρατιωτικών σε θέσεις αξιωματικών με αντίστοιχες των Βρετανών βαθμοφόρων ευθύνες.¹⁴⁶ Η θέση των Ινδών αξιωματικών στη στρατιωτική ιεραρχία δε γνώρισε μεταβολές μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 1850, οπότε και το ξέσπασμα της ανταρσίας θεωρήθηκε ως απτή απόδειξη της ανικανότητας των Ινδών αξιωματικών να αντιληφθούν τις διαθέσεις των αντρών τους. Ως αιτία βέβαια μπορεί και πρέπει να συνυπολογιστεί η προχωρημένη ηλικία τους, καθώς, όπως ήδη προαναφέρθηκε, συνηθιζόταν οι προαγωγές να πραγματοποιούνται βάση αρχαιότητας και όχι ικανοτήτων.¹⁴⁷ Σε κάθε περίπτωση όμως, η ανταρσία λειτούργησε στα μάτια των Βρετανών ως απόδειξη της αναξιοπιστίας του σώματος των Ινδών αξιωματικών και κλόνισε την ήδη περιορισμένη εμπιστοσύνη που τους είχαν.

Το διάστημα μετά την ανταρσία, «η Σχολή του Punjab» -ομάδα συντηρητικών Βρετανών στρατιωτικών, ο όρος χρησιμοποιείται από τον Ινδό ιστορικό Roy-, που χαρακτηριζόταν σε γενικές γραμμές από αντιδραστικές αντιλήψεις εξέφραζε ανοιχτά τη θέση, ότι οι Ινδοί αξιωματικοί θα έπρεπε να αντικατασταθούν από Ευρωπαίους υπαξιωματικούς, καθώς οι πρώτοι φάνηκαν ανίκανοι να αποτρέψουν την ανταρσία ή έστω να προειδοποιήσουν τις βρετανικές αρχές για το ξέσπασμα της. Επιπλέον, καθώς η πρόταση τους εντός του πλαισίου

¹⁴⁴ Omissi, *The Sepoy*, σ. 155· Sir George Chesney, *Indian Polity*, σσ. 263-264.

¹⁴⁵ Roy, *Brown Warriors*, σσ. 271-272.

¹⁴⁶ Barua, *Race, Politics*, σσ. 17-18.

¹⁴⁷ Omissi, *The Sepoy*, σσ. 156-157.

της σχετικής συζήτησης δεν έγινε αποδεκτή, υποστήριξαν, ότι υπεύθυνοι για το διορισμό και τις προαγωγές των Ινδών αξιωματικών θα έπρεπε να είναι οι Βρετανοί διοικητές των μονάδων του ινδικού στρατού, χωρίς να βασίζονται στην αρχαιότητα των υποψηφίων για προαγωγή. Θεωρούσαν ότι με τον τρόπο αυτό θα δημιουργούνταν ισχυροί δεσμοί μεταξύ των Ινδών αξιωματικών και των Βρετανών στρατιωτικών διοικητών, καθώς οι πρώτοι θα χρωστούσαν τη βελτίωση της θέσης τους και την άνοδο τους στην ιεραρχία στους τελευταίους. Παρά το γεγονός άλλωστε ότι η πλειοψηφία της βρετανικής στρατιωτικής διοίκησης αντιμετώπιζε τους Ινδούς αξιωματικούς ως αναγκαίο στοιχείο της στρατιωτικής οργάνωσης και ως συνδετικό κρίκο μεταξύ των Ινδών στρατιωτών και των Βρετανών αξιωματικών, μερίδα των τελευταίων διακήρυττε ανοιχτά, ότι δεν τους είχε την παραμικρή εμπιστοσύνη. Ανάμεσα σε αυτούς μάλιστα βρισκόταν και ο λόρδος Roberts, αρχιστράτηγος πρώτα του στρατού της Βομβάης και μετέπειτα του ινδικού στρατού.¹⁴⁸

Το σώμα των Ινδών αξιωματικών επανδρώνονταν από Ινδούς σπλίτες, οι οποίοι σταδιακά και με βάση τα χρόνια υπηρεσίας τους προάγονταν αρχικά σε υπαξιωματικούς και στη συνέχεια σε αξιωματικούς. Για να μπορέσει όμως να εξελιχθεί στην ιεραρχία ο *seroy* θα έπρεπε να γνωρίζει γραφή και ανάγνωση της ινδικής καθομιλουμένης, αλλά και να έχει επιδείξει καλή διαγωγή κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας του. Ο αρχαιότερος *havildar* (λοχίας) προαγόταν σε *jama dar* (υπολοχαγός) και στη συνέχεια σε *subedar* (λοχαγός), έχοντας τη δυνατότητα να γίνει *subedar-major* (ταγματάρχης), όπως καλούνταν ο ανώτερος Ινδός αξιωματικός του εκάστοτε συντάγματος, που κατά κανόνα ήταν και ο γηραιότερος.¹⁴⁹ Γίνεται αντιληπτό, ότι οι βαθμοφόροι του ινδικού στρατού είχαν ανδρωθεί και προαχθεί από τις τάξεις των στρατιωτών, όντας στις πλείστες των περιπτώσεων ισότιμοι τόσο μορφωτικά όσο και κοινωνικά με τους υφισταμένους τους, γεγονός που δυσχέραινε την ανάπτυξη αμιγώς ιεραρχικών σχέσεων και την απόδοση σεβασμού από τους στρατιώτες.¹⁵⁰ Η τάση αυτή οδήγησε τους Βρετανούς να ευνοούν την ένταξη στο σώμα των Ινδών αξιωματικών, ατόμων που ήταν ανώτερα του μέσου στρατιώτη εντός του ινδικού κοινωνικού ιστού, κάτι που παρατηρήθηκε ιδιαίτερα στις μονάδες ιππικού, όπου προωθούνταν η χρήση ως αξιωματικών, αρχηγών φατριών, οι οποίοι είχαν υπό τις διαταγές τους ως στρατιωτικούς πλέον ιππείς, τους πρώην ακολούθους και πελάτες τους.¹⁵¹

¹⁴⁸ Roy, *Brown Warriors*, σσ. 247-251.

¹⁴⁹ Chesney, *Indian Polity*, σ. 263.

¹⁵⁰ Roy, *Brown Warriors*, σ. 289.

¹⁵¹ Στο ίδιο, σσ. 288-289.

Με τη συμπλήρωση 21 ετών ενεργούς υπηρεσίας τόσο πριν όσο και μετά την ανταρσία οι Ινδοί στρατιωτικοί μπορούσαν να συνταξιοδοτηθούν με την καταβολή σε αυτούς σύνταξης μέχρι και τον θάνατο τους, ενώ εάν παρέμεναν στην υπηρεσία για περισσότερα χρόνια, το ύψος της σύνταξης θα ανέβαινε. Το συνταξιοδοτικό σύστημα των Ινδών αξιωματικών και γενικότερα των στρατιωτικών χρησιμοποιούνταν από τη βρετανική πλευρά ως όργανο εξασφάλισης της νομιμοφροσύνης τους, καθώς αποτελούσε κίνητρο για την εξασφάλιση της πίστης και της νομιμοφροσύνης τους στο βρετανικό στέμμα.¹⁵² Επομένως, γίνεται φανερό ότι οι βρετανικές αρχές ενθάρρυναν τη μακρόχρονη υπηρεσία, κάτι που όμως αποτελούσε σημείο τριβής και κόπωσης για το ινδικό στρατιωτικό προσωπικό. Ο Ινδός αξιωματικός Sita Ram, στα τέλη της δεκαετίας του 1840, έχοντας συμπληρώσει τριανταπέντε χρόνια υπηρεσίας, κατέλαβε το βαθμό του jamadar (υπολοχαγός), αλλά ο ίδιος αναφέρει ότι δεν είχε ανταμειφθεί επαρκώς για αυτά που είχε προσφέρει έχοντας «να δείξει μόνο επτά τραύματα και τέσσερα μετάλλια».¹⁵³ Για να καταλάβει μάλιστα το βαθμό του subedar (λοχαγός), χρειάστηκε να συγκεντρώσει 48 χρόνια υπηρεσίας και να φτάσει στην ηλικία των 65 ετών, όταν ο ίδιος προτιμούσε πλέον να συνταξιοδοτηθεί. Καταλαμβάνοντας τη θέση αυτή βέβαια αντιμετώπισε πληθώρα δυσκολιών στην προσπάθεια του να ανταποκριθεί στα καθήκοντα του εξαιτίας της φυσικής του κατάστασης, λόγω ηλικίας που δεν του επέτρεπε την πραγματοποίηση πορειών, γυμνασίων αλλά και γενικά των δραστηριοτήτων που απαιτούνταν να εκτελεί ένας Ινδός αξιωματικός. Το γεγονός αυτό μάλιστα τον έκανε αποδέκτη δυσμενών και υποτιμητικών σχολίων από τους Βρετανούς ανωτέρους του και οδήγησε τελικά στην αποστράτευση και συνταξιοδότηση του. Ο ίδιος μάλιστα συγκεκριμένα αναφέρει «Δέχτηκα κακομεταχείριση από τον διοικητή μου που με αποκάλεσε βλάκα, γαίδαρο και γερασμένη γυναίκα».¹⁵⁴

Το σύστημα επιλογής των αξιωματικών του ινδικού ιππικού όμως διέφερε σημαντικά σε σχέση με εκείνο που ακολουθούνταν στο πεζικό κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου. Το ινδικό ιππικό, το οποίο, όπως προαναφέρθηκε είχε οργανωθεί στη βάση του συστήματος silladar, αποτελούνταν ουσιαστικά από μέλη γαιοκτητικών οικογενειών της υπαίθρου, τα οποία προμηθεύονταν το άλογό τους με δικά τους έξοδα, ενώ συνήθως συνοδεύονταν και από δύο με τρεις ιπποκόμους, των οποίων την αμοιβή πλήρωνε ίλη, αλλά κατένειμε σε αυτούς σύμφωνα με τη κρίση του ο κάθε υπάεας. Στις ίλες λοιπόν του ινδικού

¹⁵² Chesney, *Indian Polity*, σ. 264.

¹⁵³ Ram, *From Sepoy*, σ. 148.

«I had nothing to show, other than some seven wounds and four medals».

¹⁵⁴ Στο ίδιο, σ. 172.

«I was abused by the Commanding officer, and called a fool, a donkey, and an old woman!».

ιππικού, οι Ινδοί αξιωματικοί επιλέγονταν είτε μέσω απευθείας διορισμών από την τάξη των Ινδών γαιοκτημόνων είτε μέσω προαγωγών από τις τάξεις των υπαξιωματικών για τις οποίες αποφάσιζε αποκλειστικά ο διοικητής της μονάδας.¹⁵⁵ Ακόμα, σε αυτά υπηρετούσαν συνήθως μόνο τρεις βρετανοί αξιωματικοί, ο διοικητής, ο υποδιοικητής και ένας υπασπιστής, αφήνοντας έτσι την διοίκηση των επιμέρους ιλών σε Ινδούς αξιωματικούς.¹⁵⁶

Η δεκαετία του 1860, αποτέλεσε περίοδο αναθεώρησης των βρετανικών αντιλήψεων για τον Ινδικό στρατό και συντονισμένης αναδιοργάνωσης του. Παρατηρείται η μεταβίβαση αρκετών αρμοδιοτήτων στους Ινδούς αξιωματικούς, οι οποίοι υποδέχτηκαν θετικά τα νέα πεδία ευθύνης τους, όπως τη διοίκηση λόχων αυτόνομα από τους Βρετανούς αξιωματικούς, γινόμενοι συγχρόνως αποδέκτες μεγαλύτερου σεβασμού από τους Ινδούς στρατιώτες. Το παλαιό βέβαια πρόβλημα της προαγωγής των Ινδών αξιωματικών βάσει αρχαιότητας παρέμενε, κάτι που επέβαλε την αύξηση των Βρετανών αξιωματικών ανά σύνταγμα στα τέλη του 19^ο αιώνα σε οκτώ από έξι που ήταν στις αρχές της δεκαετίας του 1860.¹⁵⁷

Από τη δεκαετία του 1880, παράλληλα αλλά και εξαιτίας της ανόδου του Ινδικού Εθνικού Κογκρέσου, ασκήθηκαν πιέσεις για την παραχώρηση περισσότερων αρμοδιοτήτων στους Ινδούς αξιωματικούς, καθώς και για την παραχώρηση από τους Βρετανούς σε αυτούς θέσεων υψηλότερων στην ιεραρχία πέρα από το βαθμό του *subedar-major*. Το ζήτημα αυτό προωθήθηκε επανειλημμένα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1880 από τον σερ George Chesney, που διετέλεσε γραμματέας στρατιωτικών της ινδικής κυβέρνησης και αργότερα αξιωματούχος του Υπουργείου Στρατιωτικών. Αρχικά πρότεινε την ένταξη στον στρατό, υπηρετώντας μόνιμως σε θέσεις ευθύνης, Ινδών των ανώτερων κοινωνικών τάξεων, που βέβαια απορρίφθηκε με το σκεπτικό, ότι οι συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες δεν ήταν διατεθειμένες να υπηρετήσουν μόνιμα. Παράλληλα, διατυπώθηκαν προτάσεις για τη δημιουργία ενός συντάγματος πεζικού και ενός συντάγματος ιππικού, τα οποία πειραματικά θα διοικούσαν αποκλειστικά από Ινδούς αξιωματικούς, μία ιδέα η οποία οδήγησε στην έναρξη ζωνών συζητήσεων μεταξύ των Βρετανών στρατιωτικών στην Ινδία. Ο στρατηγός σερ Nevil Chamberlain καθώς και ο θρυλικός στρατάρχης, λόρδος Napier of Magdala τάχθηκαν υπέρ του ανοίγματος θέσεων διοίκησης σε Ινδούς αξιωματικούς, αλλά η μερίδα των Βρετανών στρατιωτικών αξιωματούχων που διαφωνούσε με την παραπάνω θέση είχε ιδιαίτερα ισχυρά επιχειρήματα εναντίον της αποκαλούμενης «ινδοποίησης» («Indianization») του σώματος των αξιωματικών. Τα κύρια επιχειρήματα που

¹⁵⁵ Chesney, *Indian Polity*, σσ. 265-266.

¹⁵⁶ Στο ίδιο, σ. 266.

¹⁵⁷ Omissi, *The Sepoy*, σ. 158.

χρησιμοποίησαν ήταν η αρνητική επίδραση που θα είχε μια τέτοια εξέλιξη στην επιχειρησιακή ετοιμότητα και αποτελεσματικότητα του ινδικού στρατού καθώς και ο κίνδυνος ξεσπάσματος μιας νέας ανταρσίας, στην οποία θα πρωτοστατούσαν οι Ινδοί αξιωματικοί. Ακόμη, αναρωτήθηκαν αν η απασχόληση Ινδών αξιωματικών σε θέσεις διοίκησης, είχε διατυπωθεί ως αίτημα από την ινδική κοινωνία, ενώ έθεσαν το ερώτημα αν οι μεταρρυθμίσεις θα έφταναν σε τέτοιο σημείο ώστε Βρετανοί αξιωματικοί να είναι ιεραρχικά κατώτεροι των Ινδών συναδέλφων τους. Ο διάλογος όμως έκλεισε απότομα με τη νίκη της πλευράς που αντιτίθετο στην απόδοση στρατιωτικών θέσεων διοίκησης σε Ινδούς όταν την αρχιστρατηγία του ινδικού στρατού ανέλαβε ο λόρδος Roberts, ο οποίος σταμάτησε τις σχετικές συζητήσεις, υποστηρίζοντας το στάτους κβο.¹⁵⁸

Οι Βρετανοί είχαν νωπές ακόμα τις μνήμες από την ανταρσία του 1857 και τις αδυναμίες της στρατιωτικής ηγεσίας των στασιαστών, ενώ δεν επιθυμούσαν να εκπαιδεύσουν μία ελίτ Ινδών αξιωματικών, η οποία ενδεχομένως θα μπορούσε να στραφεί εναντίον τους. Η κυρίαρχη αντίληψη ήταν, ότι ο έλεγχος του στρατού θα έπρεπε να παραμείνει αποκλειστικά σε βρετανικά χέρια. Το 1901, επί αντιβασιλείας του λόρδου Curzon, κατόπιν δικής του πρωτοβουλίας ιδρύθηκε το Αυτοκρατορικό Σώμα Δοκίμων (Imperial Cadet Corps), το οποίο όμως απευθυνόταν στα μέλη και τους γόνους των τοπικών αριστοκρατικών και πριγκιπικών οικογενειών, έτσι ώστε να ικανοποιήσει τις φιλοδοξίες τους και να κερδίσει την εύνοια και την υποστήριξη τους.¹⁵⁹ Δεν υπήρχε άλλωστε από μέρους των Βρετανών πρόθεση οι Ινδοί ευγενείς αξιωματικοί να τοποθετηθούν σε συντάγματα και μάχιμες μονάδες, αλλά αντίθετα προοριζόνταν για απροσδιόριστα επιτελικά καθήκοντα. Το σχέδιο του Αντιβασιλέα όμως

¹⁵⁸ Barua, *Race, Politics*, σσ. 19-22.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο σερ George Chesney προσπάθησε επίμονα να κάμψει τις αντιρρήσεις του λόρδου Roberts και να βρει υποστήριξη για τα σχέδια του, προτείνοντας την ανάδειξη Ινδών αξιωματικών μέσω της εκπαίδευσης τους σε στρατιωτικές σχολές εντός της Ινδίας, χωρίς βέβαια να πετύχει τον στόχο του. Επιπλέον, ενδιαφέρον παρουσιάζει και το επιχείρημα ότι η ανάληψη στρατιωτικών θέσεων ευθύνης από Ινδούς, θα ήταν αντισυνταγματική με βάση τη συμφωνία ανάληψης του βρετανικού θρόνου το 1790 από τη δυναστεία του Ανοβέρου, όρος της οποίας ήταν η κατάληψη είτε πολιτικών είτε στρατιωτικών θέσεων μόνο από πολίτες που είτε είχαν γεννηθεί στη Μεγάλη Βρετανία είτε είχαν Βρετανούς γονείς.

Στο ίδιο, σσ. 22-25.

¹⁵⁹ Στο ίδιο, σσ. 25-27.

Συγκεκριμένα το πρόγραμμα στρατιωτικής εκπαίδευσης θα απευθυνόταν αποκλειστικά στα νεαρά μέλη πριγκιπικών και αριστοκρατικών ινδικών οικογενειών, τα οποία θα είχαν φοιτήσει στα τέσσερα σημαντικότερα κολλέγια της Ινδίας (Mayo, Aitchision, Rajkumar και Daly). Συνολικά, σε ετήσια βάση θα δεχόταν είκοσι με τριάντα σπουδαστές, οι οποίοι θα υποβάλλονταν σε προκαταρκτική εκπαίδευση και αν έπειτα από το πέρας της το επέλεγαν θα συνέχιζαν με περαιτέρω στρατιωτικές σπουδές. Βέβαια πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η εκπαίδευση τους έμοιαζε με πρόγραμμα πριγκιπικού οικοτροφείου, ενώ οι Ινδοί υποψήφιοι αξιωματικοί έφεραν χρυσοποίκιλτες και πολυτελείς στολές και συνοδεύονταν από υπηρέτες τους.

Στο ίδιο, σσ. 27-29.

έβρισκε αντίθετο τον λόρδο Kitchener, ο οποίος εκτελούσε χρέη αρχιστράτηγου του ινδικού στρατού και πίστευε ακράδαντα στην ανάγκη του αποκλειστικού βρετανικού ελέγχου επί του ινδικού στρατεύματος ως απαραίτητου στοιχείου για τη συνέχιση της βρετανικής παρουσίας στην Ινδία,¹⁶⁰ ενώ συγχρόνως αντιμαχόταν προσωπικά και αντιπαθούσε έντονα τον Curzon.¹⁶¹ Έτσι μέχρι και τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, δεν σημειώθηκαν αξιοσημείωτες αλλαγές στο καθεστώς των Ινδών αξιωματικών στη στρατιωτική ιεραρχία, και δεν τους παραχωρήθηκαν ούτε περισσότερες αρμοδιότητες αλλά ούτε και ανώτερες θέσεις. Αντίθετα μάλιστα στα τέλη της δεκαετίας του 1900 παρατηρείται μία αύξηση των Βρετανών αξιωματικών ανά μονάδα, φτάνοντας πλέον τους 14 από έξι που ήταν τη δεκαετία του 1860. Ως αιτία για την αλλαγή αυτή παρουσιάστηκαν οι αυξημένες επιχειρησιακές ανάγκες και συγκεκριμένα η αναγκαιότητα ελέγχου των μονάδων κατά τη διάρκεια προελάσεων συνδυαστικά με τη ρίψη πυρών (πυρ και κίνηση).¹⁶²

Η μόνη εξέλιξη που παρατηρήθηκε, είναι η απόφαση του Γενικού Επιτελείου στη Βρετανία και του Υπουργείου Πολέμου το 1911 να δεχθεί τον διορισμό δύο Ινδών, ως αξιωματικών στις επίλεκτες μονάδες «Household Cavalry» και «Foot Guards», άνοιγμα που απευθυνόταν βέβαια αποκλειστικά σε γιούς τοπικών πριγκίπων και ηγεμόνων, ενώ ακόμα και γι αυτούς έθετε σειρά αυστηρών προϋποθέσεων αποδοχής τους με παράλληλη απαίτηση τη φοίτηση τους στη στρατιωτική ακαδημία Sandhurst στη Βρετανία, που αποτελούσε το ανώτερο σε κύρος βρετανικό στρατιωτικό εκπαιδευτικό ίδρυμα.¹⁶³ Η πρόταση των στρατιωτικών ιθυνόντων της Βρετανίας έγινε αποδεκτή από τους συναδέλφους τους στην Ινδία, με τον όρο βέβαια δημιουργίας ενός συντάγματος του ινδικού στρατού, με αποκλειστικά ινδικό στρατιωτικό προσωπικό, στο οποίο θα διοχετεύονταν οι Ινδοί αξιωματικοί με εκπαίδευση στη Βρετανία έτσι ώστε να μην προκύψει συνθήκη, στην οποία Ινδοί αξιωματικοί θα διοικούσαν βρετανικό στρατιωτικό προσωπικό.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Omissi, *The Sepoy*, σ. 159· Barua, *Race, Politics*, σ. 30.

¹⁶¹ Για την αντιπαλότητα και τις αντιπαραθέσεις μεταξύ του αρχιστράτηγου λόρδου Kitchener και του Αντιβασιλέα λόρδου Curzon, βλέπε Peter King, *The Viceroy's Fall: How Kitchener Destroyed Curzon*, London, Sidgwick & Jackson, 1986 και Earl of Ronaldshay, *The Life of Lord Curzon. Being the Authorized Biography of George Nathaniel Marquess Curzon of Kedleston, K. G., Volume Two. Viceroy of India*, London, Ernest Benn, 1928, σσ. 373-412 καθώς και Jesse Cole Tumblin, *The Widening Gyre: Security, Sovereignty, and the Making of Modern Statehood in the British Empire, 1898-1931 (A dissertation submitted to the Faculty of the department of History in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy)*, Boston Massachusetts, Boston College, Morrissey College of Arts and Sciences, 2016, σσ. 132-136.

¹⁶² Omissi, *The Sepoy*, σ. 160.

¹⁶³ Barua, *Race, Politics*, σσ. 31-32.

¹⁶⁴ Στο ίδιο, σ. 33.

Το ευρύτερο πλαίσιο της θέσης των Ινδών αξιωματικών παρέμεινε σχετικά σταθερό μέχρι και τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, χωρίς βέβαια να πάψουν οι φωνές για αλλαγές της θέσης τους. Ιδιαίτερα μάλιστα μετά την ανάγκη για την αποτελεσματική άμυνα των βορειοδυτικών ινδικών συνόρων τόσο απέναντι σε εχθρικές φυλές του βορά όσο και απέναντι στις ρωσικές φιλοδοξίες, επιχειρήθηκε οι αυτόχθονες αξιωματικοί να προάγονται όχι με βάση την αρχαιότητα, αλλά με βάση την καταλληλότητα για τη θέση και την αποτελεσματικότητά τους ως διοικούντων. Το σύστημα αυτό ακολουθήθηκε βέβαια μόνο από ένα τάγμα πεζικού της Βεγγάλης και από δύο της Βομβάης, ενώ δεν επιχειρήθηκε ριζική μεταρρύθμιση στο θέμα αυτό για το σύνολο του ινδικού στρατεύματος.¹⁶⁵ Επίσης, το προνόμιο των Ινδών αξιωματικών του ιππικού να διοικούν τις ίλες των μονάδων τους άρθηκε, με τον έλεγχο τους να περνάει σε νεαρούς Βρετανούς αξιωματικούς, οι οποίοι πλέον αναδεικνύονταν σε ανωτέρους του συνόλου των Ινδών αξιωματικών της μονάδας.¹⁶⁶

Η πολιτική πλατφόρμα του Κόμματος του Ινδικού Κογκρέσου, το οποίο πραγματοποίησε την εμφάνιση του στη ινδική δημόσια σκηνή τη δεκαετία του 1880, έθεσε ως κύριο σημείο της ατζέντας της τη μεταρρύθμιση του ινδικού στρατού. Αναγνωρίζοντας τη σημασία και το συμβολισμό του, ως του κατεξοχήν θεσμού που αντιπροσώπευε την κυριαρχία στην Ινδία, ζητούσε επίμονα την παροχή ευκαιριών στους Ινδούς για να σταδιοδρομήσουν σε αυτόν, έχοντας την ευκαιρία να καταλάβουν ανώτερες θέσεις ευθύνης και διοίκησης και όχι παραμένοντας πάντα κατώτεροι των Βρετανών αξιωματικών. Σύμφωνα με τους Ινδούς πολιτικούς του Κογκρέσου, η ευθύνη για την ασφάλεια και την προστασία της υποηπείρου από εξωτερικές απειλές δεν αποτελούσε βρετανική αρμοδιότητα, αλλά αντίθετα οι Ινδοί στρατιωτικοί όφειλαν να βρίσκονται σε ισότιμη θέση με τους Βρετανούς συναδέλφους τους.¹⁶⁷

Το ζήτημα που ανέκυπτε βέβαια μέσα από την εφαρμογή των παραπάνω πολιτικών ήταν ότι δεν υπήρχαν θέσης ευθύνης στο στράτευμα για Ινδούς αξιωματικούς προερχόμενους από τις παραδοσιακά πολεμικές φυλές της υποηπείρου, οι οποίοι για γενιές απασχολούνταν ως στρατιωτικοί. Παρατηρείται ότι τα άτομα αυτά, μπορεί να μη γνώριζαν γραφή και ανάγνωση στα αγγλικά, αλλά παρομοιάζονται από τον Chesney, ο οποίος γράφει στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, με τους Σκοτσέζους ηγέτες των φατριών στα Highlands, ενώ τους αποδίδει τον χαρακτηρισμό του τζέντλεμαν τόσο για τους τρόπους και τη συμπεριφορά τους όσο και για τα αισθήματά τους. Αναφέρει συγκεκριμένα ότι χαρακτηρίζονται από υπερηφάνεια, ιπποτική

¹⁶⁵ Chesney, *Indian Polity*, σ. 267.

¹⁶⁶ Στο ίδιο, σ. 268.

¹⁶⁷ Tumblin, *The Widening Gyre*, σσ. 131-132.

συμπεριφορά και ηγετικές ικανότητες και προσθέτει ότι διαθέτουν επίσης και ιδανική καταγωγή. Επισημαίνεται δηλαδή ότι διαθέτουν το σύνολο των ικανοτήτων, οι οποίες θα μπορούσαν να τους αναδείξουν σε στρατιωτικούς διοικητές και ηγέτες. Ωστόσο μία τάξη εμπειροπόλεμων Ινδών αξιωματικών, ενώ προφανώς και θα ενίσχυε τη μαχητικότητα του ινδικού στρατού, θα ενείχε πολιτικούς κινδύνους για τη βρετανική διακυβέρνηση της Ινδίας, καθώς αυτοί ενδεχομένως να επιχειρούσαν να χρησιμοποιήσουν τη θέση τους ώστε να ανατρέψουν τη βρετανική εξουσία. Η επιχειρηματολογία αυτή ενισχύεται μάλιστα μέσα από τη χρήση του παραδείγματος της «Ινδικής Ανταρσίας», όπου η έλλειψη αποτελεσματικής στρατιωτικής ηγεσίας από πλευράς των επαναστατών απέτρεψε τα χειρότερα για τους Βρετανούς, ενώ δεν παραλείπεται να υπογραμμιστεί το παράδειγμα της Ιρλανδίας και να επισημανθεί ότι, όπως και εκεί, η Βρετανία δεν μπορούσε να θεωρεί δεδομένη τη νομιμοφροσύνη των γηγενών.¹⁶⁸ Χαρακτηριστικό παράδειγμα της εφαρμογής της τακτικής αυτής αποτελούσε η θέση και ο ρόλος που είχαν ανατεθεί στους γηγενείς αξιωματικούς των συνταγμάτων Γκούρκας. Οι τελευταίοι επιτελούσαν χρέη συνδέσμου μεταξύ των Βρετανών αξιωματικών και των Νεπαλέζων στρατιωτών, καθώς η εκπαίδευση, η οργάνωση και η διοίκηση τους από τους Βρετανούς πραγματοποιούνταν μέσω των ιθαγενών αξιωματικών. Αυτό βέβαια δε σήμαινε ότι μπορούσαν να καταλάβουν θέσεις ευθύνης, χωρίς να έχουν επιτελικά καθήκοντα. Ακόμα και οι ανώτεροι Νεπαλέζοι αξιωματικοί με πολλά χρόνια υπηρεσίας ήταν κατώτεροι από τον νεότερο κατώτερο Βρετανό αξιωματικό. Το γεγονός αυτό όμως δεν πρέπει να προκαλεί εντύπωση, καθώς σύμφωνα με την τότε κυρίαρχη αποικιακή ιδεολογία, οι ιθαγενείς εξαιτίας της φυλής και της καταγωγής τους θεωρούνταν ανίκανοι να αναλάβουν θέσεις ευθύνης και διοίκησης.¹⁶⁹

Η αντίθετη άποψη βέβαια επιχειρηματολογούσε πειστικά υπέρ της παροχής ευκαιριών στρατιωτικής σταδιοδρομίας με την κατοχή στρατιωτικών θέσεων ευθύνης από τους Ινδούς, χρησιμοποιώντας ως «ισχυρό της χαρτί» την πολιτική αναγκαιότητα. Υποστηριζόταν ότι η δυνατότητα εξέλιξης του γηγενούς στοιχείου τόσο στον στρατό όσο και στην κρατική γραφειοκρατία θα αποτελούσε εχέγγυο της πίστης τους στο βρετανικό στέμμα και της αποδοχής της βρετανικής εξουσίας, καθώς μέσω της προσφοράς υπηρεσιών οι ικανότεροι Ινδοί θα εξασφάλιζαν κοινωνική άνοδο και κύρος, ενώ σε αντίθετη περίπτωση θα ένοιωθαν αποκλεισμένοι και θα στρέφονταν σε δραστηριότητες, που θα στόχευαν στην ανατροπή της βρετανικής κυριαρχίας στην Ινδία. Μάλιστα για την υποστήριξη της άποψης αυτής χρησιμοποιούνταν το παράδειγμα της ρωσικής διοίκησης στην Ασία, η οποία πρόσφερε

¹⁶⁸ Στο ίδιο, σσ. 269-270.

¹⁶⁹ Des Chene, *Relics of empire*, σ. 115.

απλόχερα δυνατότητες κοινωνικής ανέλιξης και κατοχής θέσεων στο στρατό και στη γραφειοκρατία στις τοπικές ελίτ.¹⁷⁰ Η ανάδειξη ωστόσο των γηγενών σε ανώτερες στρατιωτικές θέσεις, σύμφωνα με όσους αντέκρουαν τα παραπάνω επιχειρήματα, θα προκαλούσε προβλήματα στη συνύπαρξη με τους Βρετανούς αξιωματικούς, καθώς θα ανέκυπταν διαφορές με βάση τα διαφορετικά πολιτισμικά πρότυπα. Το σημαντικότερο ζήτημα όμως, που θα προέκυπτε, ήταν η διοίκηση Βρετανών στρατιωτών από Ινδούς αξιωματικούς, καθώς κάτι τέτοιο θα ήταν σχεδόν αδύνατο να γίνει αποδεκτό από τους πρώτους, παρά μόνο μέσα από μία σταδιακή και μακρόχρονη διαδικασία, ενώ συγχρόνως θα δημιουργούσε συμβολισμούς που θα ανέτρεπαν το περιεχόμενο της αποικιακής τάξης πραγμάτων.¹⁷¹

Η εφαρμογή του συγκεκριμένου συστήματος προαγωγών για τους Ινδούς αξιωματικούς δε σήμαινε βέβαια ότι αναγκαστικά εκείνοι αποξενώνονταν από τη βρετανική εξουσία και δυσφορούσαν απέναντι της. Μεγάλο τμήμα των Ινδών αξιωματικών παρέμεινε πιστό στο βρετανικό στέμμα καθ' όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Sita Ram, στον οποίο έγινε ήδη αναφορά. Τη δεκαετία του 1840, επιστρέφοντας στη μονάδα του μετά από την αιχμαλωσία του κατά τη διάρκεια του Αφγανικού πολέμου, διατήρησε απόλυτη αφοσίωση προς τους Βρετανούς και μάλιστα την απέδειξε έμπρακτα αναφέροντας στους ανωτέρους του τη δυσαρέσκεια που επικρατούσε στις τάξεις της μονάδας του, σχετικά με τη συμμετοχή της σε εκστρατείες εκτός έδρας και με τη μη καταβολή υπεσχημένων στους *seroys* γι' αυτές. Επιπλέον, τον ανησύχησε ιδιαίτερα το γεγονός ότι απεσταλμένοι του Μογγόλου αυτοκράτορα που είχε την έδρα του στο Νέο Δελχί,¹⁷² προσήλθαν στο στρατόπεδο του ώστε να ανακαλύψουν τις διαθέσεις των στρατιωτών και το κλίμα που επικρατούσε εκεί. Ενημερώνοντας ωστόσο τους Βρετανούς αξιωματικούς της μονάδας του για τα τεκταινόμενα, αντιμετώπισε πρώτα την αδιαφορία του αξιωματικού υπεύθυνου για τα υλικά (*quarter-master*) και έπειτα του συνταγματάρχη, ο οποίος αφού τον

¹⁷⁰ Chesney, *Indian Polity*, σ. 271.

¹⁷¹ Στο ίδιο, σ. 272.

¹⁷² Πρόκειται για τον Bahadur Shah Zafar, τελευταίο μεταξύ των Μογγόλων αυτοκρατόρων που βασίλευσαν στην Ινδία από το 16^ο αιώνα έως και το 19^ο αιώνα, έχοντας βέβαια απωλέσει την άσκηση πραγματικής εξουσίας ήδη από το 18^ο αιώνα. Ο Zafar διατηρούσε την αυλή του στο Νέο Δελχί, όπου παρέμενε υπό την προστασία και επίβλεψη της Εταιρείας των Ανατολικών Ινδιών. Για μια περιεκτική ανάλυση της Μογγολικής αυτοκρατορίας (Mughal Empire) στην Ινδία βλέπε Michael H. Fisher, *A Short History of the Mughal Empire*, London and New York, I.B. Tauris, 2016, ενώ για το ρόλο που διαδραμάτισε ο Bahadur Shah Zafar κατά τη διάρκεια της «Ινδικής Ανταρσίας» βλέπε William Dalrymple, *The Last Mughal. The Fall of a Dynasty, Delhi, 1857*, London, Bloomsbury, 2006.

άκουσε, υποστήριξε ότι επρόκειτο για «κουτσομπολιά», που θα μπορούσαν να ακουστούν στα παζάρια και δεν τον έλαβε υπ' όψιν.¹⁷³

Η αδιαφορία των Βρετανών αξιωματικών για τις παρατηρήσεις του Sita Ram, γίνεται έκδηλη και σε μία ακόμα περίπτωση, η οποία βέβαια παρουσιάστηκε σε μία κρίσιμότερη στιγμή για τη βρετανική παρουσία στην Ινδία. Στις παραμονές του ξεσπάσματος της «Ινδικής Ανταρσίας», ο Ram, ως ευσυνείδητος αξιωματικός και νομιμόφρων προς τους Βρετανούς ανέφερε στον Βρετανό ανώτερο του τη δυσαρέσκεια των Ινδών στρατιωτών, η οποία προκλήθηκε από τις φήμες που κυκλοφορούσαν σχετικά με την επάλειψη με λίπος αγελάδων και χοίρων των νέων φυσιγγίων, που χορηγήθηκαν στον ινδικό στρατό. Ο Βρετανός αξιωματικός αδιαφόρησε για τις πληροφορίες που του μετέφερε ο Ram και απλά τον διέταξε να μην αναφέρεται σε αυτό το θέμα. Επιπλέον, στα προεόρτια της ανταρσίας, πληροφορώντας τον συνταγματάρχη της μονάδας του για τις επαναστατικές διαθέσεις των Ινδών στρατιωτών, οι οποίοι βρίσκονταν στα πρόθυρα στάσης, εισέπραξε την διαβεβαίωση από τον Βρετανό διοικητή, ότι αναμφίβολα δε θα επρόκειτο για κάτι σημαντικό και με το χρόνο θα έχανε την ορμή του. Του επέτρεψε μάλιστα να πάρει την ετήσια άδειά του χωρίς προσκόμματα, παρά το γεγονός ότι ο Ram έκρουε τον κώδωνα του κινδύνου για δυσάρεστες εξελίξεις.¹⁷⁴ Γίνεται λοιπόν σαφές, ότι κατά κανόνα οι Βρετανοί αξιωματικοί δεν λάμβαναν σοβαρά υπόψιν τη γνώμη και τις παρατηρήσεις των Ινδών συναδέλφων τους, ενώ διαφαίνεται ότι στα χρόνια προ της ανταρσίας, οι ίδιοι φαίνεται να ήταν απολύτως βέβαιοι ότι η νομιμοφροσύνη του ινδικού στρατού ήταν εξασφαλισμένη.¹⁷⁵

Παρά το γεγονός αυτό όμως, ο Sita Ram δεν αμφισβήτησε τη βρετανική κυριαρχία αλλά ούτε και τον τρόπο οργάνωσης του ινδικού στρατού. Κατά τη διάρκεια μάλιστα των αρχικών σταδίων της «Ινδικής Ανταρσίας», όταν βρισκόταν σε άδεια στο τόπο καταγωγής του προσπάθησε επίμονα να μεταπείσει μια ομάδα sepoy, η οποία περνούσε από την περιοχή του και η οποία είχε αποστατήσει, από το να ακολουθήσει τους στασιαστές. Η προσπάθειά του όμως δεν στέφθηκε με επιτυχία και ο ίδιος κατέληξε σιδηροδέσμιος αιχμάλωτος τους,

¹⁷³ Ram, *From Sepoy*, σσ. 134-135.

¹⁷⁴ Στο ίδιο, σσ. 162-163.

¹⁷⁵ Συμπέρασμα που επιβεβαιώνεται και μέσα από τα απομνημονεύματα του λόρδου Roberts. Ο Βρετανός στρατιωτικός αναφέρεται σε πλήθος περιπτώσεων την πρώτη περίοδο της ανταρσίας του 1857, όταν Βρετανοί αξιωματικοί και διοικητές μονάδες ήταν βέβαιοι για τη νομιμοφροσύνη των Ινδών στρατιωτών, αντιδρώντας έντονα στις προτάσεις που είχαν διατυπωθεί από τη βρετανική ηγεσία της Ινδίας για την ανάγκη αφοπλισμού τους, τακτική που σε αρκετές περιπτώσεις βέβαια οδήγησε στον θάνατο τους στα χέρια των επαναστατημένων Ινδών στρατιωτών. Βλέπε Earl Roberts of Kandahar, *Forty-One Years in India*, σσ. 48, 52 & 59-60.

χωρίς ωστόσο να κλονιστεί η πίστη του στη τελική επικράτηση των Βρετανών και εκτιμώντας το γεγονός, ότι συντηρούταν για σαράντα χρόνια υπηρετώντας τους.¹⁷⁶

Στα χρόνια αμέσως μετά την ανταρσία οι Βρετανοί αξιωματικοί των αμιγώς ινδικών μονάδων ανανεώθηκαν σε μεγάλο βαθμό με τη μετάθεση σε αυτές νεαρών αξιωματικών που υπηρετούσαν σε βρετανικές στρατιωτικές μονάδες. Σύμφωνα με τον Ram, οι αξιωματικοί αυτοί δεν έδειχναν ούτε σεβασμό αλλά ούτε και εμπιστοσύνη στους Ινδούς στρατιώτες, που είχαν υπό τις διαταγές τους. Τους αντιμετώπιζαν υποτιμητικά, ενώ δε μπορούσαν να τους μιλήσουν απευθείας, καθώς δεν γνώριζαν τη γλώσσα τους.¹⁷⁷ Μετά το 1858 εξάλλου οι Βρετανοί αξιωματικοί αντιμετώπιζαν το ινδικό στρατιωτικό προσωπικό με έντονη καχυποψία, έχοντας στο νου τους τα γεγονότα που είχαν προηγηθεί.¹⁷⁸ Συμπεραίνεται λοιπόν, ότι καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, οι Ινδοί αξιωματικοί αντιμετωπίζονταν επιφυλακτικά από τους Βρετανούς· περισσότερο ως αναγκαίο κακό, παρά ως αξιόπιστος κρίκος της στρατιωτικής ιεραρχίας. Η απουσία ελέγχου των Ινδών στρατιωτών από τους γηγενείς αξιωματικούς τους στην έναρξη της ανταρσίας οδήγησε στην αρνητική αντιμετώπιση τους από τους Βρετανούς στρατιωτικούς, οι οποίοι πλέον δεν τους εμπιστεύονταν αλλά και ούτε τους εκτιμούσαν.

¹⁷⁶ Sita Ram, *From Sepoy*, σ. 164.

¹⁷⁷ Στο ίδιο, σ. 173.

¹⁷⁸ Στο ίδιο, σ. 174.

3.4. Ο Ινδικός στρατός ως αυτοκρατορικό όργανο επιβολής από το 1858 έως και το 1914.

Τα όρια της ανεπίσημης επιρροής του Βρετανικού Ρατζ δεν περιορίζονταν στην ινδική υποήπειρο, καθώς περιλάμβαναν μια σειρά βρετανικών προτεκτοράτων και ανεξάρτητων μεν αλλά εξαρτώμενων από αυτό κρατών, τα οποία εκτεινόταν από το Άντεν και τη βρετανική Σομαλία στα δυτικά μέχρι το Αφγανιστάν, το Νεπάλ και το Μπουτάν στα βόρεια σύνορα του, ενώ ανατολικά μέχρι τη Βιρμανία και τη Μαλαισία, με τον Ινδικό Ωκεανό και τον Περσικό Κόλπο να εντάσσονται στη σφαίρα του ενδιαφέροντος της ινδικής κυβέρνησης.¹⁷⁹ Επρόκειτο για γεωγραφικές ζώνες, οι οποίες πέρασαν είτε άμεσα στη βρετανική κυριαρχία είτε αποτέλεσαν άτυπα προτεκτοράτα μέσω της υπογραφής συνθηκών, όπως συνέβη στην περίπτωση του Αφγανιστάν. Η στόχευση των Βρετανών ιθυνόντων ήταν να διασφαλίσουν την ασφάλεια την ινδική αυτοκρατορία, αποκλείοντας συγχρόνως την παρουσία άλλων δυνάμεων σε γειτονικές της περιοχές. Η συμμόρφωση με την πολιτική που υπαγόρευε η Βρετανία στους τοπικούς ηγεμόνες εξασφαλιζόταν είτε μέσω της παρουσίας Βρετανών πολιτικών αξιωματούχων σε αυτές, είτε μέσω της επέμβασης του ινδικού στρατού όταν κρινόταν αναγκαίο, όπως συνέβη στην περίπτωση της Αβησσυνίας το 1868 εξαιτίας της κακομεταχείρισης Βρετανών υπηκόων από τον βασιλιά της, Θεόδωρο.¹⁸⁰ Από το παραπάνω γίνεται φανερό, ότι παρά το γεγονός ότι ο σκοπός του ινδικού στρατού για τους Βρετανούς ήταν καταρχήν η θωράκιση της Ινδίας από εσωτερικές απειλές, σταδιακά αποκτά νέες λειτουργίες, μετατρέπόμενος σε μια αυτοκρατορική στρατιωτική δύναμη, η οποία θα υπερασπιζόταν τα συμφέροντα της αυτοκρατορίας ανά την υφήλιο. Μόλις δέκα χρόνια μετά την ανταρσία του 1858 ο ινδικός στρατός επιχειρεί στην Αβησσυνία, ενώ θα ακολουθήσουν εκστρατείες και χρήση του ως φρουράς στο Άντεν, στον Μαυρίκιο, στην Αίγυπτο, στην Ανατολική Αφρική, στο Σουδάν και στη Νότια Αφρική. Κατά τη δεκαετία του 1880 εξάλλου ο ινδικός στρατός είχε οριστεί από τον συντηρητικό Βρετανό πρωθυπουργό, λόρδο Salisbury ως «ένας αγγλικός στρατώνας στις ανατολικές θάλασσες, από τον οποίο μπορούμε να αντλούμε οποιοδήποτε αριθμό στρατιωτών επιθυμούμε, χωρίς να πληρώνουμε γι' αυτούς».¹⁸¹ Η χρήση των ινδικών στρατευμάτων σε αυτοκρατορικούς πολέμους αποφαιζόταν βέβαια από τη βρετανική κυβέρνηση στο Λονδίνο, με την (βρετανική) ινδική κυβέρνηση, η οποία νομικά ήταν υπεύθυνη για τον ινδικό στρατό να διαδραματίζει

¹⁷⁹ Porter, *The Oxford History*, σ. 16.

¹⁸⁰ James Onley, «The Raj Reconsidered: British India's Informal Empire and Spheres of Influence in Asia and Africa», *Asian Affairs* XL/1 (2009), σσ. 44-47.

¹⁸¹ Copland, *India 1885-1947*, σ. 21.

δευτερεύοντα ρόλο, ενώ σπάνια ζητούνταν η γνώμη της.¹⁸² Ειδικότερα, στα αφρικανικά εδάφη, η ινδική παρουσία δεν περιοριζόταν σε στρατιωτικές μονάδες, αλλά αντίθετα περιλάμβανε σημαντικούς αριθμούς Ινδών εμπόρων και μεταναστών, οι οποίοι δραστηριοποιήθηκαν έντονα κατά μήκος των αφρικανικών ακτών του ινδικού ωκεανού αλλά και στις βρετανικές κτήσεις της ενδοχώρας.¹⁸³

Η βρετανική κυβέρνηση προτιμούσε να διεκπεραιώνει τις στρατιωτικές της επιχειρήσεις ανατολικά του Σουέζ, χρησιμοποιώντας κατεξοχήν τον ινδικό στρατό. Σε αυτό συμφωνούσαν τόσο οι Βρετανοί ιθύνοντες όσο και η βρετανική κοινή γνώμη. Τα πλεονεκτήματα από την πολιτική αυτή άλλωστε ήταν αρκετά. Καταρχήν, τα έξοδα των αποστολών του ινδικού στρατού καλύπτονταν από τα ινδικά κρατικά ταμεία και κατά συνέπεια από τους Ινδούς και όχι τους Βρετανούς φορολογούμενους. Επιπλέον, οι μισθοί των Ινδών στρατιωτών ήταν χαμηλότεροι από εκείνους των Βρετανών, ενώ επικρατούσε η άποψη ότι οι Ινδοί στρατιώτες ήταν πιο εξοικειωμένοι με τα τροπικά κλίματα. Τέλος, ένα ακόμη στοιχείο που οδήγησε στην εντατική χρήση του ήταν το γεγονός ότι για την ανάπτυξη του σε μια περιοχή δεν απαιτούνταν η έγκριση του βρετανικού κοινοβουλίου, όπως συνέβαινε στην περίπτωση του βρετανικού στρατού, και λόγω αυτού, μπορούσε να επέμβει ταχύτατα στην κατά περίπτωση επίμαχη περιοχή.¹⁸⁴

Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1850, ινδικά στρατεύματα χρησιμοποιήθηκαν στον Δεύτερο Πόλεμο του Οπίου κατά της Κίνας. Συγκεκριμένα 4.600 Ινδοί (σε σύνολο 13.127 αντρών) συμμετείχαν στη βρετανική εκστρατεία κατά της δυναστείας των Τσινγκ, επί αντιβασιλείας του λόρδου Canning, ο οποίος προσέφερε ιδιαίτερα προνόμια και κίνητρα στους Ινδούς στρατιώτες, ώστε να τους πείσει να πάρουν μέρος στην εκστρατεία. Η βρετανική κυβέρνηση της Ινδίας πρόσφερε αυξημένες μισθολογικές απολαβές, καθώς και ειδικά προνόμια, όπως δωρεάν ενδυμασία και τρόφιμα στη διάρκεια της εκστρατείας. Ακόμα, προβλέφθηκαν ιδιαίτερες παροχές για τις οικογένειες τους.¹⁸⁵ Οι seroys βέβαια, που αποδέχονταν την υπηρεσία στο εξωτερικό όφειλαν να υπογράψουν διετές συμβόλαιο. Το

¹⁸² Clayton D. Laurie, *An English Barracks in the Oriental Sea: The Imperial Use of the British Indian Army Outside India (A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Master of Arts)*, Omaha Nebraska, University of Nebraska, 1982, σ. 86.

¹⁸³ Thomas R. Metcalf, *Imperial Connections. Indian in the Indian Ocean Arena, 1860-1920*, Berkeley, Los Angeles and London, University of California Press, 2007, σσ. 165-166.

¹⁸⁴ Metcalf, *Imperial Connections*, σσ. 69-71· Porter, *The Oxford History*, σ. 322· Farewell, *Queen Victoria's*, σ. 223.

¹⁸⁵ Η ινδική κυβέρνηση κάλυπτε τα έξοδα επιμελητείας που απαιτούνταν για τη διατροφή των Ινδών στρατιωτών, που στάθμευαν στο εξωτερικό. Ειδικότερα το κάθε σύνταγμα πεζικού είχε στη διάθεση του 10 αχθοφόρους («κούληδες»), 20 νεροφόρους, 10 καθαριστές και ένα μάγειρα. Βλέπε Roy, *Brown Warriors*, σ. 164.

ινδικό εκστρατευτικό σώμα περιλάμβανε τόσο Σιχ όσο και Ινδούς από το Punjab και το Madras, καθώς και από το 19^ο Σύνταγμα Λογχοφόρων και το 11^ο Σύνταγμα Λογχοφόρων (11th King Edward's Own Lancers). Αξίζει να σημειωθεί ότι οι συγκεκριμένες δυνάμεις αποτέλεσαν τη βάση των ινδικών φρουρών που παρέμειναν στη Κίνα μέχρι και το 1870.¹⁸⁶ Το κόστος της αποστολής των ινδικών στρατευμάτων καλύφθηκε αρχικά από την ινδική κυβέρνηση, αλλά στη συνέχεια και σε αντίθεση με επόμενες εκστρατείες, η βρετανική κυβέρνηση αποζημίωσε το ινδικό δημόσιο θησαυροφυλάκιο.¹⁸⁷ Η χρήση ινδικών στρατευμάτων αποτέλεσε ωστόσο αντικείμενο κοινοβουλευτικής διαμάχης με μερίδα του βρετανικού κοινοβουλίου να υποστηρίζει ότι η αποστολή τους ήταν παράνομη, καθώς η Βουλή δεν είχε ελέγξει ούτε εγκρίνει την ανάπτυξη των ινδικών μονάδων, που συμμετείχαν στις εχθροπραξίες.¹⁸⁸

Παρόμοια τακτική ακολουθήθηκε καθ' όλο το υπόλοιπο του 19^{ου} αιώνα, με την εκστρατεία στη Κίνα να ακολουθείται από την αποστολή στην Αβησσυνία ώστε να τιμωρηθεί ο βασιλιάς της Θεόδωρος, που είχε προχωρήσει στη φυλάκιση του Βρετανού αντιπροσώπου στην αυλή του, Cameron καθώς και 60 ακόμα Ευρωπαίων. Σε αυτή την περίπτωση χρησιμοποιήθηκε αποκλειστικά ο ινδικός στρατός, με την ηγεσία του εκστρατευτικού σώματος των 12.000 ανδρών να ανατίθεται στον σερ Charles Napier.¹⁸⁹ Αυτή τη φορά τα έξοδα θα μοιράζονταν μεταξύ του βρετανικού και του ινδικού θησαυροφυλακίου. Η Καλκούτα θα πλήρωνε τους μισθούς του συνόλου των Βρετανών και Ινδών στρατιωτών, τα έξοδα μεταφοράς και επιμελητείας, ενώ το Λονδίνο θα ήταν υπεύθυνο για την πληρωμή ειδικού επιδόματος στους μετέχοντες στην εκστρατεία (batta), για τις συντάξεις των τραυματιών και αναπήρων, καθώς και για τις όποιες ενισχύσεις θα χρειαζόνταν κατά τη διάρκεια των εχθροπραξιών.¹⁹⁰ Ωστόσο η ινδική κυβέρνηση εναντιώθηκε και διαμαρτυρήθηκε για τον τρόπο κατανομής των εξόδων, αλλά οι θέσεις της αγνοήθηκαν επιδεικτικά από τη βρετανική κυβέρνηση. Επιπλέον, για μια ακόμα φορά μερίδα του βρετανικού κοινοβουλίου αντέδρασε θεωρώντας ότι η πολιτική που ακολουθήθηκε ήταν αντίθετη στο νόμο περί «καλύτερης διακυβέρνησης της Ινδίας» (Act for the Better Government of India) του 1858, ο οποίος απαγόρευε τη χρήση ινδικών κεφαλαίων χωρίς τη συγκατάθεση τόσο της Βουλής των Κοινοτήτων όσο και της Βουλής των Λόρδων.¹⁹¹ Τελικά, αποδείχθηκε μέσα από το πόρισμα ειδικής επιτροπής που συστάθηκε για να

¹⁸⁶ Laurie, *An English Barracks in the Oriental Sea*, σσ. 89-90· *Frontier and Overseas Expeditions from India. Volume VI. Expeditions Overseas, Compiled in the Intelligence Branch. Division of the Chief of Staff. Army Headquarters India, Calcutta, Superintendent Government Printing, 1911*, σσ. 400-446.

¹⁸⁷ Laurie, *An English Barracks in the Oriental Sea*, σσ. 92-93.

¹⁸⁸ Στο ίδιο, σσ. 93-94.

¹⁸⁹ Laurie, *An English Barracks*, σ. 94 και 96· *Frontier and Overseas Expeditions from India*, σσ. 65-84· Earl Roberts, *Forty-One Years in India*, σσ. 298-303.

¹⁹⁰ Laurie, *An English Barracks in the Oriental Sea*, σ. 97.

¹⁹¹ Στο ίδιο, σσ. 98-99.

αποφανθεί επί των εξόδων της εκστρατείας, ότι η ινδική κυβέρνηση είχε πληρώσει τα έξοδα που είχαν συμφωνηθεί, με την προσθήκη όμως του 60% των δαπανών που υποτίθεται ότι θα καλύπτονταν από το Λονδίνο, ενώ για να μπορέσει να αντεπεξέλθει οικονομικά αναγκάστηκε να αυξήσει τους φόρους του ινδικού πληθυσμού.¹⁹² Γίνεται αντιληπτό ότι στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, η αποστολή ινδικών στρατευμάτων εκτός Ινδίας, αποτέλεσε αντικείμενο ζωνής αντιπαράθεσης μεταξύ της βρετανικής κυβέρνησης στο Λονδίνο και της αποικιακής ινδικής κυβέρνησης, η οποία προσπαθούσε επίμονα να διατηρήσει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος την υποήπειρο, υπογραμμίζοντας τη σημασία της και την ανάγκη διασφάλισης της, μέσω της παραμονής του ινδικού στρατού εντός των ορίων της ή της χρήσης του για την προστασία των εξωτερικών της συνόρων.

Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 1860 και του 1870, με βάση το προηγούμενο που δημιουργήθηκε εξαιτίας των εκστρατειών στη Κίνα και στην Αβησσυνία, ινδικά στρατεύματα χρησιμοποιήθηκαν ως φρουρά στο Άντεν στον Περσικό Κόλπο,¹⁹³ αλλά επίσης τόσο στη Μάλτα όσο και στην Κύπρο το 1878, πράξη που σηματοδοτούσε την πρώτη αποστολή του ινδικού στρατού σε ευρωπαϊκό έδαφος. Η Ρωσία έχοντας επικρατήσει επί της Οθωμανικής αυτοκρατορίας στον ρωσο-τουρκικό πόλεμο του 1878 και έχοντας καταλάβει σημαντικό τμήμα των ευρωπαϊκών εδαφών της είχε ουσιαστικά επιβάλει την υπογραφή της συνθήκης του Αγίου Στεφάνου, πράγμα που θορύβησε ιδιαίτερα τη Βρετανία. Θεωρήθηκε ότι η εδαφική ακεραιότητα του οθωμανικού κράτους βρισκόταν σε κίνδυνο και ότι, εν συνεχεία θα ετίθετο υπό αμφισβήτηση το καθεστώς της διώρυγας του Σουέζ, η οποία αποτελούσε κύρια οδό για τις αυτοκρατορικές επικοινωνίες σε παγκόσμιο επίπεδο.¹⁹⁴ Η συντηρητική κυβέρνηση ωστόσο του Disraeli δεν ήταν διατεθειμένη να αποδεχθεί τις εξελίξεις και έκρινε σκόπιμο να θωρακίσει στρατιωτικά την κτήση της Μάλτας μέσω της αποστολής σε αυτήν ινδικών στρατευμάτων, των οποίων η δύναμη ανήλθε τελικά σε περίπου 7.000 άντρες, συμπεριλαμβανομένων μονάδων πεζικού, ιππικού και μηχανικού.¹⁹⁵ Το στρατιωτικό προσωπικό που συμμετείχε θα λάμβανε ειδικό επίδομα, νέο οπλισμό και ενδυμασία, καθώς και τρεις μισθούς προκαταβολικά. Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι η απάντηση των Ινδών στρατιωτών στο κάλεσμα για υπηρεσία στην Ευρώπη ήταν ενθουσιώδης με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη στάση των ανδρών του 15^{ου} συντάγματος του Μαντράς, το

¹⁹² Στο ίδιο, σ. 103.

¹⁹³ Στο ίδιο, σσ. 113-114.

¹⁹⁴ Laurie, *An English Barracks*, σ. 105. Για τη σημασία της Διώρυγας του Σουέζ για τη Βρετανία και τους συσχετισμούς δυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο βλέπε Porter, *The Oxford History*, σσ. 12-14.

¹⁹⁵ Laurie, *An English Barracks*, σ. 106. *Frontier and Overseas Expeditions from India*, σσ. 21-24.

σύνολο των οποίων ζήτησαν εθελοντικά να σταλούν για υπηρεσία σε ευρωπαϊκό έδαφος, όπως αναφέρεται μάλιστα και στους *Times*.¹⁹⁶

Τα έξοδα της αποστολής πληρώθηκαν αυτή τη φορά από τη βρετανική κυβέρνηση, αλλά οι πρώτες πληρωμές πραγματοποιήθηκαν από την κυβέρνηση της Ινδίας, οι οποίες βέβαια θα επιστρέφονταν στα ινδικά ταμεία μετά την ψήφιση των εξόδων από το βρετανικό κοινοβούλιο. Μερίδα ωστόσο των μελών του αντέδρασε έντονα στη χρήση ινδικών στρατευμάτων στην Ευρώπη, ενώ αξίζει να επισημανθεί ότι ο υπουργός Εξωτερικών της κυβέρνησης του Disraeli, παραιτήθηκε διαμαρτυρόμενος για την απόφαση αυτή. Η επιλογή της χρήσης σε καθήκοντα φρουράς στην Ευρώπη ινδικού στρατιωτικού προσωπικού λήφθηκε από την εκτελεστική εξουσία στη Βρετανία, η οποία για να αποφύγει τις αναμενόμενες αντιδράσεις μελών και των δύο βουλών, ενημέρωσε το Κοινοβούλιο για τα τεκταινόμενα μόλις στις 16 Απριλίου του 1878, ενώ η διαδικασία μεταφοράς του ινδικού στρατιωτικού σώματος είχε ήδη ξεκινήσει στις 12 Απριλίου.¹⁹⁷ Οι αντιρρήσεις για την πορεία που ακολούθησε η βρετανική κυβέρνηση προέρχονταν από πολιτικούς διαφορετικών ιδεολογικών αποχρώσεων. Ακούστηκαν απόψεις, που υποστήριζαν ότι η αποστολή βρετανικών στρατευμάτων θα ήταν κατά πολύ οικονομικότερη, ενώ ακόμα εκφράστηκαν αμφιβολίες για τη συμπεριφορά και γενικότερα τη διαγωγή των Ινδών στρατιωτών επί ευρωπαϊκού εδάφους. Από την άλλη πλευρά, ορισμένοι φιλελεύθεροι βουλευτές αντιτάχθηκαν στην πορεία που ακολουθήθηκε επικαλούμενοι λόγους ηθικής τάξης. Υποστηρίχθηκε ότι η Ινδία δεν είχε συμφέροντα στην περιοχή, παρά μόνο την εξυπηρέτηση των αυτοκρατορικών σχεδίων της Βρετανίας, η οποία εν προκειμένω θα στηριζόταν στη θυσία ινδικού ανθρώπινου δυναμικού.¹⁹⁸

Η ανάπτυξη ινδικών στρατευμάτων σε αυτοκρατορικές επιχειρήσεις εντάθηκε μετά το 1885, όταν οι στρατιωτικές ανάγκες της Βρετανίας σε παγκόσμιο επίπεδο αυξήθηκαν σημαντικά, εξαιτίας της επιτακτικής ανάγκης κατάπνιξης αποικιακών εξεγέρσεων, εξασφάλισης νέων εδαφών αλλά και φρούρησης των ήδη κατακτηθέντων περιοχών. Η τάση αυτή όμως είχε ήδη εκδηλωθεί από τη δεκαετία του 1870, όταν η Βρετανία επιθυμούσε, όπως προαναφέρθηκε, την εξασφάλιση της διώρυγας του Σουέζ με κάθε τρόπο.¹⁹⁹ Το βρετανικό ενδιαφέρον για το Σουέζ φάνηκε με ενάργεια κατά τη διάρκεια της κρίσης του 1882, όταν ο Αιγύπτιος εθνικιστής αξιωματικός, Αχμέτ Αραμπί επαναστάτησε κατά του ευνοούμενου των Βρετανών και

¹⁹⁶ Laurie, *An English Barracks*, σσ. 107-108· *The Times*, 29.4.1878.

¹⁹⁷ Laurie, *An English Barracks*, σ. 106 και 108.

¹⁹⁸ Στο ίδιο, σσ. 109-111.

¹⁹⁹ Στο ίδιο, σσ. 115-116.

Γάλλων, φιλοδυτικού ηγεμόνα της Αιγύπτου, χεδίβη Tewfik Πασά. Η αντίδραση της φιλελεύθερης βρετανικής κυβέρνησης ήταν άμεση, με τον πρωθυπουργό Disraeli να αποφασίζει την αποστολή εκστρατευτικού σώματος στην Αίγυπτο για τη σταθεροποίηση της πολιτικής κατάστασης και τη κατάπνιξη της εξέγερσης. Μεγάλο τμήμα της αποστολής αποφασίστηκε να απαρτίζεται από ινδικές στρατιωτικές μονάδες, καθώς θεωρήθηκε ότι το ινδικό στρατιωτικό προσωπικό ήταν το πλέον κατάλληλο για υπηρεσία σε τροπικά κλίματα, ενώ η διώρυγα του Σουέζ αποτελούσε ιδιαίτερα σημαντική δίοδο για την επικοινωνία με την Ινδία και έτσι άπτονταν των ινδικών συμφερόντων. Ωστόσο με την απόφαση αυτή διαφωνούσε η ινδική κυβέρνηση, η οποία θα ήταν άλλωστε υπεύθυνη για την κάλυψη των εξόδων του ινδικού στρατιωτικού σώματος, θέση που υιοθέτησε και μερίδα Βρετανών βουλευτών.²⁰⁰ Τελικά βέβαια, όπως ήταν αναμενόμενο, επικράτησαν οι επιθυμίες της βρετανικής κυβέρνησης και ένα σώμα 110 Ινδών αξιωματικών και 4.537 οπλιτών στάλθηκαν στην Αίγυπτο, ενώ συγχρόνως μια δύναμη 1.858 Ινδών στρατιωτών παρέμεινε στο Άντεν ως εφεδρεία. Το συνολικό κόστος της εκστρατείας για τα ινδικά ταμεία ανήλθε σε 1.142.000 λίρες, ενώ το βρετανικό κοινοβούλιο ψήφισε κονδύλι μόλις 500.000 λιρών, για να καταβληθεί ως αποζημίωση στο ινδικό θησαυροφυλάκιο.²⁰¹

Στο ίδιο πλαίσιο και βάσει του ίδιου σκεπτικού από μέρους της βρετανικής κυβέρνησης, το 1885 αποφασίστηκε ένα ινδικό στρατιωτικό σώμα να αναλάβει καθήκοντα φρουράς του λιμανιού του Suakin στο Σουδάν, εν μέσω των επιχειρήσεων κατά του Μαχντί.²⁰² Τα έξοδα για μια ακόμα φορά θα βάρυναν τα ινδικά ταμεία, γεγονός που προκάλεσε τις έντονες αντιδράσεις της ινδικής κυβέρνησης, οι οποίες βέβαια δεν εισακούστηκαν. Έτσι, η ινδική φορολογία αυξήθηκε για την κάλυψη του κόστους των επιχειρήσεων του ινδικού στρατού προς εξυπηρέτηση των βρετανικών αυτοκρατορικών συμφερόντων. Η Βρετανία θα κάλυπτε μόνο τα έκτακτα έξοδα που θα προέκυπταν, ενώ το σύνολο των υπόλοιπων εξόδων θα βάρυνε τους Ινδούς φορολογούμενους, οι οποίοι θα πλήρωναν τις δαπάνες για το

²⁰⁰ Στο ίδιο, σσ. 117-118.

²⁰¹ Laurie, *An English Barracks*, σσ. 119-120· *Frontier and Overseas Expeditions from India*, σσ. 25-53.

²⁰² *Frontier and Overseas Expeditions from India*, σσ. 54-64.

Το 1881 ανακηρύσσεται μεσσίας (μαχντί) ο Μωχάμετ Αχμάντ μπιν Αμπντ Αλλάχ στρεφόμενος εναντίον πρώτα της Αιγύπτου, που έλεγχε το Σουδάν και έπειτα της Βρετανίας, η οποία προσέτρεξε σε βοήθεια της πρώτης. Κατάφερε να καταλάβει το Χαρτούμ -τη σουδανέζικη πρωτεύουσα- εξοντώνοντας την αιγυπτιακή φρουρά της. Στη διάρκεια των εχθροπραξιών σκοτώνεται ο Βρετανός διοικητής της πόλης, στρατηγός Gordon. Ο μαχντί πεθαίνει μερικούς μήνες μετά την κατάληψη της πόλης, αλλά η κρατική οντότητα που δημιούργησε διατηρήθηκε μέχρι και το 1898, οπότε και οι Βρετανοί κατανικούν τους υποστηρικτές του στη μάχη του Όμντουρμαν. Βλ. P. M. Holt, *The Mahdist State in the Sudan 1881-1898. A Study of its Origins, Development, and Overthrow*, Oxford, Clarendon Press, 1958· Farewell, *Queen Victoria's*, σσ. 270-294 & 330-338

εκστρατευτικό σώμα δύναμης 3.250 αντρών.²⁰³ Η εμπλοκή ινδικών μονάδων στην Αφρική δε σταμάτησε βέβαια με την αποστολή αυτή, αλλά αντίθετα εντάθηκε με την ανάπτυξη ινδικών στρατιωτικών μονάδων σποραδικά στις διάφορες βρετανικές κτήσεις και προτεκτοράτα στην Ανατολική Αφρική,²⁰⁴ με τη γνωστή διαμάχη για την κάλυψη του κόστους των εκστρατειών τους να συνεχίζεται μεταξύ βρετανικής και ινδικής κυβέρνησης, στην οποία βέβαια επικράτησε η πρώτη.²⁰⁵ Εν προκειμένω, το βρετανικό Υπουργείο Οικονομικών εργαλειοποίησε τις εμπορικές σχέσεις που είχαν αναπτυχθεί μεταξύ της Ινδίας και της Ανατολικής Αφρικής, επισημαίνοντας συγχρόνως ότι η ινδική κυβέρνηση ήταν υποχρεωμένη να παρέχει προστασία στους πολυάριθμους Ινδούς εργάτες, που εργάζονταν στην περιοχή.²⁰⁶

Τη δεκαετία του 1890, η χρήση του ινδικού στρατού για την εξυπηρέτηση των βρετανικών αυτοκρατορικών αναγκών είχε πια εδραιωθεί. Εν μέσω της βρετανικής εκστρατείας για την ανακατάληψη του Σουδάν το 1896, ινδικά στρατεύματα κλήθηκαν εκ νέου να αναλάβουν τη φρούρηση του λιμανιού του Suakin, προκαλώντας ξανά τις διαμαρτυρίες της ινδικής κυβέρνησης, που αποδείχτηκαν μάταιες. Ο αντιβασιλέας της Ινδίας λόρδος Έλγιν προχώρησε στην επίδοση επάλληλων διαβημάτων προς τη βρετανική κυβέρνηση, υποστηρίζοντας ότι «τα ινδικά συμφέροντα δεν εμπλέκονται στην παρούσα επιχείρηση στην Αίγυπτο». Για μια ακόμα φορά όμως, οι δαπάνες του ινδικού εκστρατευτικού σώματος θα καλύπτονταν από τα ινδικά ταμεία, ενώ η Βρετανία θα κάλυπτε μόνο τα έκτακτα κόστη. Η δύναμη του εκστρατευτικού σώματος ανήλθε τελικώς σε 4.881 άντρες, ενώ το ινδικό θησαυροφυλάκιο χρεώθηκε το ποσό των 280.905 λιρών.²⁰⁷

Το σύστημα όμως που είχε καθιερωθεί αναφορικά με τη χρήση των ινδικών στρατευμάτων για αυτοκρατορικούς σκοπούς, σε βάρος των ινδικών ταμείων και συμφερόντων δεν έμελλε να κρατήσει πολύ. Οι αντιδράσεις των Βρετανών αξιωματούχων στην Ινδία, τόσο του αντιβασιλέα όσο και του Συμβουλίου της αντιβασιλείας κατά των πρακτικών της βρετανικής κυβέρνησης εντεινόταν. Ο αντιβασιλέας, λόρδος Lansdowne υποστήριζε το 1890 ότι «η ινδική εξωτερική πολιτική αποφασίζεται με βάση τις αυτοκρατορικές παρά τις ινδικές επιδιώξεις και συμφέροντα. Εκατομμύρια έχουν δαπανηθεί για την επέκταση του ινδικού στρατού..... για τη διατήρηση της βρετανικής υπεροχής στην Ανατολή». Η ινδική κυβέρνηση υποστήριζε πάγια ότι ο ρόλος του ινδικού στρατού ήταν η εξασφάλιση της άμυνας και η

²⁰³ Laurie, *An English Barracks*, σσ. 121-124.

²⁰⁴ Metcalf, *Imperial Connections*, σσ. 81-83.

²⁰⁵ Laurie, *An English Barracks*, σσ. 127-133.

²⁰⁶ Metcalf, *Imperial Connections*, σσ. 84-85.

²⁰⁷ Laurie, *An English Barracks*, σσ. 134-138.

προστασία της υποηπείρου, ενώ δεν θα έπρεπε σε καμία περίπτωση να διασπείρεται ανά τη βρετανική αυτοκρατορία.²⁰⁸

Παράλληλα, ανδρώνονταν οι αντιδράσεις των Ινδών εθνικιστών και ιδιαίτερα του κόμματος του Ινδικού Κογκρέσου, το οποίο ιδρύθηκε αρχικά ως Ινδική Εθνική Ένωση το 1881. Από το 1884 έως και το 1914 στα συνέδρια και στις συνόδους του το κόμμα του Κογκρέσου ζητούσε συστηματικά και επίμονα την περιστολή των στρατιωτικών δαπανών και τη μείωση του αριθμού του στρατιωτικού προσωπικού, καθώς και τον τερματισμό των αποστολών του ινδικού στρατού εκτός της ινδικής αυτοκρατορίας. Επιπλέον, οι φωνές τόσο στη Βρετανία όσο και στην Ινδία, που κατέκριναν και διαμαρτύρονταν ανοιχτά για την πολιτική της βρετανικής κυβέρνησης σχετικά με τον ινδικό στρατό, ολοένα και πολλαπλασιάζονταν· καταλυτικά άλλωστε επέδρασε και ο λιμός που έπληξε την Ινδία τη δεκαετία του 1890, υπογραμμίζοντας τη σημασία της επικέντρωσης των ινδικών ταμείων στη κάλυψη εσωτερικών και όχι εξωτερικών αναγκών. Συνθήκες και εξελίξεις που συνολικά οδήγησαν στη σύσταση της επιτροπής Welby το 1896 με σκοπό την εξέταση των ινδικών στρατιωτικών δαπανών.²⁰⁹ Τα συμπεράσματα της επιτροπής και οι οδηγίες που εξέδωσε για τη λήψη αποφάσεων στο μέλλον άλλαξαν τους συσχετισμούς προς όφελος της ινδικής κυβέρνησης, καθώς εγκαθιδρύθηκε ένα νέο σύστημα κατανομής των εξόδων των εκστρατειών του ινδικού στρατού, το οποίο ήταν δικαιότερο προς τη ινδική κυβέρνηση. Συγκεκριμένα εξειδικεύονταν οι περιοχές στις οποίες, η Ινδία είχε η ίδια συμφέροντα να εμπλακεί σε επιχειρήσεις, με παράλληλη αναφορά σε εκείνες, όπου δεν είχε στρατηγικά συμφέροντα και επομένως δεν είχε υποχρέωση βοήθειας ή τουλάχιστον επιβάρυνσης των ινδικών ταμείων για την παροχή της. Η Αίγυπτος και η διώρυγα του Σουέζ, καθώς και η Ερυθρά Θάλασσα και οι αφρικανικές ακτές μέχρι τη Ζανζιβάρη ορίζονταν ως γεωγραφικές εκτάσεις στις οποίες η Ινδία είχε άμεσα συμφέροντα, ενώ αντίθετα το Σουδάν, και οι εκτάσεις νότια της Ζανζιβάρης θεωρούνταν ως αδιάφορες για την Ινδία περιοχές. Τέλος, σημαντικό σημείο των πορισμάτων της επιτροπής ήταν η εισαγωγή ρήτρας, σύμφωνα με την οποία, σε περίπτωση διαφωνίας μεταξύ της βρετανικής και της ινδικής κυβέρνησης αναφορικά με την οικονομική κάλυψη των εκστρατειών του ινδικού στρατού, «η Ινδία δεν όφειλε να συνεισφέρει οικονομικά εκτός και αν υπήρχε σχετική έγκριση του βρετανικού κοινοβουλίου επί τούτου».²¹⁰

²⁰⁸ Στο ίδιο, σσ. 138-139.

²⁰⁹ Στο ίδιο, σ. 140.

²¹⁰ Laurie, *An English Barracks*, σσ. 141-142· Porter, *The Oxford History*, σσ. 442-443.

Συγκεκριμένα οι περιοχές στις οποίες το κόστος ανάπτυξης του ινδικού στρατού θα βάρυνε τα ινδικά ταμεία καθορίζονταν πλέον ως εξής: Αίγυπτος, Περσία, Περσικός κόλπος, Αφγανιστάν, Κεντρική Ασία, Σιάμ και Ανατολική Αφρική μέχρι τη Ζανζιβάρη.

Στην περίοδο από το 1896 μέχρι και το ξέσπασμα του Α΄ Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, ο ινδικός στρατός χρησιμοποιήθηκε επανειλημμένως για την εξυπηρέτηση των αυτοκρατορικών αναγκών, η κατανομή των εξόδων όμως πλέον γινόταν βάση των πορισμάτων της επιτροπής Welby. Ινδικά στρατεύματα στάλθηκαν στη Νότια Αφρική για να συνεισφέρουν στη διεξαγωγή του πολέμου κατά των Μπόερς (1899-1902), αλλά χρησιμοποιήθηκαν κυρίως σε μη μάχιμες θέσεις.²¹¹ Σύμφωνα με τη θεώρηση των Βρετανών ιθυνόντων αλλά αντίθετα με τις απόψεις της βρετανικής κοινής γνώμης, δεν κρίθηκε σκόπιμο ινδικό στρατιωτικό προσωπικό να εκτεθεί εκτεταμένα σε εχθροπραξίες κατά λευκών.²¹² Την ίδια περίοδο, ο ινδικός στρατός επιχείρησε κατά των Κινέζων επαναστατών Μπόξερ, οι οποίοι στράφηκαν κατά της ευρωπαϊκής παρουσίας στη Κίνα, σχηματίζοντας ένα εκστρατευτικό σώμα δύναμης 20.000 αντρών συνοδευόμενων από επικουρικό προσωπικό 17.000 αντρών.²¹³ Η συνδρομή αυτή εξάιρεται από τον αντιβασιλέα, λόρδο Curzon ενώπιον του Νομοθετικού Συμβουλίου της Ινδίας το 1902, όπου συγκεκριμένα αναφέρει ότι «ινδικά στρατεύματα ήσαν την πολιορκία των ξένων αποστολών στο Πεκίνο, ενώ απουσία ευρωπαϊκών στρατευμάτων, ινδικές μονάδες ανέλαβαν χρέη φρουράς στη Κίνα».²¹⁴ Κλείνοντας, αξίζει να σημειωθεί ότι μεταξύ του 1898 και του 1905 ινδικές στρατιωτικές μονάδες είχαν εμπλακεί σε εχθροπραξίες για τη καθυπόταξη εχθρικών προς τους Βρετανούς φυλών στην περιοχή της Σομαλίας.²¹⁵ Είναι αδιαμφισβήτητο λοιπόν, ότι ο ινδικός στρατός αποτέλεσε όργανο εξυπηρέτησης των βρετανικών συμφερόντων σε παγκόσμιο επίπεδο και δεν περιορίστηκε στην διασφάλιση του Ρατζ από εσωτερικές απειλές.

²¹¹ *Frontier and Overseas Expeditions from India*, σσ. 211-217.

²¹² D. Laurie, *An English Barracks*, σσ. 142-145· Metcalf, *Imperial Connections*, σ. 85.

²¹³ Laurie, *An English Barracks*, σσ. 145-147· *Frontier and Overseas Expeditions from India*, σσ. 454-464.

²¹⁴ Tumblin, *The Widening Gyre*, σ. 124.

²¹⁵ Laurie, *An English Barracks*, σσ. 148-150· Metcalf, *Imperial Connections*, σσ. 86-87· *Frontier and Overseas Expeditions from India*, σσ. 96-151.

4. Ο Βρετανικός Ινδικός Στρατός: προσλήψεις και στερεότυπα

Στη συνέχεια της παρούσας έρευνας, εφόσον έχουν ήδη εξεταστεί οι βασικές πολιτικές και το πλαίσιο αναδιοργάνωσης του ινδικού στρατού μετά την ανταρσία, θα αναλυθούν οι προσλήψεις του από τους Βρετανούς και τα στερεότυπα που τις συνόδευαν. Ειδικότερα θα εξεταστεί η θεωρία των πολεμικών φυλών και το πως αυτή επέδρασε στη στρατιωτική οργάνωση, ενώ με τη χρήση πρωτογενών πηγών, όπως το έργο του Trevelyan, *The Competition Wallah*, αλλά και τα απομνημονεύματα του λόρδου Roberts, μπορούμε να αποκτήσουμε μια άμεση εικόνα των βρετανικών ιδεών και αντιλήψεων γύρω από τον ινδικό στρατό· η ανάλυση άλλωστε της εικόνας του βρετανικού ινδικού στρατού εντός της εργογραφίας του Kipling, ξεδιπλώνει μπροστά μας τη μεταφορά του στο βρετανικό φαντασιακό. Πρόκειται για προσεκτικά επιλεγμένα έργα, τα οποία λειτουργούν αντιπροσωπευτικά, καθώς οι συγγραφείς τους είναι ένας επαγγελματίας στρατιωτικός, ένας πολιτικός και ένας από τους δημοφιλέστερους λογοτέχνες της γενιάς του. Γίνεται λοιπόν κατανοητό ότι μέσα από την εξέταση τους μπορούν να διαφανούν οι απόψεις των Βρετανών στρατιωτικών που είχαν υπηρετήσει στην Ινδία, των πολιτικών αλλά και της αγγλοϊνδικής και βρετανικής κοινής γνώμης (μέσω των λογοτεχνικών έργων του Kipling). Οι τρεις συγγραφείς δεν ήταν ασήμαντα για την εποχή τους πρόσωπα. Ο λόρδος Roberts είχε ανέλθει στα υψηλότερα στρατιωτικά αξιώματα του ινδικού στρατού, αποτελώντας μάλιστα και αρχιστράτηγος του, ενώ ο Trevelyan είχε υπηρετήσει ως βουλευτής, μέλος του υπουργικού συμβουλίου και ήταν συγγενής του λόρδου Macaulay, ενός από τους επιφανέστερους Βρετανούς αποικιακούς διοικητές στην Ινδία του 1830 και επιφανούς ιστορικού, που έμεινε γνωστός για τις απόψεις του γύρω από την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση της Ινδίας.²¹⁶ Ο Kipling από την άλλη είχε αναδειχθεί ως ένας από τους σημαντικότερους Βρετανούς συγγραφείς, εκφράζοντας μέσα στο έργο του το πνεύμα της αποικιακής και αυτοκρατορικής ιδεολογίας, που κυριαρχούσε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα στη Βρετανία αλλά και στην υπόλοιπη Ευρώπη.

²¹⁶ Catherine Hall, «Κατασκευάζοντας Αποικιακά Υποκείμενα: Η Εκπαίδευση στην Εποχή της Αυτοκρατορίας», στο Αθηνά Συριάτου (επιμ.), *Εξουσιάζοντας τα Κύματα. Όψεις της Ιστορίας και της Ιστοριογραφίας της Βρετανικής Αυτοκρατορίας*, Αθήνα, Ασίνη, 2018, σσ. 149-186.

4.1. Η θεωρία «των Πολεμικών Φυλών» και οι πρακτικές αποδοχής γηγενών νεοσυλλέκτων στον ινδικό στρατό

Μία από τις κυρίαρχες αντιλήψεις των Βρετανών σχετικά με την Ινδία και τον ινδικό στρατό ήταν η θεωρία των ινδικών «πολεμικών φυλών»,²¹⁷ οι οποίες έχαιραν θαυμασμού και εκτίμησης εξαιτίας των στρατιωτικών τους επιδόσεων. Ο όρος θεωρία των πολεμικών φυλών επιλέχθηκε, καθώς κρίθηκε ότι αποδίδει με ακρίβεια το σύνολο των βρετανικών αντιλήψεων σχετικά με τις εθνοτικές ομάδες της Ινδίας, οι οποίες σύμφωνα με τις βρετανικές αντιλήψεις του δεύτερου μισού του 19^{ου} αιώνα ήταν κατάλληλες για στρατιωτική υπηρεσία.²¹⁸

Η προτίμηση στην στρατολόγηση συγκεκριμένων φυλών, που κρίνονταν από τους Βρετανούς ως πολεμικές ξεκίνησε συστηματικά μετά την ινδική ανταρσία του 1858,²¹⁹ ως αποτέλεσμα από τη μία της αναξιοπιστίας του στρατού της Βεγγάλης και από την άλλη ως τάση που προωθήθηκε εξαιτίας της υποστήριξης που είχαν δείξει ορισμένες εθνότητες στις βρετανικές αρχές, όπως οι Σιχ και οι Γκούρκας. Ως φυσικό επακόλουθο στα επόμενα χρόνια η απασχόληση σημαντικού αριθμού τους στον ινδικό στρατό εντάθηκε, ενώ σταδιακά άρχισαν να εμφανίζονται συγκροτημένες θεωρίες περί της φυλετικής τους προέλευσης, οι οποίες συνδέονταν με την αποτελεσματικότητα τους ως στρατιωτών. Η πολιτική αυτή εδραιώθηκε μετά την ανταρσία του 1858, η οποία κατέστησε σαφές στους Βρετανούς ότι ο ινδικός στρατός, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως μέσο εκδίωξής τους από την Ινδία. Έτσι

²¹⁷ Σημαντικό έργο το οποίο συνεισφέρει σε μεγάλο βαθμό στην ανάλυση των νοοτροπιών περί πολεμικών φυλών, αλλά και των χαρακτηριστικών και τρόπου ζωής και κοινωνικής οργάνωσης, που τους αποδίδονταν είναι το εξής: Cynthia Enloe, *Ethnic Soldiers: State Security in Divided Societies*, Athens Georgia, University of Georgia Press, 1982.

²¹⁸ Για μια συνοπτική αλλά ουσιαστική ανάλυση της σχετικής συζήτησης βλ. Gavin Rand, «'Martial Races' and 'Imperial Subjects': Violence and Governance in Colonial India, 1857–1914», *European Review of History—Revue Européenne d'Histoire*, 13/1 (2006), σσ. 1-20.

²¹⁹ Αν και ο Porter επισημαίνει ότι η πρακτική αυτή ακολουθούνταν ήδη την περίοδο κυριαρχίας της Εταιρείας των Ανατολικών Ινδιών στο πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα στις περιπτώσεις των θεωρούμενων «πολεμικών φυλών» των επαρχιών της Rajputana και της Bihar, που μετά βέβαια το ξέσπασμα της ινδικής ανταρσίας έπεσαν σε δυσμένεια και εξαιτίας της στάσης που επέδειξαν θεωρήθηκαν αναξιόπιστες για την υποστήριξη της βρετανικής κυριαρχίας στην Ινδία. Αξίζει να σημειωθεί, ότι οι φυλές αυτές είχαν τη φήμη ατρόμητων και γενναίων πολεμιστών τόσο ανάμεσα στον ινδικό πληθυσμό όσο και στους Βρετανούς.

Porter, *The Oxford History*, σσ. 413-414. Σε ανάλογο μάλιστα συμπέρασμα καταλήγει και ο Roy αναφορικά με τον στρατό της Βεγγάλης προ της ανταρσίας, σημειώνοντας την προτίμηση των Βρετανών για τη στρατολόγηση Βραχμάνων, Rajput, και καταγόμενων από τη Bihar με κριτήριο τον πολεμικό τους χαρακτήρα. Βλ. Roy, *Brown Warriors*, σ. 81.

Αντίθετα, η Des Chene στη διατριβή της υποστηρίζει ότι η στρατολόγηση πληθυσμών κυρίως από την επαρχία του Ινδουιστάν (πρόκειται για τις βόρειες περιφέρειες της Ινδίας) στηριζόταν στις κυρίαρχες αντιλήψεις των ίδιων των Ινδών περί ανώτερων και στρατιωτικών καστών, με μακρά παράδοση στρατιωτικής υπηρεσίας.

Des Chene, *Relics of empire*, σ. 70.

θεωρήθηκε σκόπιμη, η στελέχωση του από στρατιωτικό προσωπικό, του οποίου η πίστη στη Βρετανία θα ήταν αδιαμφισβήτητη, ενώ συγχρόνως θα διακατεχόταν από έμφυτη κλίση προς τη στρατιωτική υπηρεσία και ζωή· προσόντα που θεωρήθηκε ότι κατείχαν οι λεγόμενες πολεμικές φυλές της βόρειας Ινδίας σε αντίθεση με τους «θηλυπρεπείς» και «μαλθακούς» κατοίκους του νότου.²²⁰ Οι θέσεις αυτές μάλιστα στηρίζονταν στη διατύπωση ψευδο-επιστημονικών θεωριών, που εκφράστηκαν από ανθρωπολόγους του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα περί των φυλών και των χαρακτηριστικών τους.²²¹ Στο πλαίσιο αυτό η τακτική που ακολουθήθηκε από τους Βρετανούς βασίστηκε στον διαχωρισμό των αποτελούμενων από «πολεμικές φυλές» στρατιωτικών μονάδων από το υπόλοιπο στράτευμα και στη δημιουργία συνταγμάτων αποτελούμενων εξ ολοκλήρου από μέλη τους. Η συγκέντρωση αυτή αποσκοπούσε στη δημιουργία συγκεκριμένων μονάδων, τα αισθήματα αλλά και οι συμπεριφορές του προσωπικού των οποίων θα βρίσκονταν υπό έλεγχο, ενώ συγχρόνως η νομιμοφροσύνη τους θα ήταν δεδομένη. Για τον λόγο αυτόν άλλωστε οι βρετανικές αρχές προωθούσαν συστηματικά την ανάπτυξη ενός αισθήματος ανωτερότητας των μελών των μονάδων αυτών απέναντι στους υπόλοιπους Ινδούς.²²² Επρόκειτο για μια ακόμα εφαρμογή του συστήματος του διαίρει και βασιλεύει, πάγιας βρετανικής στρατηγικής την περίοδο της αποικιοκρατίας με στόχο την υιοθέτηση από μέρους των «πολεμικών φυλών» μιας νοοτροπίας και συμπεριφοράς, που θα επέτρεπε τη χρήση τους, σε περίπτωση που θα καθίστατο αναγκαίο, κατά των συμπατριωτών τους.²²³

Η συγκεκριμένη σχολή σκέψης βέβαια επικράτησε σχεδόν απόλυτα κυρίως κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα μέχρι και τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ενώ προωθήθηκε ιδιαίτερα από το λόρδο Roberts, κατά τη διάρκεια της θητείας του, ως αρχιστρατήγου του ινδικού στρατού. Σύμφωνα με τον ίδιο μάλιστα υπήρχε μια δομική διαφορά μεταξύ Δύσης και Ανατολής στο ζήτημα της στρατιωτικής υπηρεσίας. Υποστήριζε, ότι το σύνολο των πολιτών των δυτικών, δηλαδή ευρωπαϊκών, κρατών, εφόσον εκπαιδεύονταν θα μπορούσαν χωρίς εμπόδια να αποτελέσουν αξιόμαχους στρατιώτες. Αντίθετα, στην Ανατολή εξαιτίας ιδιαίτερων ιστορικών και περιβαλλοντικών συνθηκών, μόνο ορισμένες φυλετικές ομάδες μπορούσαν να αναδειχθούν στη στρατιωτική υπηρεσία. Στην περίπτωση της Ινδίας, οι ομάδες αυτές κατά τον Βρετανό ανώτερο στρατιωτικό ήταν εκείνες που επιχωριούσαν στα

²²⁰ Des Chene, *Relics of empire*, σ. 66· Barbara D. Metcalf and Thomas R. Metcalf, *A Concise History*, σσ. 105-106.

²²¹ Barua, *Race, Politics*, σ. 11.

²²² Des Chene, *Relics of empire*, σ. 72.

²²³ Στο ίδιο, σ. 73.

Βορειοδυτικά Ινδικά σύνορα, δηλαδή οι Σιχ, οι Dogras και οι Pathans.²²⁴ Οι ομάδες αυτές έχαιραν τέτοιας εκτίμησης από τους Βρετανούς αξιωματικούς, ώστε να συγκρίνονται και να θεωρούνται ισότιμες με τους Βρετανούς στρατιώτες. Ο στρατηγός Gough εξάλλου έφτασε στο σημείο να παρομοιάζει τους Γκούρκας με τις μονάδες των επίλεκτων Βρετανών γρεναδιέρων.²²⁵

Ειδικότερα υποστηριζόταν ότι οι εθνοτικές ομάδες, που αντλούσαν την καταγωγή τους από τους Άριους κατακτητές της Ινδίας κατά την αρχαιότητα κατείχαν φυλετικά ανώτερες πολεμικές αρετές σε σχέση με τους Ινδούς, των οποίων η καταγωγή δεν ήταν «καθαρή» και προέρχονταν από επιμειξίες με άλλες φυλές. Υποστηριζόταν εξάλλου ότι οι αρετές αυτές δε βασιζόνταν στον πολιτισμό και στον τρόπο ζωής, αλλά στο αίμα των εθνοτήτων αυτών. Για τους Βρετανούς άλλωστε η φυλετική επιμειξία οδηγούσε στην παρακμή και στη μειωμένη ανάπτυξη των στρατιωτικών ικανοτήτων του ατόμου. Κυρίαρχο μοτίβο στη θεωρία περί «των πολεμικών φυλών» ήταν η σύνδεση του τρόπου ζωής των κατοίκων της Βόρειας Ινδίας με την ύπαρξη πλεονεκτημάτων στη στρατιωτική ζωή. Κατοικώντας σε άγονες και ορεινές περιοχές, οι Ινδοί του βορρά ήταν συνηθισμένοι στις κακουχίες και μπορούσαν να χαρακτηριστούν σκληροτράχηλοι και ανθεκτικοί στις στερήσεις και στις δυσκολίες της στρατιωτικής ζωής, ενώ οι Βρετανοί εκτιμούσαν τη νοοτροπία τους και την αγάπη τους για τον αθλητισμό και το κυνήγι.²²⁶ Αντίθετα, οι κάτοικοι των ινδικών κοιλάδων και της Βεγγάλης θεωρούνταν μαλθακοί για να αντέξουν τη στρατιωτική υπηρεσία, ενώ ο τρόπος ζωής των ινδικών αστικών στρωμάτων θεωρούνταν, ότι τα είχε οδηγήσει στην εκθήλυνση και στη διαφθορά· επισημαίνονταν επανειλημμένως άλλωστε ότι σημαντικός ήταν και ο ρόλος του κλίματος, υγιεινού και κρύου στο βορρά σε αντίθεση με το τροπικό του νότου, άποψη που θεμελιώθηκε πάνω στις απόψεις των Βρετανών γιατρών της Ινδίας κατά την εποχή αυτή.²²⁷ Εξαιτίας της αντίληψης αυτής μέχρι το 1914, ο ινδικός στρατός είχε φτάσει να αποτελείται κατά τρία τέταρτα από Σιχ και Μουσουλμάνους από το Ρυητζαβ, καθώς και από Γκούρκας, και γενικά άτομα με καταγωγή από τα βορειοδυτικά ινδικά σύνορα (North-Western Frontier). Οι πληθυσμιακές αυτές ομάδες χρησιμοποιήθηκαν άλλωστε κατ' εξακολούθηση κατά τη διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας του 19^{ου} αιώνα για τη φρούρηση των βόρειων συνόρων της Ινδίας απέναντι στον κίνδυνο που αποτελούσαν, σύμφωνα με τους Βρετανούς, οι Ρώσοι. Κυριαρχούσε η άποψη ότι, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες ινδικές εθνότητες, οι «πολεμικές φυλές» του Νεπάλ και του Ρυητζαβ διέθεταν περισσότερη αξιοπιστία ώστε να

²²⁴ Roy, *Brown Warriors*, σ. 81.

²²⁵ Στο ίδιο, σ. 91.

²²⁶ Metcalf, *Imperial Connections.*, σσ. 71-73· Roy, *Brown Warriors*, σσ. 84-86.

²²⁷ Des Chene, *Relics of empire*, σ. 66· Roy, *Brown Warriors*, σ. 87.

αντιπαραταχθούν στο ρωσικό στρατό. Αξίζει μάλιστα να αναφερθεί ότι οι εθνότητες αυτές και ιδιαίτερα οι Σιχ παρομοιάζονταν και συγκρίνονταν με τους Σκοτσέζους Highlanders, οι οποίοι αποτελούσαν επίλεκτες ομάδες του βρετανικού στρατού.²²⁸ Παρά βέβαια τον θαυμασμό τους για τις «πολεμικές φυλές» της Ινδίας, οι Βρετανοί θεωρούσαν ότι χωρίς τη δική τους καθοδήγηση και το δικό τους οργανωτικό πλαίσιο, οι ιθαγενείς παρά τις πολεμικές αρετές τους δεν είχαν τη δυνατότητα να αποτελέσουν αξιόλογες στρατιωτικές μονάδες, συντονισμένες σε ένα ευρύ πλαίσιο.²²⁹

Η ενίσχυση της θεωρίας των πολεμικών φυλών, συνέπεσε χρονικά με τον εκφυλισμό της μαχητικής ικανότητας του στρατού του Μαντράς κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1860 και του 1870 (αξιοκαταφρόνητη απόδοση στο πεδίο της μάχης και κατά συνέπεια απώλεια της αξιοπιστίας του ως μάχιμης μονάδας· κατά συνέπεια χρησιμοποιούνταν μόνο σε καθήκοντα φρουράς, ενώ η ηγεσία του ινδικού στρατού απέφευγε να τον καλεί να συμμετάσχει σε εκστρατείες), στοιχείο που χρησιμοποιήθηκε άλλωστε σε μεγάλο βαθμό από τους υποστηρικτές της ανάγκης στρατολόγησης σχεδόν αποκλειστικά από τον ινδικό βορρά. Οι Βρετανοί στρατιωτικοί όμως δεν αντιμετώπιζαν τη κατάσταση, στην οποία περιέπεσε ο στρατός του Μαντράς ενιαία. Αρκετοί εξ αυτών εντόπιζαν τα αίτια του εκφυλισμού της συγκεκριμένης στρατιάς σε άλλα πεδία και όχι στο φυλετικό. Ειδικότερα, αιτιολογούσαν την μειωμένη μαχητική του ικανότητα με το γεγονός, ότι δεν είχε εμπλακεί σε εκστρατείες για μεγάλο χρονικό διάστημα, ενώ ως άλλη αιτία παρουσιαζόταν η μεγάλη σε γενικές γραμμές ηλικία των υπηρετούντων σε αυτόν, συνθήκη που προέκυψε από την έλλειψη εναλλακτικών πηγών απασχόλησης στην περιοχή, η οποία υποχρέωνε τους στρατιώτες να παραμένουν στην ενεργό υπηρεσία για να εξασφαλίσουν τα προς το ζην. Ως αίτιο της στρατιωτικής αποδιοργάνωσης προβαλλόταν επίσης η αδυναμία του σώματος των Βρετανών αξιωματικών να ανταποκριθεί στις προκλήσεις που είχε να αντιμετωπίσει. Εξαιτίας της χρήσης του, κυρίως σε καθήκοντα φρούρησης, ο στρατός του Μαντράς προσέλκυε μικρό αριθμό ικανών αξιωματικών, οι οποίοι προτιμούσαν άλλες μάχιμες μονάδες, που θα τους προσέφεραν μεγαλύτερες δυνατότητες προαγωγής. Σε κάθε περίπτωση, η υπαιτιότητα για την μειωμένη μαχητικότητά του αποδόθηκε στα φυλετικά χαρακτηριστικά των Madrassi.²³⁰ Γίνεται έτσι αντιληπτό ότι οι Βρετανοί από τη μία εντόπιζαν κοινωνικούς και αντικειμενικούς παράγοντες, όπως η ηλικία, που επιδρούσαν στο αξιόμαχο, αλλά από την άλλη επέστρεφαν στις

²²⁸ Metcalf, *Imperial Connections*, σ. 73· Porter, *The Oxford History*, σ. 341 και 419.

²²⁹ Metcalf, *Imperial Connections*, σ. 74.

²³⁰ Roy, *Brown Warriors*, σσ. 92-97.

ψευδοεπιστημονικές φυλετικές θεωρίες, γεγονός που αναδεικνύει τη ρευστότητα των ορίων μεταξύ τους.

Στην επικράτηση της φυλετικής οπτικής, καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισε ο λόρδος Roberts, ως αρχιστράτηγος του στρατού του Μαντράς· υπερτονίζοντας τους εξωτερικούς κινδύνους που είχε να αντιμετωπίσει το Ρατζ, υποστήριζε την ανάγκη στρατολόγησης ινδικού στρατιωτικού προσωπικού, που θα μπορούσε να αντεπεξέλθει στους κινδύνους αυτούς. Η άρνηση των Madrassi να υπηρετήσουν τόσο στη Βιρμανία όσο και στα Βορειοδυτικά σύνορα -αυτό συνέβαινε καθώς δεν επιθυμούσαν να απομακρυνθούν από το τόπο καταγωγής τους- τους καθιστούσε στα μάτια του αναξιόπιστους και αναποτελεσματικούς. Προς επίτευξη των σκοπών του σχετικά με τις πολεμικές φυλές επιδόθηκε σε μια συντονισμένη εκστρατεία εξασφάλισης υποστήριξης ανάμεσα στους στρατιωτικούς και πολιτικούς κύκλους τόσο της Ινδίας όσο και του Λονδίνου, τονίζοντας επανειλημμένα την ακαταλληλότητα των φυλών της Νότιας Ινδίας για τη στρατιωτική υπηρεσία και ζωή.²³¹

Μεταξύ άλλων προσπάθησε να προωθήσει τις απόψεις του, στον ισχυρότερο στρατιωτικό της αυτοκρατορίας, τον δούκα του Cambridge, καθώς και σε πολιτικούς του Συντηρητικού Κόμματος, όπως στον λόρδο Randolph Churchill και στον υποκόμη Cranbrook, χρησιμοποιώντας το κύρος του ως ένας από τους πιο επιτυχημένους στρατιωτικούς διοικητές της εποχής του.²³² Συγχρόνως, στοχοποίησε τους στρατιωτικούς που εναντιώνονταν στην προσωπική του θεώρηση και φρόντιζε να τους αποδομεί συστηματικά προς κάθε κατεύθυνση. Ο διορισμός του άλλωστε στη θέση του ανώτατου διοικητή του ινδικού στρατού (1885-1893), του επέτρεψε να εφαρμόσει τις ιδέες του και να κατευθύνει τη ροή των πραγμάτων σύμφωνα με τα πιστεύω του, τα οποία ακολουθήθηκαν στη συνέχεια από τους διαδόχους του στη θέση της αρχιστρατηγίας, τον στρατηγό George White και τον λόρδο Kitchener. Σ' αυτό το πλαίσιο, η ολική επικράτηση της θεωρίας περί των πολεμικών φυλών προκάλεσε καθοριστικές μεταβολές στη σύνθεση του ινδικού στρατού από το 1885 μέχρι και το 1914. Μέχρι και το 1885, οι Ινδοί στρατιώτες προέρχονταν από το σύνολο σχεδόν των ινδικών φυλετικών και θρησκευτικών ομάδων. Αντίθετα, το 1912 πλειοψηφούσαν πλέον οι προερχόμενοι από το Punjab και τα Βορειοδυτικά σύνορα, απαρτίζοντας το 44% του συνολικού στρατεύματος σε αντίθεση με το 1865, οπότε αποτελούσαν μόλις το 10% και με το 1885, όταν αποτελούσαν το 25%.²³³ Η πολιτική αποκλεισμού βέβαια της πλειοψηφίας των ινδικών εθνοτήτων από τη στρατολόγηση και τη στρατιωτική υπηρεσία δε θα μπορούσε να

²³¹ Στο ίδιο, σσ. 100-101.

²³² Στο ίδιο, σσ. 102-103.

²³³ Στο ίδιο, σσ. 104-106 & σ. 109.

εφαρμοστεί μακροπρόθεσμα. Η έκρηξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου το 1914 και η ανάγκη ταχείας αναπλήρωσης των ινδικών στρατιωτικών απωλειών επανέφερε τους ιθύνοντες του ινδικού στρατού σε μια ρεαλιστικότερη πολιτική, αναγκάζοντάς τους να αποδεχθούν τη στρατολόγηση αντρών, προερχόμενων από όλες τις επαρχίες και φυλές της Ινδίας.²³⁴

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και μία ιδιαίτερη περίπτωση, πολεμικής φυλής, η οποία χρησιμοποιήθηκε από τους Βρετανούς για την στελέχωση του ινδικού στρατού. Πρόκειται για τους Γκούρκας, που κατάγονταν από το ανεξάρτητο κράτος του Νεπάλ. Η προσοχή των Βρετανών στράφηκε σε αυτούς εξαιτίας της ιδιαίτερης πολεμικής ικανότητας που επέδειξαν κατά τη διάρκεια του πολέμου του Νεπάλ το 1814-1816,²³⁵ ενώ μέχρι το 1833 είχαν ενσωματωθεί στο κατάλογο των πολεμικών φυλών της ινδικής υποηπείρου, υπό το βάρος των γραπτών του Βρετανού επιτετραμμένου στο Νεπάλ, Hodgson, αποτελώντας μια από τις πρώτες εθνοτικές ομάδες, που χαρακτηρίστηκαν ως «πολεμική φυλή». Μέχρι το 1870, ο ινδικός στρατός περιλάμβανε πέντε συντάγματα Γκούρκας, ενώ το 1908 ανήλθαν σε δέκα με συνολική δύναμη περίπου 15.000 αντρών. Η χρήση τους βέβαια εκτός Ινδίας ήταν περιορισμένη κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα -με εξαίρεση τη Μαλαισία το 1875 και την Κίνα το 1900- εξαιτίας του γεγονότος ότι δεν αποτελούσαν υπηκόους του στέμματος αλλά υπηκόους του κυρίαρχου κράτους του Νεπάλ. Για τον λόγο αυτόν άλλωστε η στρατολόγηση τους εξαρτώνταν από τη συνεργασία των νεπαλεζικών αρχών, οι οποίες όμως ενθάρρυναν τη στρατολόγηση τους από τους Βρετανούς, καθώς το ασιατικό κράτος δε μπορούσε να εξασφαλίσει απασχόληση και εργασία στο σύνολο των πολιτών του, ενώ τα έσοδα από τους μισθούς των υπηρετούντων τη Βρετανία ενίσχυαν την τοπική οικονομία.²³⁶

Οι βρετανικές στρατιωτικές αρχές στην Ινδία, ανέπτυξαν σύνθετες στρατηγικές στρατολόγησης των Νεπαλέζων, διερευνώντας ταυτόχρονα τον εθνολογικό χαρακτήρα των νεοσυλλέκτων. Από το 1880 οι βρετανικές τακτικές συστηματοποιούνται μέσα από την έκδοση σειράς εγχειριδίων για τους αξιωματικούς-στρατολόγους, το σημαντικότερο των οποίων ήταν το έργο του Eden Vansittart, αξιωματικού στο 5^ο Σύνταγμα Γκούρκας, το οποίο κυκλοφόρησε το 1890.²³⁷ Τα εγχειρίδια αυτά αποσκοπούσαν τόσο στην ενημέρωση των

²³⁴ Στο ίδιο, σ. 111.

²³⁵ Σύγκρουση μεταξύ του Βασιλείου του Νεπάλ και της Εταιρείας των Ανατολικών Ινδιών εξαιτίας συνοριακών διαφορών. Έληξε με τη συνθήκη του Sugauli το 1816, η οποία εξασφάλισε περιορισμένα εδαφικά κέρδη στους Βρετανούς. Βλ. John Pemble, *Britain's Gurkha War: The Invasion of Nepal, 1814-16*, Barnsley, Frontline Books, 2009

²³⁶ Metcalf, *Imperial Connections.*, σσ. 74-76· Des Chene, *Relics of empire*, σσ. 142-143.

Για τις κοινωνικές προεκτάσεις της στρατολόγησης Γκούρκας για τον ινδικό στρατό βλ. Des Chene, *Relics of empire*, σσ. 263-268.

²³⁷ Βλ. Eden Vansittart, *Handbooks for the Indian Army: Gurkhas*, New Delhi, Asian Educational Services, 1991. Η πρώτη έκδοση του έργου κυκλοφόρησε τη δεκαετία του 1890, ενώ ακολούθησαν αρκετές

στρατολόγων για τον χαρακτήρα και τις ιδιότητες των κατάλληλων προς στρατολόγηση φυλών και εθνοτικών ομάδων όσο και στην παροχή συμβουλών προς τους υποψήφιους αξιωματικούς των μονάδων αυτών. Συγγράμματα, που μπορεί να ειπωθεί ότι προχωρούσαν στην επιβολή διακρίσεων αλλά και μιας ορισμένης ιεράρχησης στο εσωτερικό των «πολεμικών φυλών».²³⁸ Η έκδοση τέτοιων οδηγιών δεν περιορίστηκε στους Γκούρκας, αλλά αποτέλεσε πολιτική σύμφωνα και με τις εντολές του λόρδου Roberts, και στόχευε στην ταυτοποίηση και μελέτη των πολεμικών φυλών του συνόλου της Ινδίας. Στο πλαίσιο αυτό, μεμονωμένοι Βρετανοί αξιωματικοί ανέλαβαν τη μελέτη συγκεκριμένων φυλών, έχοντας σκοπό να καταλογογραφήσουν και να ερευνήσουν τα κοινωνικά τους έθιμα, τα φυλετικά τους χαρακτηριστικά και να καταλήξουν στο κατά πόσον είναι κατάλληλοι για στρατιωτική υπηρεσία. Οι αξιωματικοί-μελετητές των εθνοτήτων της Ινδίας ήταν στρατολόγοι, οι οποίοι περιόδευαν ανά περιοχές και επομένως βρίσκονταν σε άμεση αλληλεπίδραση με την ινδική κοινωνία. Η συγγραφή των συγκεκριμένων εγχειριδίων αποτελούσε τμήμα των επαγγελματικών τους καθηκόντων, ενώ είχε διαταχθεί επίσημα από το τμήμα Πληροφοριών της Στρατιωτικής Επιμελητείας του ινδικού στρατού.²³⁹

Η ομάδα των αξιωματικών, που ανέλαβε το συγκεκριμένο έργο επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τα γραπτά και τις απόψεις των επιφανών ανθρωπολόγων και εθνογράφων της εποχής, οι οποίοι εφάρμοζαν την ανθρωπομετρία, που βασίζονταν στη μέτρηση των ανθρώπινων κρανίων.²⁴⁰ Επιπλέον, ένας ακόμη παράγοντας που λάμβαναν υπόψιν τους και συναρτούνταν με τις κυρίαρχες βικτωριανές αντιλήψεις, ήταν το κλίμα και το πώς εκείνο επηρεάζει τον χαρακτήρα αλλά και τα φυσικά χαρακτηριστικά του ανθρώπου. Το παραπάνω, επιστημονικό, για την εποχή, αξίωμα οδήγησε στη θέση ότι οι κάτοικοι της Βόρειας Ινδίας με το ψυχρό της κλίμα, αποτελούσαν ιδανικό ανθρώπινο δυναμικό για στράτευση, σε αντίθεση με τους κατοίκους της υγρής Νότιας Ινδίας, στους οποίους δεν ταίριαζε η στρατιωτική ζωή.²⁴¹

Οι Βρετανοί αξιωματικοί-στρατολόγοι, όπως ο Vansittart, αντλούσαν στοιχεία και πληροφορίες για την σύνταξη των εγχειριδίων τους, από ένα ευρύ πεδίο πηγών. Καταρχήν, χρησιμοποιούσαν τα ιστορικά συγγράμματα, σχετικά με τους λαούς που μελετούσαν. Λάμβαναν δηλαδή υπ' όψιν τους το ιστορικό πλαίσιο τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια της βρετανικής κυριαρχίας στην Ινδία. Ακόμα, αξιοποιούσαν τα γραπτά Ινδών μελετητών και

επανεκδόσεις. Θεωρήθηκε σκόπιμο να παρατεθεί η νεότερη έκδοση του στο παρόν, που είναι η παραπάνω.

²³⁸ Des Chene, *Relics of empire*, σσ. 75-76· Βλ. Vansittart, *Handbooks for the Indian Army: Gurkhas*.

²³⁹ Roy, *Brown Warriors*, σσ. 120 & 123-124.

²⁴⁰ Στο ίδιο, σσ. 124-125.

²⁴¹ Στο ίδιο, σσ. 126-127.

διανοουμένων επί της εθνότητας, για την οποία ενδιαφέρονταν, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις πραγματοποιούσαν συνεντεύξεις Ινδών αξιωματικών και στρατιωτών από την εκάστοτε εθνότητα/φυλή. Τέλος, συνηθισμένη πρακτική αποτελούσε η χρήση των επίσημων κυβερνητικών εγγράφων και αναφορών, όπως για παράδειγμα των επίσημων απογραφών και στατιστικών στοιχείων, χωρίς να παραλείπεται η εξέταση των συνηθειών και των ηθών της εκάστοτε φυλής ή ακόμα και των κανόνων υγιεινής που ακολουθούσε.²⁴² Δε θα μπορούσε βέβαια να παραλειφθεί η αναφορά στο συσχετισμό μόρφωσης και πολεμικής ικανότητας από τους στρατολόγους. Όλοι τους κατέληγαν στο συμπέρασμα, πως ο ιδανικός Ινδός υποψήφιος για στρατολόγηση θα έπρεπε να είναι αναλφάβητος, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η υπακοή του και η ελεύθερη διαμόρφωση του χαρακτήρα του μέσω της στρατιωτικής εκπαίδευσης. Έκριναν ότι τα μορφωμένα άτομα, ήταν ακατάλληλα για στρατιωτική υπηρεσία εξαιτίας της αντιδραστικότητας της σκέψης τους, όντας συγχρόνως ικανά να εμπλακούν σε συνομωσίες και να προκαλέσουν αναταραχές.²⁴³ Συμπερασματικά, οι απόψεις που διατυπώθηκαν στα εγχειρίδια επηρέασαν σε καθοριστικό βαθμό τη σκέψη και τη νοοτροπία του σώματος των Βρετανών αξιωματικών του ινδικού στρατού, συμβάλλοντας συγχρόνως στην επικράτηση της θεωρίας περί των πολεμικών φυλών, ως κατευθυντήριας γραμμής της βρετανικής στρατιωτικής πολιτικής στην Ινδία.²⁴⁴

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, στόχος της βρετανικής πολιτικής ήταν ο διαχωρισμός των μονάδων, που αποτελούνταν από μέλη των «πολεμικών φυλών», έτσι ώστε να απαρτίσουν το πυρήνα μιας στρατιωτικής μηχανής που θα μπορούσε να στραφεί τόσο εναντίον των Ινδών, σε περίπτωση πολιτικής ανυπακοής τους, όσο και εναντίον εξωτερικών αντιπάλων.²⁴⁵ Αυτό συνέβη και στην περίπτωση των Γκούρκας, οι οποίοι συγκροτούσαν μονάδες, χωρίς ανάμειξη με άλλες εθνότητες. Η τακτική αυτή εντάθηκε τη δεκαετία του 1880 υπό το πρίσμα του κινδύνου που έθεταν για τη βρετανική παρουσία στην Ινδία οι Ρώσοι, ωθώντας έτσι τον λόρδο Roberts, αρχιστράτηγο του ινδικού στρατού στη δημιουργία μιας σύγχρονης πολεμικής μηχανής, αιχμή του δόρατος της οποίας θα ήταν οι μονάδες των «πολεμικών φυλών».²⁴⁶

²⁴² Στο ίδιο, σσ. 128-133.

²⁴³ Στο ίδιο, σ. 135.

²⁴⁴ Στο ίδιο, σσ. 136-138.

²⁴⁵ Όπως επισημαίνεται από τον Omissi, οι Γκούρκας κατάγονταν και στρατολογούνταν στο Νεπάλ και επομένως δεν ήταν εκ των προτέρων θετικά διακείμενοι προς τους Ινδούς, όντας με αυτόν το τρόπο αποτελεσματικότεροι στη καταστολή αναταραχών σε σχέση με τις ινδικές μονάδες. Επιπλέον, υπογραμμίζεται ότι οι Βρετανοί στρατιωτικοί διοικητές, όπως ο Roberts, ο Kitchener και ο Rawlinson θεωρούσαν τους Γκούρκας τόσο αξιόπιστους όσο και τις βρετανικές στρατιωτικές μονάδες. Omissi, *The Sepoy*, σ. 213.

²⁴⁶ Des Chene, *Relics of empire*, σσ. 126-127.

Οι βρετανικές στρατιωτικές αρχές, προσπάθησαν επίμονα να δημιουργήσουν στις πολεμικές φυλές, που υπηρετούσαν στον ινδικό στρατό, μια νέα διακριτή από τον υπόλοιπο πληθυσμό ταυτότητα, όπως άλλωστε συνέβη στην περίπτωση των Γκούρκας.²⁴⁷ Επιχείρησαν επιλέγοντας συγκεκριμένες φυλετικές ομάδες του Νεπάλ, να αναπτύξουν μονάδες, οι οποίες όσον αφορά το χαρακτήρα του ανθρώπινου δυναμικού τους, θα διαφοροποιούνταν τόσο από τους υπόλοιπους Νεπαλέζους όσο και από τους κατοίκους του βόρειου Ινδουιστάν. Στρατολογούνταν δηλαδή μέλη προερχόμενα μεν από διαφορετικές φυλές, με σκοπό όμως την εγκόλπωση από αυτούς μιας νέας ταυτότητας, της ταυτότητας των Γκούρκας.²⁴⁸ Για την επίτευξη του σκοπού τους οι Βρετανοί δε δίστασαν να χρησιμοποιήσουν ως όργανο τη θρησκεία. Ενθάρρυναν σημαντικά την ανάπτυξη ενός ιδιότυπου ινδουισμού, από πλευράς των Γκούρκας, που διέφερε αρκετά από την κλασική μορφή της συγκεκριμένης θρησκείας, ενώ προσπαθούσαν να προωθήσουν συγκεκριμένα έθιμα και τελετές, που θα ενδυνάμωναν το θρησκευτικό αίσθημα των Νεπαλέζων στρατευμένων. Η ιδιότυπη αυτή μορφή ινδουισμού πριμοδοτούνταν, καθώς αναμενόταν ότι θα προκαλούσε την ανάπτυξη αισθημάτων διαφοροποίησης έναντι των Νεπαλέζων βουδιστών όσο και έναντι των ινδουιστών της βόρειας Ινδίας, διαμορφώνοντας έτσι μια νέα και διακριτή ταυτότητα, εκείνη της πολεμικής φυλής των Γκούρκας. Κάτι αντίστοιχο συνέβη και στην περίπτωση της προώθησης του ινδουισμού ανάμεσα στους Rajput seroys αλλά της μονοθεϊστικής θρησκείας του σιχισμού στις μονάδες των Σιχ.²⁴⁹

Ένα ακόμα μέσο πέρα από τη θρησκεία, που χρησιμοποιήθηκε εντατικά από τις βρετανικές αρχές για την ενίσχυση της μαχητικότητας αλλά και της νομιμοφροσύνης των προερχόμενων από τις πολεμικές φυλές στρατεύσιμων, ήταν η ανάπτυξη του ομαδικού πνεύματος και της συντροφικότητας ανά μονάδα. Η πολιτική που ακολουθήθηκε για την επίτευξη του σκοπού αυτού βασίστηκε στη χρήση ξεχωριστών στολών ανά μονάδα, αλλά και στην απόδοση ξεχωριστής ονομασίας και σημαίας σε κάθε σύνταγμα, βασισμένης στην ιστορία και στις πολεμικές του επιδόσεις. Το 1891, για παράδειγμα όλα τα συντάγματα Γκούρκας του ινδικού στρατού απέκτησαν το τίτλο «Rifles» (Τυφεκιοφόροι/Σκοπευτές), τίτλο που αποδιδόταν μόνο στις επίλεκτες μονάδες του βρετανικού στρατού. Με αυτόν το τρόπο θεωρήθηκε, ότι η μονάδα θα αποκτούσε αίγλη και το στρατιωτικό προσωπικό που την απάρτιζε θα ένιωθε με τη σειρά του υπερηφάνεια. Οι Βρετανοί στρατιωτικοί ηγέτες επιδίωκαν οι στρατιώτες να δείχνουν νομιμοφροσύνη προς τη μονάδα τους και να τη θεωρούν ως σπίτι τους. Μέσω της

²⁴⁷ Roy, *Brown Warriors*, σ. 193.

²⁴⁸ Στο ίδιο, σ. 194.

²⁴⁹ Στο ίδιο, σσ. 196-201.

αίσθησης του ανήκειν στο σύνταγμα ή σε μικρότερη κλίμακα στον εκάστοτε λόχο τους, η μαχητική τους ικανότητα θα αυξανόταν σημαντικά, καθώς θα μπορούσαν να συνεργαστούν με τους συμπολεμιστές τους και να βασιστούν επάνω τους στο πεδίο της μάχης, καθώς θα γνωρίζονταν προσωπικά, αποτελώντας «ένα είδος οικογένειας». Για τον λόγο αυτόν άλλωστε δε συνηθίζονταν οι μεταθέσεις των Ινδών στρατιωτικών μεταξύ των μονάδων. Αντίθετα, συνηθιζόταν να υπηρετούν στο ίδιο σύνταγμα για δεκαετίες ή ακόμα και μέχρι τη συνταξιοδότηση τους.²⁵⁰

²⁵⁰ Στο ίδιο, σσ. 203-210.

4.2. Βρετανικά Στερεότυπα και αντιμετώπιση των Ινδών στρατιωτών από τους Βρετανούς μέχρι και το 1914

Η παρούσα ενότητα θα ασχοληθεί με τις αντιλήψεις και απόψεις Βρετανών πολιτικών και στρατιωτικών αξιωματούχων, οι οποίοι είχαν βιώσει από κοντά τις συνθήκες ζωής και τη κοινωνία της Ινδίας. Συγκεκριμένα, το ζήτημα αυτό θα εξεταστεί μέσα από την ανάλυση των γραπτών του Βρετανού πολιτικού G. O. Trevelyan και του στρατιωτικού, λόρδου Roberts. Ο λόρδος Roberts με δεκαετίες υπηρεσίας στην Ινδία συνέγραψε τα απομνημονεύματα του με τίτλο *Forty One Years in India. From Subaltern to Commander-in-Chief*, ενώ ο Trevelyan το έργο *The Competition Wallah*, που αποτελεί τη συγκέντρωση των εμπειριών του από την περιήγηση του στην Ινδία τη δεκαετία του 1860, τις οποίες αφηγείται εμπειρόχοντας, τις οποίες αφηγείται εν μέρει λογοτεχνικά. Και τα δύο έργα αποτελούν ιδιαίτερα χρήσιμα εργαλεία για τον ιστορικό ερευνητή, καθώς παρέχουν μια πλήρη εικόνα της βρετανικής κυριαρχίας στην υποήπειρο, της κοινωνίας της αλλά και των αντιλήψεων που ανέπτυξαν οι Βρετανοί για το Ρατζ και τους ντόπιους πληθυσμούς, τόσο αναφορικά με τους seroys, όσο και συνολικά.

Ο λόγος του Trevelyan είναι χαρακτηριστικός της βρετανικής νοοτροπίας απέναντι στην Ινδία και στους Ινδούς. Αρχικά, αναφερόμενος στην «ινδική ανταρσία», επισημαίνει ότι οι Ινδοί στρατιώτες παρά την όποια νομιμοφροσύνη τους προς τους Βρετανούς κυριάρχους τους, δεν ήταν διατεθειμένοι να εγκαταλείψουν τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις και έθιμα, χάριν του εξευρωπαϊσμού τους, όπως λανθασμένα πίστευαν αρκετοί εκ των Βρετανών ιθυνόντων. Η προσπάθεια επιβολής δυτικών ηθών σε αυτούς, είχε ως αποτέλεσμα μόνο τον εξαναγκασμό τους σε στάση.²⁵¹

Συνεχίζοντας, σε άλλο σημείο του έργου του αναφέρεται με ενάργεια στις φυλές της Ινδίας, επιβεβαιώνοντας τις κυρίαρχες βρετανικές αντιλήψεις του δεύτερου μισού του 19^{ου} αιώνα. Αντιμετωπίζει τους Ινδούς της Βεγγάλης, ως άτομα χωρίς πνεύμα και αντοχές με εκθηλυμένες συνήθειες και μηδενική φυσική ρώμη. Επιπλέον προσθέτει ότι κατά τα παιδικά τους χρόνια, οι μόνες απολαύσεις τους είναι να καταβροχθίζουν τεράστιες ποσότητες φαγητού και να πετάνε χαρταετούς, δραστηριότητες που δεν απαιτούν την παραμικρή προσπάθεια ή κούραση.²⁵² Σε αυτούς αντιπαραθέτει τους Σιχ στρατιώτες στη βρετανική υπηρεσία, οι οποίοι φάνηκαν αντάξιοι των βρετανικών προσδοκιών. Χαρακτηρίζονται από τον ίδιο ως «τόσο σκληροί όσο το ατσάλι» και φόβητρο των Ινδών στρατιωτών που στασίασαν το 1857, στους

²⁵¹ Trevelyan, *The Competition Wallah*, σσ. 44-45.

²⁵² Στο ίδιο, σσ. 49-50.

οποίους ο Trevelyan αναφέρεται ως «Jack Seroy». Οι Σιχ επαινούνται όχι μόνο για τη νομιμοφροσύνη, που επέδειξαν έναντι των Βρετανών αλλά και ως μια φυλή με ανώτερα χαρακτηριστικά σε σχέση με τους υπόλοιπους Ινδούς, επιβεβαιώνοντας έτσι τη θεωρία περί των πολεμικών φυλών.²⁵³ Παρόμοιες αντιλήψεις θαυμασμού εκφράζονται και για τους Γκούρκας, την πολεμική φυλή του Νεπάλ. Ο συγγραφέας επισημαίνει, ότι εκφράζονται με ελευθεροφροσύνη και αξιοπρέπεια, ενώ για άλλη μια φορά η στάση τους αντιπαρατίθεται στη θηλυπρέπεια και δουλικότητα των Ινδών της Βεγγάλης.

«Αυτοί οι Highlanders της Ανατολής (αναφερόμενος στους Γκούρκας)... γέλαγαν και συνομιλούσαν με μια ελευθερία και αξιοπρέπεια, δρούσε ευεργετικά στους ανθρώπους που είχαν συνηθίσει στη δουλικότητα και θηλυπρέπεια της Βεγγάλης.... Οι Ινδοί των πεδιάδων δεν είναι καλύτεροι από Είλωτες».²⁵⁴

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ένα ακόμη χωρίο, στο οποίο ο Trevelyan ασχολείται με τις συνθήκες που επικρατούσαν στα ινδικά συντάγματα την περίοδο πριν το ξέσπασμα της ανταρσίας. Αναλύει τη σύνθεση του ινδικού στρατιωτικού προσωπικού, χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα τρία ινδικά συντάγματα που στάθμευαν στη Dinapore· παρατηρεί ότι οι Ινδοί στρατιώτες κατάγονταν από την ίδια περιοχή, έχοντας διατηρήσει μάλιστα δεσμούς αφοσίωσης με έναν τοπικό πολέμαρχο. Υποστηρίζει άλλωστε, ότι οι παλαιότεροι seroys εισήγαγαν στη στρατιωτική υπηρεσία τους συγγενείς τους, μετατρέποντας έτσι το σύνταγμα σε φατρία, που δεν αποδέχονταν μέλη από διαφορετική φυλή ή τόπο καταγωγής.²⁵⁵ Η κατάσταση αυτή σε συνδυασμό με την παρουσία περιορισμένου αριθμού αμιγώς βρετανικών στρατευμάτων στην Ινδία προ της ανταρσίας επιδείνωσε τη θέση των Βρετανών και διευκόλυνε την επανάσταση του 1857. Ο Trevelyan ωστόσο θεωρεί ότι οι νέες πολιτικές που εφαρμόστηκαν μετά την καταστολή της, θα εξασφάλιζαν τη διατήρηση του στάτους κβο. Ειδικότερα τονίζει την αύξηση του βρετανικού στρατιωτικού προσωπικού εντός του Ρατζ, τη δημιουργία σταθερών επικοινωνιών μέσω του τηλεγράφου και το γεγονός, ότι το σύνολο του πυροβολικού χειρίζονταν πλέον μόνο Βρετανοί στρατιώτες, χωρίς τη βοήθεια ιθαγενών πυροβολητών, οι οποίοι θα ήταν κατά τον ίδιο το λιγότερο επισφαλείς.

«Τη μοιραία άνοιξη του 1857, η ευρωπαϊκή δύναμη στην Ινδία αριθμούσε με το ζόρι 20.000. Οι πυροβολητές, οι ειδικευμένοι εργάτες του στρατού, των οποίων η εκπαίδευση διαρκεί μεγάλο χρονικό διάστημα και απαιτεί σημαντικά έξοδα και των οποίων οι υπηρεσίες είναι απαραίτητες για την επιτυχία των στρατιωτικών επιχειρήσεων ήταν κυρίως ιθαγενείς και ορκισμένοι εχθροί της κυριαρχίας μας...Επί του παρόντος...δε υπάρχει

²⁵³ Στο ίδιο, σσ. 73-74.

²⁵⁴ Στο ίδιο, σ. 143.

²⁵⁵ Στο ίδιο, σσ. 67-68.

μαύρος πυροβολητής ή οδηγός (στο πυροβολικό) εντός των συνόρων της αυτοκρατορίας μας. Κάθε πυροβολαρχία στελεχώνεται αποκλειστικά από Ευρωπαίους». ²⁵⁶

Παρά τη σωρεία αρνητικών χαρακτηρισμών για τους Ινδούς, ο Trevelyan στο έργο του αναγνωρίζει την ύπαρξη και την πολυπλοκότητα του ινδικού πολιτισμού, ο οποίος επιτρέπει στις ινδικές φυλές να διαφοροποιούνται τόσο από τους Ευρωπαίους όσο και από τους ιθαγενείς των αποικιών της Αφρικής και της Αμερικής. Αναγνωρίζει ότι δεν επρόκειτο για βαρβάρους αλλά για άτομα μετέχοντα ενός πανάρχαιου πολιτισμού, που προϋπήρχε μάλιστα του βρετανικού και είχε αναπτύξει ένα συγκροτημένο σύστημα εθίμων και παραδόσεων με διαχρονική ισχύ και εφαρμογή. ²⁵⁷ Ωστόσο, η παραδοχή αυτή δεν τον εμποδίζει να χαρακτηρίσει τους Ινδούς ως άτομα χωρίς φυσικές αντοχές, τα οποία δεν ενδιαφέρονται για την εργασία, περνώντας μάλιστα μεγάλο τμήμα του χρόνου τους άεργοι, χωρίς ασχολίες και κάματο. Συνεχίζει εξάλλου παρατηρώντας, ότι έχουν φυσική ροπή στο ψέμα και στην απάτη, ενώ η διαφθορά είναι εγγενής στον χαρακτήρα τους. ²⁵⁸

Ο Βρετανός πολιτικός μας δίνει άλλωστε μια εικόνα των βρετανικών αντιδράσεων στην ανταρσία του 1857 και των βρετανικών αντιλήψεων γι αυτήν, καθώς και για την Ινδία και τους πληθυσμούς της στα χρόνια που ακολούθησαν. Καταρχήν, παρατηρεί τη σταδιακή μεταβολή της κοινής γνώμης στη Βρετανία, η οποία από την αντιμετώπιση των Ινδών με συμπάθεια, εξαιτίας του ξεσπάσματος της ανταρσίας και της αποκάλυψης των βιαιοτήτων των στασιαστών απέναντι σε Βρετανούς στην Ινδία, ζητά πλέον επίμονα εκδίκηση για τους νεκρούς και καταστολή της εξέγερσης, με κάθε μέσο. ²⁵⁹ Ακολούθως παρατίθενται εκτενώς τα περιστατικά, στα οποία βρετανικές στρατιωτικές δυνάμεις επέδειξαν ιδιαίτερη σφοδρότητα και αγριότητα έναντι τόσο των στασιαστών όσο και Ινδών, τους οποίους θεώρησαν επαναστάτες, χωρίς τελικώς να είναι. Οι εκτελέσεις άλλωστε των φερόμενων επαναστατών πραγματοποιούνταν με συνοπτικές διαδικασίες, χωρίς τη διεξαγωγή δικών ή τουλάχιστον χωρίς να ακολουθηθούν οι τυπικές δικαστικές διαδικασίες, ενώ σε αυτές συμμετείχαν εκτός από Βρετανούς στρατιωτικούς και Βρετανοί πολίτες, που πήραν τα όπλα με το ξέσπασμα της ανταρσίας. ²⁶⁰ Όπως αναφέρεται άλλωστε, το αίσθημα που επικρατούσε στη βρετανική κοινή γνώμη προς τους Ινδούς εκείνη τη χρονική περίοδο ήταν αυτό του μίσους. Πέραν τούτου, οι Βρετανοί της Ινδίας αλλά και οι εφημερίδες και τα περιοδικά στη μητρόπολη αντιμετώπιζαν εχθρικά και με περιφρόνηση τους Βρετανούς αξιωματούχους, που υποστήριζαν μια πολιτική

²⁵⁶ Στο ίδιο, σ. 189.

²⁵⁷ Στο ίδιο, σσ. 216-218.

²⁵⁸ Στο ίδιο, σσ. 218-225.

²⁵⁹ Στο ίδιο, σσ. 243-245.

²⁶⁰ Στο ίδιο, σσ. 246-258.

επιείκειας και συμβιβασμού στην Ινδία, όπως ο Γενικός Κυβερνήτης, λόρδος Canning, οι οποίοι στις πλείστες των περιπτώσεων αντιμετώπιζαν την οργή των Βρετανών αποίκων του Ρατζ για τους λόγους και τις πράξεις τους.²⁶¹

Κλείνοντας, πρέπει να υπογραμμιστεί, ότι στο σύνολο του έργου του Trevelyan υποβόσκει μια αντίληψη ανωτερότητας της βρετανικής φυλής έναντι των Ινδών, η οποία σύμφωνα με τον ίδιο είναι προορισμένη να κυριαρχεί στην Ινδία «χάρη στη γενναιότητα και στη διορατικότητα της», καταφέροντας να αντιμετωπίσει τις κατά καιρούς προκλήσεις εναντίον της, όπως την «ινδική ανταρσία» που προκλήθηκε από τις δράσεις «δολοφονικών καθαρμάτων», όπως αποκαλεί ο ίδιος τους επαναστατημένους *sepoys*.²⁶²

Η οπτική του Trevelyan είναι ενδεικτική της τάξης των Βρετανών πολιτικών. Πως έβλεπαν όμως τον ινδικό στρατό οι Βρετανοί στρατιωτικοί που είχαν υπηρετήσει σε αυτόν και είχαν διοικήσει μονάδες με *sepoys*; Η απάντηση στο ερώτημα αυτό θα επιχειρηθεί να δοθεί μέσα από τις απόψεις που καταθέτει στα απομνημονεύματα του ο λόρδος Roberts, ο οποίος υπηρέτησε το σύνολο της στρατιωτικής του καριέρας στην Ινδία, ξεκινώντας ως ανθυπολοχαγός τις παραμονές της ανταρσίας και τελειώνοντας τη θητεία του ως αρχιστράτηγος του ινδικού στρατού.

Ο ίδιος αναγνώριζε μεν τη γενναιότητα των Ινδών στρατιωτών, αλλά στο έργο του καταλήγει σε ορισμένα συμπεράσματα, τα οποία φανερώνουν την προσκόλληση του σε φυλετικά πρότυπα και αντιλήψεις της εποχής, πράγμα που βέβαια δεν προκαλεί εντύπωση. Αναφέρει ότι μετά από μία πολεμική επιχείρηση κατά τη διάρκεια της ανταρσίας, ένας Ινδός αξιωματικός τον πλησίασε και τον ρώτησε πότε θα έρθουν νέοι Βρετανοί αξιωματικοί στη μονάδα του για να αντικαταστήσουν εκείνους που έπεσαν εν ώρα καθήκοντος. Προσθέτει μάλιστα, ότι ο Ινδός στρατιωτικός επισήμανε στο Roberts το γεγονός, ότι οι Ινδοί μπορούν μεν να πολεμήσουν και να επιδείξουν γενναιότητα, αλλά δε μπορούν να κατανοήσουν τη στρατιωτική στρατηγική. Η συζήτηση αυτή προσλήφθηκε από τον ίδιο ως απτή απόδειξη της έλλειψης ηγετικών και διοικητικών ικανοτήτων από μέρος του ινδικού στρατιωτικού προσωπικού και κατ' επέκταση του ινδικού πληθυσμού. Τα λεγόμενα του γηγενούς αξιωματικού σηματοδοτούσαν για τον ίδιο την παραδοχή της αναγκαιότητας της παρουσίας των Βρετανών στην Ινδία, καθώς και «ομολογία» ότι ο ινδικός στρατός θα μπορούσε να διοικηθεί αποτελεσματικά μόνο μέσω Βρετανών αξιωματικών και όχι γηγενών, οι οποίοι ήταν

²⁶¹ Στο ίδιο, σσ. 260-275.

²⁶² Στο ίδιο, σ. 69 και σ. 259.

ανίκανοι να επιδείξουν ηγετικά προσόντα.²⁶³ Σε άλλο χωρίο των απομνημονευμάτων του, αναφέρεται με ακρίβεια στα χαρακτηριστικά που απαιτούνται για τη διακυβέρνηση της Ινδίας, χωρίς τα οποία η βρετανική κυριαρχία θα μπορούσε να ανατραπεί. Οι ιθαγενείς πρέπει να κυβερνώνται με σιδηρά θέληση και αποφασιστικότητα, καθώς μόνο έτσι θα είναι συνεργάσιμοι και νομιμόφρονες προς τους Ευρωπαίους κυριάρχους τους. Κάθε επίδειξη αδυναμίας και αναποφασιστικότητας από βρετανικής πλευράς θα είχε «ολέθριες» συνέπειες σύμφωνα με το Βρετανό στρατηγό. Η πυγμή και η δύναμη άλλωστε, ήταν κατά τον ίδιο τα απαραίτητα εχέγγυα για την κυριαρχία των Ευρωπαίων στο σύνολο της Ασίας και όχι μόνο στην Ινδία.

«Η πυγμή και η αποφασιστικότητα είναι χαρακτηριστικά που οι ιθαγενείς εκτιμούν περισσότερο από κάθε άλλον· τις απαιτούν από τους κυριάρχους τους, ενώ χωρίς αυτές κανένας Ευρωπαίος δε θα μπορούσε να αποκτήσει εξουσία πάνω τους ή την ελπίδα να χαίρει της εκτίμησης και σεβασμού τους».²⁶⁴

Το παραπάνω μοτίβο διατρέχει από την αρχή μέχρι το τέλος τα απομνημονεύματα του Roberts, ο οποίος τονίζει ξανά και ξανά, την ανωτερότητα των Βρετανών, επιδεικνύοντας τη δύναμη και την αδιαμφισβήτητη κατά τον ίδιο κυριαρχία τους. Όπως επισημαίνει άλλωστε «ένας ασιατικός στρατός είναι ένας πιστός υπηρέτης, αλλά και ένας προδοτικός κυριάρχος», ο οποίος με την πρώτη επίδειξη αδυναμίας ή αναποφασιστικότητας θα προδώσει την εμπιστοσύνη των Ευρωπαίων και θα στραφεί εναντίον τους. Σύμφωνα με τον ίδιο, αποτελεί εξάλλου μια μισθοφορική αναξιόπιστη δύναμη, η οποία επηρεάζεται εύκολα από τις θρησκευτικές και κοινωνικές προκαταλήψεις, που διακατέχουν μια ασιατική κοινωνία. Με βάση το συγκεκριμένο συμπέρασμα, ο Roberts προειδοποιεί ότι μια τέτοιου είδους μισθοφορική δύναμη, όταν αντιληφθεί ότι είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση της κυριαρχίας από μέρους της ξένης δύναμης -εδώ της Βρετανίας- επί των ομοεθνών της, μπορεί κάλλιστα να συνταχθεί με τοπικές δυνάμεις, κινούμενη με βάση παραδοσιακές αντιλήψεις και επηρεαζόμενη από τοπικούς παράγοντες να επιχειρήσει να εγκαθιδρύσει μια νέα κυριαρχία, με βάση τα ασιατικά πρότυπα.

«Ένας στρατός Ασιατών, όπως αυτός που διατηρούμε στην Ινδία, είναι ένας πιστός υπηρέτης, αλλά ένας προδοτικός αφέντης· επηρεασμένος σε μεγάλο βαθμό από κοινωνικές και θρησκευτικές προκαταλήψεις, τις οποίες εμείς δε γνωρίζουμε αρκετά καλά, χρειάζεται πολύ προσεκτικό χειρισμό και πρωτίστως να διασφαλιστεί ότι δε θα χάσει την πίστη του στο κύρος ή στην ανωτερότητα της κυβερνώσας φυλής».²⁶⁵

²⁶³ Earl Roberts, *Forty-One Years in India*, σ. 183.

²⁶⁴ Στο ίδιο, σ. 196.

²⁶⁵ Στο ίδιο, σ. 243.

Η ανάγκη διαρκούς επιβεβαίωσης της ανωτερότητας και κυριαρχίας των Βρετανών αποτελεί τη θεμελιώδη πεποίθηση του Roberts σχετικά με τη βρετανική παρουσία στην Ινδία. Για τον ίδιο οι δύο φυλές, οι Ευρωπαίοι αποικιοκράτες και οι Ευρωπαίοι αποικιοκρατούμενοι, πρέπει να βρίσκονται συνεχώς σε απόσταση. Η ηγετική συμπεριφορά και η δυναμική διακυβέρνηση θεωρούνταν ως τα μόνα εχέγγυα της βρετανικής κυριαρχίας. Κάθε προσπάθεια προσέγγισης των Ινδών ή απόδοσης σε αυτούς θέσεων ευθύνης θα μεταφραζόταν από την ινδική κοινωνία και τον ινδικό στρατό ως ένδειξη αδυναμίας και θα συνιστούσε αφορμή για την αμφισβήτηση του δικαιώματος της Βρετανίας να κατέχει την Ινδία ως αποικία.

Ο Trevelyan και ο Roberts κατά τη γνώμη μου αποτελούν τυπικά παραδείγματα Βρετανών πολιτικών και στρατιωτικών αξιωματούχων του δεύτερου μισού του 19^{ου} αιώνα και για τον λόγο αυτόν οι απόψεις τους είναι ενδεικτικές της βρετανικής νοοτροπίας. Η ανωτερότητα των Βρετανών απέναντι στους Ινδούς υπηκόους του στέμματος συνιστά κοινό τόπο που συνεχώς προβάλλει στα γραπτά τους. Η νοοτροπία τους δεν τους επιτρέπει φυσικά να αντιμετωπίσουν τους Ινδούς ισότιμα, και παρά τις ουκ ολίγες περιπτώσεις, στις οποίες αναγνωρίζουν την αξία τους και τα κατορθώματά τους δεν παραλείπουν να επισημάνουν συγχρόνως την υπεροχή του ευρωπαϊκού πολιτισμού και των ευρωπαϊκών προτύπων. Άλλωστε όταν οι Ινδοί περιγράφονται θετικά εντός των δύο έργων, ο μεγαλύτερος έπαινος που τους αποδίδεται είναι, ότι συμπεριφέρθηκαν σαν Ευρωπαίοι.

4.3. Οι Ινδοί seroys στο έργο του Rudyard Kipling

Επιχειρώντας την παρουσίαση της νοοτροπίας και στάσης των Βρετανών προς τον ινδικό στρατό, θεωρήθηκε εύλογο να συμπεριληφθεί στην παρούσα έρευνα η απεικόνιση του στο έργο του Βρετανού λογοτέχνη και υποστηρικτή της αυτοκρατορικής ιδεολογίας, Rudyard Kipling. Δεν πρόκειται βέβαια για μια λογοτεχνικού χαρακτήρα ανάλυση, αλλά για την εξέταση της αποικιακής ιδεολογίας του Βρετανού ποιητή και συγγραφέα και συγκεκριμένα τη διευκρίνιση της αναπαράστασης του ινδικού στρατού τόσο στα ποιήματα όσο στα διηγήματα και μυθιστορήματα του, που διαδραματίζονται ή αναφέρονται στη Βρετανική Ινδία, στην οποία άλλωστε ο ίδιος γεννήθηκε και πέρασε τα χρόνια της πρώιμης νεότητας του.²⁶⁶

Ο Kipling έχει κατηγορηθεί ότι προωθούσε συστηματικά τον ιμπεριαλισμό εξυμνώντας τη βρετανική αυτοκρατορία αλλά και την αποικιοκρατία γενικότερα.²⁶⁷ Προφανώς και αυτό αληθεύει, αλλά πρέπει συγχρόνως να συνυπολογίζεται η εποχή στην οποία έζησε, καθώς και η καταγωγή και οι προσωπικές εμπειρίες του σε συνδυασμό με το μορφωτικό και εκπαιδευτικό του υπόβαθρο. Σε κάθε περίπτωση καθοριστικό για την πρόσληψη των απόψεων του συγγραφέα, αλλά και για τη πρόσληψή του σήμερα είναι το ποίημα του *The White Man's Burden (Το Βάρος του Λευκού Ανθρώπου)*,²⁶⁸ η εξέταση του οποίου μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι ο Βρετανός λογοτέχνης πρέσβευε την κυριαρχία της λευκής φυλής επί των «κατώτερων» πληθυσμών εκτός Ευρώπης. Η ανώτερη θέση της λευκής φυλής στο κόσμο ήταν αυταπόδεικτη για τον ίδιο και όφειλε να συνοδεύεται από συγκεκριμένη συμπεριφορά από μέρους των μελών της, έτσι ώστε να διακρίνονται από τις «κατώτερες» εθνότητες. Η παραπάνω θεώρηση αναμφίβολα εντάσσεται στο πνευματικό κλίμα του 19^{ου} αιώνα, όταν προβαλλόταν έντονα ο ταξινομητικός διαχωρισμός φυλών, γλωσσών και πολιτισμών μέσω της χρήσης εκτεταμένων γενικεύσεων.²⁶⁹ Για τον Kipling, η περίπτωση της

²⁶⁶ Για μια συνολική αποτίμηση του κλίματος και των νοοτροπιών που γνώρισε ο συγγραφέας κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Ινδία, καθώς και για τον τρόπο με τον οποίο διαπερνούν το έργο του βλέπε Andrew Hagioannu, *The Man Who Would Be Kipling. The Colonial Fiction and the Frontiers of Exile*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, Palgrave Macmillan, 2003, σσ. 3-57.

²⁶⁷ Σημαντικό έργο, το οποίο ασκεί έντονη κριτική στο έργο του R. Kipling και εντοπίζει σε αυτό ρατσιστικά στοιχεία και την κατηγοριοποίηση των λαών παγκοσμίως προωθώντας τη κυριαρχία της λευκής φυλής, ασκώντας εμπειριστωμένη κριτική είναι το εξής: Jonah Raskin, *The Mythology of Imperialism: A Revolutionary Critique of British Literature and Society in Modern Age*, New York, Monthly Review Press, 2009.

²⁶⁸ Έργο ωστόσο, στο οποίο μπορεί να αντιδιασταλεί το ποίημα του Kipling, *The Mother-Lodge*, στο οποίο γίνεται αναφορά στη μασονική στοά της Λαχόρης, όπου επικρατεί ένα πολυπολιτισμικό κλίμα: Ευρωπαίοι συνυπάρχουν με Ασιάτες, ενώ μεταξύ τους αποκαλούνται αδελφοί, χωρίς την εκδήλωση ρατσιστικών και αλαζονικών συμπεριφορών εκ μέρους των πρώτων. Βλέπε Rudyard Kipling, *Barrack-Room Ballads*, New York, Signet, 2001, σσ. 84-86.

²⁶⁹ Edward W. Said, *Οριενταλισμός*, μτφρ. Φώτης Τερζάκης, Αθήνα, Νεφέλη, 1996, σσ. 272-275.

Ινδίας είναι ιδιόζουσα, καθώς υπεισέρχεται το στοιχείο του οικείου και αγαπητού, το οποίο λειαιίνει σε κάποιο βαθμό την αντιμετώπιση και απεικόνιση της. Για τον ίδιο αποτέλεσε τον τόπο, όπου πέρασε τα πρώτα παιδικά του χρόνια και την περίοδο της πρώιμης νεότητας του.²⁷⁰ Επομένως, η συμπάθεια αλλά και το γεγονός ότι είχε ίδια γνώση για το «Διαμάντι του Στέμματος» διαπερνά το έργο του.²⁷¹ Αυτό όμως δεν απαλείφει το γεγονός, ότι ενίοτε η απεικόνιση των ινδικών εθνοτήτων είναι μεροληπτική και αναμφίβολα αρνητική.²⁷² Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση, στην οποία αναφέρεται στη δυσσομία που επικρατεί στην Καλκούτα, «η οποία παρόλα αυτά αφήνεται στη φροντίδα των ιθαγενών».²⁷³ Σε άλλα σημεία μάλιστα των γραπτών του επισημαίνει την αδυναμία επίδειξης ηγετικών και διευθυντικών ικανοτήτων από τους Ινδούς, οι οποίοι χρειάζονται την ηγεσία και την καθοδήγηση των Βρετανών σε κάθε θέμα και περίπτωση.²⁷⁴ Η παρουσίαση της Ινδίας όμως είναι πολυδιάστατη και ποικίλη δίνοντας στους αναγνώστες του, την οπτική μελών διαφόρων κοινωνικών και εθνοτικών ομάδων, τακτική που ακολούθησε ήδη από τα πρώτα διηγήματα του, παράλληλα με τις προσπάθειές του να αποδώσει τις δυσκολίες προσαρμογής των Βρετανών υπηρετούντων στην υποήπειρο, καθώς και τις κρίσεις ταυτότητας και ρόλου που αντιμετώπιζαν, ασχολούμενος με το ψυχισμό τους.²⁷⁵

Η στάση του Kipling απέναντι στη βρετανική Ινδία και τους κατοίκους της είναι πολύπλευρη και όχι μονοδιάστατη. Από τη μία, επισημαίνονται τα αρνητικά στοιχεία του τρόπου ζωής των ινδικών εθνοτήτων, αλλά συγχρόνως γίνεται φανερό ότι ο συγγραφέας τις αντιμετωπίζει με συμπάθεια, έχοντας βαθιά προσωπική γνώση για την ινδική κοινωνία, την οποία και δεν απαξιώνει. Αναγνωρίζει όμως τη διαφορετικότητα της από τη Δύση και τα βρετανικά ήθη και έθιμα. Αξιοσημείωτο είναι άλλωστε το γεγονός ότι στα έργα του απεικονίζει την Ινδία μέσα από την οπτική όλων των τάξεων και κοινωνικών στρωμάτων είτε πρόκειται για γηγενείς είτε για Βρετανούς.

Οι απεικονίσεις των Ινδών *seroys* απαντούν κυρίως στα πεζά του παρά στην ποίηση του, καθώς η τελευταία αναφέρεται κυρίως στους Βρετανούς διαφόρων επαγγελματιών και τάξεων, που διαβιούν στο αποικιακό περιβάλλον και λιγότερο στους γηγενείς. Στον κανόνα

²⁷⁰ Ο Κίπλινγκ έζησε στη Βομβάη μέχρι τη συμπλήρωση της ηλικίας των έξι ετών, οπότε και στάλθηκε στην Αγγλία για να φοιτήσει σε αγγλικό σχολείο και επέστρεψε στην Ινδία για να εργαστεί στη *Civil and Military Gazette* στη Λαχόρη στην ηλικία των 17 ετών.

²⁷¹ Zohreh T. Sullivan, *Narratives of Empire. The Fictions of Rudyard Kipling*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993, σ. 4· Hagioioannu, *The Man Who Would Be Kipling*, σσ. 3-4.

²⁷² Sullivan, *Narratives of Empire*, σ. 12.

²⁷³ Στο ίδιο, σ. 23· Βλέπε το διήγημα του Kipling, *City of Dreadful Night* (διαθέσιμο ψηφιακά στο: <https://ebooks.adelaide.edu.au/k/kipling/rudyard/city/chapter1.html>, 08/02/19).

²⁷⁴ Sullivan, *Narratives of Empire*, σ. 53.

²⁷⁵ Στο ίδιο, σσ. 53-54 και 84-88.

αυτόν βέβαια υπάρχουν και εξαιρέσεις, όπως το ποίημα του *Gunga Din*,²⁷⁶ το οποίο αναφέρεται σε έναν Ινδό κουβαλητή νερού, που συνοδεύοντας τις βρετανικές μονάδες, ανήκε στο βοηθητικό προσωπικό του ινδικού στρατού. Ο Ινδός νεροφόρος εξαιρείται για τη γενναιότητα του και για το γεγονός ότι παρά τις αντικειμενικές δυσκολίες και τους κινδύνους της μάχης βρίσκεται πάντα με ένα παγούρι νερό δίπλα στους Βρετανούς στρατιώτες, πρόθυμος να εκτελέσει τα καθήκοντα του ακόμα και αν αυτό του στοιχίσει τη ζωή του, όπως και τελικά συμβαίνει. Η αυτοθυσία του αναγνωρίζεται από τον αφηγητή του ποιήματος, ο οποίος υποτίθεται ότι είναι ένας Βρετανός στρατιώτης που συνυπηρέτησε μαζί του, όπως αποκαλύπτεται από τις τελευταίες στροφές του έργου· «Though I've belted you and flayed you, By the livin' Gawd that made you, You're a better man than I am, Gunga Din».²⁷⁷ Ο Βρετανός στρατιώτης αναγνωρίζει ότι ο ιθαγενής κουβαλητής νερού χάρη στη συμπεριφορά του αποδείχθηκε ανώτερος από τον ίδιο τόσο στην ανδρεία όσο και στην αρετή,²⁷⁸ συμπέρασμα που εξάγεται από τον Βρετανό παράλληλα με την παραδοχή του ότι ο *Gunga Din*, είχε γνωρίσει κακομεταχείριση από τον ίδιο και συγκεκριμένα είχε δαρεί με ζώνη και μαστιγωθεί.²⁷⁹ Επιπλέον, δεν πρέπει να παραλειφθεί η ρατσιστική αναφορά του συγγραφέα στο γεγονός ότι τελικά ο *Din* «ήταν μέσα του λευκός» («'E was white, clear white, inside»)²⁸⁰. Οι παραπάνω στίχοι υποδηλώνουν, ότι σύμφωνα με τον Kipling, το βρετανικό στρατιωτικό προσωπικό θεωρούσε εαυτούς ανώτερους των Ινδών συναδέρφων τους και σε ορισμένες περιπτώσεις δε δίσταζε να τους κακομεταχειριστεί και να τους ταπεινώσει. Ο Βρετανός λογοτέχνης ωστόσο καταφέρνει να υπερβεί τις φυλετικές του αντιλήψεις, τιμώντας τον γενναίο ιθαγενή στην υπηρεσία των Βρετανών, ο οποίος παρά την υποτίμηση και κακομεταχείριση που είχε υποστεί, εν ώρα καθήκοντος δίνει το καλύτερό του εαυτό και θυσιάζεται εν μέσω της μάχης για να μεταφέρει νερό στους Βρετανούς στρατιώτες.

Οι αναφορές στον ινδικό στρατό στα γραπτά του Kipling εντοπίζονται ήδη την περίοδο, κατά την οποία εργαζόταν ως δημοσιογράφος για την εφημερίδα *Civil and Military Gazette* στη

²⁷⁶ Kipling, *Barrack-Room Ballads*, σσ. 20-22.

²⁷⁷ Στο ίδιο, σ. 22.

²⁷⁸ Η γενναιότητα των ιθαγενών κουβαλητών νερού και η εκτίμηση, που έτρεφαν γι' αυτούς οι Βρετανοί στρατιώτες μαρτυρείται σε αρκετές περιπτώσεις. Ο λόρδος Roberts στα απομνημονεύματα του αναφέρει, ότι κατά τη διάρκεια της Ανταρσίας, όταν οι άντρες του 7^{ου} συντάγματος λογχοφόρων κλήθηκαν από τον τότε αρχιστράτηγο του Ινδικού στρατού σερ Colin Campbell να κατονομάσουν το άτομο στο οποίο άξιζε να απονεμηθεί ο Σταυρός της Βικτωρίας (Victoria Cross) για τη γενναιότητα του, εν χορώ υπέδειξαν τον επικεφαλής Ινδό νεροφόρο της μονάδας τους. Earl Roberts, *Forty-One Years in India*, σ. 104.

²⁷⁹ Η αναφορά στο ξυλοφόρτωμα του *Gunga Din* εντοπίζεται σε δύο στίχους του ποιήματος, τόσο ανάμεσα στις τελευταίες στροφές, όπως αναφέρθηκε στο κυρίως κείμενο, αλλά και νωρίτερα· «You put some juldee in it, Or I'll marrow you this minute» («Κινήσου γρήγορα ειδάλλως θα σε χτυπήσω στο λεπτό»). Στο ίδιο, σ. 21.

²⁸⁰ Στο ίδιο, σ. 21.

Λαχόρη τη δεκαετία του 1880. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περιγραφή των μονάδων του ινδικού στρατού, οι οποίες παρατάχθηκαν και παρέλασαν προς επιθεώρηση από τον Αντιβασιλέα της Ινδίας και τον Εμίρη του Αφγανιστάν στο Rawalpindi, πόλη στο σημερινό Πακιστάν, η οποία κατά την υπό εξέταση περίοδο είχε έντονα στρατιωτικό χαρακτήρα, με αφορμή την επίσκεψη του τελευταίου σε αυτήν. Αναλογιζόμενος την ποικιλία των μονάδων που συμμετείχαν στη τελετή αναφέρεται στην ποικιλομορφία των στρατευμένων αντρών της αυτοκρατορίας, οι οποίοι όντας συνεχώς ετοιμοπόλεμοι, είναι διατεθειμένοι να πολεμήσουν για την υπεράσπισή της από κάθε εχθρό. Όπως μάλιστα επισημαίνεται από τον ίδιο, οι στρατιώτες αυτοί προέρχονται από μια πληθώρα περιοχών· «από το Δουβλίνο και το Deccan,²⁸¹ από το Paisley²⁸² και το Punjab, από το Νεπάλ και το Lancashire».²⁸³ Ο Βρετανός συγγραφέας λοιπόν φαίνεται, ότι τοποθετεί στην ίδια κατηγορία το σύνολο των υπηρετούντων τη βρετανική αυτοκρατορία ανεξαρτήτως του τόπου καταγωγής τους, κάτι που παραπέμπει άλλωστε στον ενιαίο χαρακτήρα της και επαναλαμβάνεται σε άρθρο του, όπου περιγράφονται τα γυμνάσια και η ανάπτυξη τόσο βρετανικών όσο και ινδικών δυνάμεων στη Λαχόρη προς τιμήν της βασίλισσας-αυτοκράτειρας Βικτωρίας.²⁸⁴ Εκεί για μια ακόμη φορά τονίζεται το γεγονός της συμπαράταξης μονάδων αποτελούμενων από διαφορετικές εθνότητες, όπως το βρετανικό 5^ο Σύνταγμα Fusiliers και το 32^ο Ιθαγενές Πεζικό του Punjab.²⁸⁵

Η πρόσληψη του ινδικού στρατού από το Βρετανό συγγραφέα φαίνεται με ενάργεια μέσα και από συγκεκριμένα χωρία του μυθιστορημάτος του *Kim*, το οποίο μεταφέρει στον αναγνώστη μια συνολική και πολυδιάστατη εικόνα της Ινδίας και της κοινωνίας της κατά τον ύστερο 19^ο αιώνα, μέσα από τις περιπέτειες και τα ταξίδια ενός παιδιού βρετανο-ϊνδικής καταγωγής, του Kim. Στο δεύτερο κεφάλαιο του βιβλίου, όπου η δράση εκτυλίσσεται στο γεμάτο κόσμο κουπέ ενός τρένου, εμφανίζεται ένας Ινδός στρατιώτης της φυλής Dogra, ο οποίος αναφέρει ότι υπηρετεί στη μονάδα των Σιχ της Ludhiana. Ένας τεχνίτης Σιχ που βρισκόταν στη ταξιδιωτική συντροφιά επισημαίνει ότι μέλος της οικογένειάς του υπηρετούσε στο ίδιο σύνταγμα και τότε ο στρατιώτης παρατηρεί ότι οι στρατιώτες Dogra και Σιχ συνεργάζονταν αρμονικά και αλληλοϋποστηρίζονταν στο πεδίο της μάχης, αναφέροντας το παράδειγμα εκστρατείας κατά των Afridi στα βορειοδυτικά σύνορα και όπου μέσω της κοινής

²⁸¹ Οροπέδιο που καλύπτει σημαντική έκταση στη νοτιοδυτική Ινδία.

²⁸² Πόλη της Σκωτίας.

²⁸³ Rudyard Kipling (ed. Thomas Pinney), *Kipling's India. Uncollected Sketches 1884-1888*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, Macmillan, 1986, σ. 101.

²⁸⁴ Στο ίδιο, σσ. 194-197.

²⁸⁵ Στο ίδιο, σ. 194.

τους δράσης κατατρόπωσαν τον αντίπαλο. Συγκεκριμένα μάλιστα σημειώνει ότι τους «δίδαξαν» («schooled») το τίμημα της ανυπακοής στη βρετανική εξουσία, προβάλλοντας έτσι εμμέσως τη βρετανική κυριαρχία στην Ινδία ως κάτι φυσικό.²⁸⁶ Στο ίδιο κεφάλαιο υπάρχει μία ακόμα αναφορά σε Ινδούς στρατιώτες. Πρόκειται για τέσσερις Ινδούς ιππείς, οι οποίοι αποτελούσαν τη συνοδεία και προσωπική φρουρά ενός ανώτερου Βρετανού αξιωματικού, και τον συνόδευαν σε όλες τις δραστηριότητές του.²⁸⁷

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει και η παρουσίαση ενός γηραιού απόστρατου πλέον Ινδού αξιωματικού του ιππικού, ο οποίος βρισκόταν σε ενεργή υπηρεσία την περίοδο της «ινδικής ανταρσίας», στο τρίτο κεφάλαιο του μυθιστορήματος. Συνταξιούχος πλέον, εξαιτίας της νομιμοφροσύνης και αφοσίωσης του στους Βρετανούς είχε αποκτήσει αρκετή περιουσία και κύρος στο εσωτερικό της κοινότητάς του, ενώ σποραδικά δεχόταν επισκέψεις των τοπικών Βρετανών πολιτικών αξιωματούχων.²⁸⁸ Συγκεκριμένα, είχε δεχθεί από την βρετανική κυβέρνηση της Ινδίας την προσφορά jaghir, δωρεάς δηλαδή ιδιόκτητης έκτασης με κατοικία για τον ίδιο και την οικογένειά του, ως ανταμοιβή για τις υπηρεσίες του.²⁸⁹ Άξιος αναφοράς είναι και ο τρόπος περιγραφής της ανταρσίας από τον γερασμένο Ινδό αξιωματικό, ο οποίος επισημαίνει ότι «μια τρέλα ρήμαξε όλο το στρατό, στράφηκαν κατά των αξιωματικών τους..... Ενώ επιπλέον επέλεξαν να σκοτώσουν τις γυναίκες και τα παιδιά των Βρετανών (Sahibs, όπως τους αναφέρει). Έπειτα ήρθαν οι Sahibs πέρα από τη θάλασσα και τους τιμώρησαν αυστηρά για τις πράξεις τους». Ο αφηγητής όμως δεν παρασύρθηκε στην ανταρσία, παραμένοντας νομιμόφρων στη Βρετανία. Από το σύνταγμα του, που αριθμούσε 680 ιππείς, μόλις τρεις δεν στασίασαν, αντιμετωπίζοντας βέβαια την αντιπάθεια και δυσθυμία των συμπατριωτών τους, που θεωρούσαν ότι είχε πια έρθει η ώρα εκδίωξης των Βρετανών.²⁹⁰

Το σημείο θέασης του ινδικού στρατιωτικού προσωπικού από τον Kipling είναι σαφές. Ο ιμπεριαλιστής συγγραφέας αντιλαμβανόταν τον ινδικό στρατό ως τη δύναμη κρούσης που εξασφάλιζε την βρετανική παρουσία στην Ινδία. Επρόκειτο για μια στρατιωτική δύναμη, εντός της οποίας δεν είχαν θέση φυλετικές διαφορές και αντιπαραθέσεις μεταξύ των υπηρετούντων. Αποτελούσε μια ενιαία δύναμη, στην οποία επικρατούσε η συντροφικότητα και η συνεργασία που πήγαζε από την πίστη και τη νομιμοφροσύνη στο βρετανικό στέμμα (πράγμα που γίνεται φανερό μέσα από τις αναφορές στους στρατιώτες Dogra και Σιχ που

²⁸⁶ Rudyard Kipling, *Kim*, London, Penguin Books, 2011, σσ. 30-31.

²⁸⁷ Στο ίδιο, σσ. 38-39.

²⁸⁸ Στο ίδιο, σ. 48.

²⁸⁹ Στο ίδιο, σ. 55 και 344.

²⁹⁰ Στο ίδιο, σσ. 54-55.

υπηρετούσαν στο ίδιο σύνταγμα). Ακόμα, από τον λόγο του απόστρατου Ινδού αξιωματικού σχετικά με «την ανταρσία», αυτό το γεγονός-σταθμό για τη βρετανική παρουσία στην υποήπειρο, εξάγεται το συμπέρασμα ότι ο Kipling θεωρούσε τη βρετανική κυριαρχία στην Ινδία ως φυσική και αυταπόδεικτη. Μόνο «τρελοί» ανάμεσα στους γηγενείς θα μπορούσαν να την αμφισβητήσουν και να αντιπαρατεθούν με την ανώτερη λευκή βρετανική φυλή. Για να προσδώσει άλλωστε αντικειμενικότητα στην άποψη αυτή, ο Kipling έκρινε σκόπιμο να την εκφράσει όχι μέσα από τα λόγια ενός Βρετανού, αλλά ενός νομιμόφρονα Ινδού, ζωντανή απόδειξη των αποτελεσμάτων της επίδειξης πίστης στη Βρετανία. Σε αντίθεση με τους εξεγερμένους Ινδούς στρατιώτες, οι οποίοι, ηττημένοι κατά κράτος, τιμωρήθηκαν με αρκετούς ανάμεσα τους να εκτελούνται, ο ίδιος απέκτησε περιουσία και κύρος. Όπως όμως παρατηρεί ο Said, στην εισαγωγή του στο συγκεκριμένο έργο, ο Βρετανός λογοτέχνης παραλείπει να θίξει το ζήτημα των σχέσεων του Ινδού αξιωματικού με τους ομοεθνείς του και της αντιμετώπισής του από τους τελευταίους, οι οποίοι κατά πάσα πιθανότητα θα τον θεωρούσαν προδότη.²⁹¹

²⁹¹ Edward W. Said, «Introduction to *Kim* by Edward W. Said (Penguin Classics, 1987)», στο Rudyard Kipling, *Kim*, London, Penguin Books, 2011, σσ. 309-311.

5. Συμπεράσματα

Ο ινδικός στρατός αποτέλεσε ίσως το κυριότερο όργανο επιβολής της βρετανικής κυριαρχίας στην Ινδία. Η Βρετανία δε μπορούσε να βασιστεί αποκλειστικά σε βρετανικές στρατιωτικές μονάδες, καθώς δε μπορούσε για πρακτικούς λόγους να μεταφέρει τον απαραίτητο αριθμό στρατευμάτων από την Ευρώπη στην Ινδία. Η συμβολή του ινδικού στρατού ήταν καθοριστική για τη σταθερότητα και λειτουργία της (βρετανικής) ινδικής κυβέρνησης και παρατηρούνταν σε κάθε επίπεδο: από την αντιμετώπιση εσωτερικών απειλών και εξεγέρσεων, μέχρι τη φρούρηση των ινδικών συνόρων στο βορρά και την υπεράσπιση των βρετανικών συμφερόντων στη Νοτιοανατολική Ασία αλλά και στην Αφρική, λειτουργώντας ως πυλώνας της βρετανικής ισχύος τόσο εντός όσο και εκτός της ινδικής επικράτειας.

Η νομιμοφροσύνη στο πλαίσιο της βρετανικής κυριαρχίας πέρα από την ανταρσία του 1857-1858 δεν κλονίστηκε καθ' όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, αλλά και μέχρι το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι οικονομικές απολαβές, η δόξα που συνόδευε την στρατιωτική υπηρεσία στα μάτια της ινδικής κοινωνίας αλλά και η έλλειψη λύσεων εναλλακτικών στη βρετανική κυριαρχία για το μεγαλύτερο τμήμα του 19^{ου} αιώνα, εξασφάλισε στις βρετανικές αρχές της Ινδίας τη στρατιωτική δύναμη ώστε να αντιμετωπίσουν επιτυχώς κάθε είδους απειλή· εξάλλου μόνο η ύπαρξη του στρατού λειτουργούσε αποτρεπτικά, προσδίδοντας κύρος στους Βρετανούς, που είχαν να παρατάξουν εκατοντάδες χιλιάδες Ινδών στρατιωτών, απέναντι σε αυτούς που αμφισβητούσαν τη κυριαρχία τους. Σε τι βαθμό όμως τον εμπιστεύονταν οι βρετανικές αποικιακές αρχές; Αναμφίβολα η «Ινδική Ανταρσία» είχε κλονίσει την εμπιστοσύνη τους στους *sepoys*, τάση που υπέβασκε στους Βρετανούς της Ινδίας καθ' όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα. Βέβαια μπορεί να υποστηριχθεί ότι η στάση αλλά και η νοοτροπία τους ήταν κατά κάποιο τρόπο διττή και αντιφατική. Από τη μία, εξέφραζαν τους φόβους τους για τους κινδύνους που είχαν να αντιμετωπίσουν οι Ευρωπαίες γυναίκες από τους Ινδούς και λάμβαναν μέτρα, όπως ο έλεγχος και ο χειρισμός του πυροβολικού αποκλειστικά από βρετανικό στρατιωτικό προσωπικό, και από την άλλη επιδείκνυαν εφησυχασμό και τη βεβαιότητα, ότι η ανατροπή της καθεστηκυίας τάξης ήταν αδύνατη.

Ενδιαφέρουσες για την έρευνα είναι άλλωστε και οι συζητήσεις γύρω από το σώμα των Ινδών αξιωματικών, οι οποίες είναι ενδεικτικές του κλίματος που επικρατούσε στους βρετανικούς ιθύνοντες κύκλους. Φιλελεύθεροι στρατιωτικοί και πολιτικοί αξιωματούχοι τόνιζαν την ανάγκη για ενίσχυση της θέσης και των αρμοδιοτήτων τους, συναντώντας βέβαια τις έντονες αντιδράσεις της πλειοψηφίας των πολιτικών και στρατιωτικών αξιωματούχων, που τελικά εμπόδισαν την όποια αλλαγή. Θεωρούνταν αδιανόητο οι Ινδοί

αξιωματικοί να είναι ισότιμοι με τους Βρετανούς, ενώ τονιζόταν το ενδεχόμενο ότι εάν οι πρώτοι προάγονταν σε ισότιμη βάση με τους δεύτερους, να διοικήσουν αναγκαστικά κάποια στιγμή και βρετανικό στρατιωτικό προσωπικό, πράγμα που θεωρούνταν «απαράδεκτο» από κάθε άποψη από την πλειοψηφία των Βρετανών ανεξαρτήτως κοινωνικής θέσης και τάξης. Εντός του αποικιακού περικειμένου, που βασιζόταν στη φυλετική ταξινόμηση των λαών, δε μπορούσε να γίνει αποδεκτή η ανατροπή της ισχύουσας τάξης πραγμάτων. Οι αποικιοκρατούμενοι λαοί έπρεπε να διατηρούνται υποταγμένοι, χωρίς φιλοδοξίες για κατάληψη ανώτερων θέσεων, οι οποίες προορίζονταν αποκλειστικά για τους Ευρωπαίους. Όπως άλλωστε επισημαίνει η Hannah Arendt οι βρετανικές αρχές μπορεί να έδιναν ιδιαίτερη σημασία στην αποτελεσματικότητα της διοίκησης και στην αντικειμενική αντιμετώπιση των Ινδών υπηκόων του στέμματος, αλλά το γεγονός αυτό δεν αναιρεί την επικράτηση μιας «απόλυτης διαίρεσης συμφερόντων» μεταξύ των δύο.²⁹² Επρόκειτο για κυρίαρχους από τη μια και αρχόμενους από την άλλη, διαίρεση την οποία η βρετανική εξουσία, παρά τα όποια καλοπροαίρετα υπέρ των αρχόμενων μέτρα των Βρετανών, επιδίωκε σε κάθε περίπτωση να επιβεβαιώνει.

Τα έργα που αξιοποιήθηκαν εδώ και ειδικότερα τα γραπτά του Βρετανού πολιτικού Trevelyan, του στρατιωτικού, λόρδου Roberts και του λογοτέχνη Kipling υποδεικνύουν στον ερευνητή θεμελιώδεις πλευρές της απεικόνισης και πρόσληψης των seroys από τους Βρετανούς. Τα κείμενα αυτά μάλιστα είχαν μεγάλη απήχηση στη μητρόπολη -ιδιαίτερα τα απομνημονεύματα του Roberts και τα λογοτεχνικά έργα του Kipling-, γνωρίζοντας απανωτές εκδόσεις και αναδημοσιεύσεις και επηρεάζοντας την οπτική της βρετανικής κοινής γνώμης απέναντι στην Ινδία και στον ινδικό στρατό. Ωστόσο, αυτό δεν υποδηλώνει, ότι η επίδραση ήταν μονόπλευρη, καθώς η νοοτροπία και οι αντιλήψεις που είχαν αναπτύξει τα συγκεκριμένα ιστορικά υποκείμενα απέρρεαν από την ιδεολογία και το πολιτισμικό πλαίσιο της βικτωριανής εποχής, το οποίο τα ίδια ταυτόχρονα συνδιαμόρφωναν.

Στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα η πρόσληψη του βρετανικού ινδικού στρατού και η στάση των βρετανικών αρχών απέναντί του καθορίστηκε από την επικράτηση της θεωρίας των πολεμικών φυλών, η οποία σταδιακά οδήγησε σε πολιτικές που μετέβαλαν τον χαρακτήρα και τη σύνθεση του. Οι Βρετανοί επηρεασμένοι από φυλετικές θεωρίες αλλά και από την ανταρσία του στρατού της Βεγγάλης το 1857, στα τέλη του 19ου αιώνα θεώρησαν ότι η ιδανική λύση για τη δημιουργία μιας αποτελεσματικής στρατιωτικής δύναμης ήταν η

²⁹² Χάννα Άρεντ, *Οι Αρχές του Ολοκληρωτισμού. Δεύτερο Μέρος, Ιμπεριαλισμός*, μτφρ. Βασίλης Τομανάς, Αθήνα, εκδόσεις Νησίδες, 2017, σ. 126

στρατολόγηση σχεδόν αποκλειστικά από συγκεκριμένες εθνοτικές ομάδες της βόρειας Ινδίας. Σε αυτές αποδίδονταν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και πολεμικές αρετές, ενώ υποστηριζόταν ότι μπορούσαν να αποτελέσουν νομιμόφρονα και αξιόπιστα στοιχεία, που θα εξασφάλιζαν στη Βρετανία, έναν στρατό, ο οποίος θα παρέμενε όργανο των αποικιακών αρχών, χωρίς να στραφεί εναντίον τους. Εν κατακλείδι, η ταξινόμηση των λαών και φυλών της υποηπείρου σε πολεμικές και μη, αποτελεί απόδειξη της καθολικής σχεδόν επικράτησης στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ενός αποικιακού συστήματος, το οποίο βασιζόταν σε μια φυλετική ταξινόμηση των αποικιοκρατούμενων λαών, η οποία ανατράπηκε μόνο μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Παράρτημα

Χάρτης της Βρετανικής Ινδίας (1909)

Edinburgh Geographical Institute, 1909 (public domain)

Βιβλιογραφία

Πηγές (δημοσιευμένες)

1. Berriedale Keith A. (επιμ.), *Speeches and Documents on Indian Policy 1750-1921. Volume I*, Oxford, Oxford University Press, 1922
2. Chesney Sir George, *Indian Polity. A view of the System of Administration in India*, London and New York, Longman's Green and Co., ³1894
3. *Frontier and Overseas Expeditions from India. Volume VI. Expeditions Overseas, Compiled in the Intelligence Branch. Division of the Chief of Staff. Army Headquarters India*, Calcutta, Superintendent Government Printing, 1911
4. Herron J.S., *Colonial Army Systems of the Netherlands, Great Britain, France, Germany, Portugal, Italy and Belgium*, Washington D.C., Government Printing Office, 1901
5. <https://ebooks.adelaide.edu.au/k/kipling/rudyard/city/chapter1.html>, 08/02/19
6. Khan Syed Ahmed, *The Causes of the Indian Revolt*, Oxford, Oxford University Press, 2000
7. Kipling Rudyard (επιμ. Thomas Pinney), *Kipling's India. Uncollected Sketches 1884-1888*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, Macmillan, 1986
8. Kipling Rudyard, *Barrack-Room Ballads*, New York, Signet, 2001
9. Kipling Rudyard, *Kim*, London, Penguin Books, 2011;
10. Prichard Iltudus Thomas, *The Administration of India from 1858 to 1868: The First Ten Years of Administration under the Crown. Volume II*, London, Macmillan and Co, 1869
11. Published under the Authority of his Majesty's Secretary of State for India in Council, *The Imperial Gazetteer of India. The Indian Empire. Volume IV. Administrative*, Oxford, Clarendon Press, 1909
12. Ram Sita (επιμ. James Lunt), *From Sepoy to Subedar Being the Life and Adventures of Subedar Sita Ram, a Native Officer of the Bengal Army Written and Related by Himself*, New Delhi, Vikas Publications, 1970
13. Roberts, Earl of Kandahar, *Forty-One Years in India. From Subaltern to Commander-in-Chief*, London, Macmillan³⁵, 1905
14. *The Army in India and its Evolution. Including an Account on the Establishment of the Royal Air Force in India*, Calcutta, Superintendent Government Printing, 1924
15. *The Times*, 29.4.1878
16. Trevelyan G. O., *The Competition Wallah*, London and Cambridge, Macmillan, ²1866

17. Vansittart Eden, *Handbooks for the Indian Army: Gurkhas*, New Delhi, Asian Educational Services, 1991
18. West Algernon, *Sir Charles Wood's Administration of Indian Affairs from 1859 to 1866*, London, Smith, Elder and Co., 1867

Δευτερογενή Έργα

1. Alavi Seema, *The Sepoys and the Company: Tradition and Transition in Northern India, 1770-1830*, Oxford, Oxford University Press, 1998
2. Anjaria Dhara, *Curzon and the Limits of Viceregal Power: India, 1899-1905 (A thesis submitted in fulfilment of the requirements of the degree of Doctor of Philosophy (PhD))*, London, Royal Holloway College, University of London, 2009
3. Barrier Norman Gerald, *The Punjab Alienation of Land Bill of 1900*, Durham, North Carolina, Duke University, Program in Comparative Studies on Southern Asia, 1966
4. Barua Pradeer P., *Race, Politics, and Armies: The Dynamics of Military Modernization in Twentieth-Century Colonial India (Thesis Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree Doctor of Philosophy in History)*, Urbana Illinois, University of Illinois, 1995
5. Bates Crispin, Rand Gavin, Carter Marina, Major Andrea (επιμ.), *Mutiny at the Margins: New Perspectives on the Indian Uprising of 1857 (πεντάτομο έργο)*, New Delhi, Sage, 2013
6. Bayly Susan, *Caste, Society and Politics in India from the Eighteenth Century to the Modern Age*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999
7. Bender Jill C., *Fears of 1857: The British Empire in the Wake of the Indian Rebellion (a dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy)*, Boston Massachusetts, Boston College, 2011
8. Bender Jill C., *The 1857 Indian Uprising and the British Empire*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016
9. Copland Ian, *India 1885-1947: The Unmaking of an Empire*, Harlow Essex, Longman, 2001
10. Dalrymple William, *The Last Mughal. The Fall of a Dynasty, Delhi, 1857*, London, Bloomsbury, 2006
11. Des Chene Katherine Mary, *Relics of empire: A cultural history of the Gurkhas, 1815-1987, (A Dissertation Submitted to the Department of Anthropology and the Committee on Graduate Studies of Stanford University in Partial Fulfillment of the*

- Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy*), Stanford California, Stanford University, 1991
12. Enloe Cynthia, *Ethnic Soldiers: State Security in Divided Societies*, Athens Georgia, University of Georgia Press, 1982
 13. Ewans Martin, *Securing the Indian Frontier in Central Asia. Confrontation and Negotiation, 1865-1895*, London and New York, Routledge, 2010
 14. Farewell Byron, *Queen Victoria's Little Wars*, New York and London, Norton & Company, ²1985
 15. Fisher Michael H., *A Short History of the Mughal Empire*, London and New York, I.B. Tauris, 2016
 16. Gopal Sarvepalli, *British Policy in India 1858-1905*, Cambridge, Cambridge University Press, 1965
 17. Green Nile, *Islam and the Army in Colonial Indian. Sepoy Religion and the Service of Empire*, Cambridge, Cambridge University Press, 2009
 18. Gupta Pratul Chandra, *Nana Sahib and the Rising at Cawnpore*, Oxford, Oxford University Press, 1963
 19. Hagiioannu Andrew, *The Man Who Would Be Kipling. The Colonial Fiction and the Frontiers of Exile*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, Palgrave Macmillan, 2003
 20. Catherine Hall, «Κατασκευάζοντας Αποικιακά Υποκείμενα: Η Εκπαίδευση στην Εποχή της Αυτοκρατορίας», στο Αθηνά Συριάτου (επιμ.), *Εξουσιάζοντας τα Κύματα. Όψεις της Ιστορίας και της Ιστοριογραφίας της Βρετανικής Αυτοκρατορίας*, Αθήνα, Ασίνη, 2018, σσ. 149-186
 21. Hibbert Christopher, *The Great Mutiny. India 1857*, New York, The Viking Press, 1978
 22. Holt P. M., *The Mahdist State in the Sudan 1881–1898. A Study of its Origins, Development, and Overthrow*, Oxford, Clarendon Press, 1958
 23. Hyam Ronald, *Britain's Imperial Century, 1815-1914*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire and New York, Palgrave Macmillan, ³2002
 24. Iggers Georg G., *Η Ιστοριογραφία στον 20^ο Αιώνα. Από την Επιστημονική Αντικειμενικότητα στην Πρόκληση του Μεταμοντερνισμού*, μτφρ. Παρασκευάς Μάταλας, Αθήνα, Νεφέλη, 2006
 25. Iggers Georg G. & Wang Q. Edward, με τη συνεργασία της Mukherjee Supriya, *Παγκόσμια Ιστορία της Σύγχρονης Ιστοριογραφίας*, μτφρ. Πελαγία Μαρκέτου, Αθήνα, Νεφέλη, 2015

26. Judd Denis, *The Lion and the Tiger. The Rise and Fall of the British Raj, 1600-1947*, Oxford, Oxford University Press, 2004
27. King Peter, *The Viceroy's Fall: How Kitchener Destroyed Curzon*, London, Sidgwick & Jackson, 1986
28. Laurie Clayton D., *An English Barracks in the Oriental Sea: The Imperial Use of the British Indian Army Outside India (A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Master of Arts)*, Omaha Nebraska, University of Nebraska, 1982
29. Magdoff Harry (επιμέλεια Α. Καρακατσούλη), *Αποικιοκρατία. Η Ευρωπαϊκή Επέκταση μετά το 1763*, εκδόσεις Μελάι 2008
30. Markham David Julian Saul, *The Bengal Army and the outbreak of the Indian Mutiny (Ph. D Thesis)*, Glasgow, University of Glasgow, Department of History, 2001
31. Metcalf Barbara D. and Metcalf Thomas R., *A Concise History of India*, Cambridge, Cambridge University Press, ²2006
32. Metcalf Thomas R., *Imperial Connections. Indian in the Indian Ocean Arena, 1860-1920*, Berkeley, Los Angeles and London, University of California Press, 2007
33. Metcalf Thomas R., *The New Cambridge History of India III.4. Ideologies of the Raj*, Cambridge, Cambridge University Press, ⁶2007
34. Misra Udayon, «Nineteenth Century British Views of India: Crystallisation of Attitudes», *Economic and Political Weekly* 19/4 (1984), σσ. E14-E21
35. Moreman T.R., *The Army in India and the Development of Frontier Warfare, 1849-1947*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire and London, Macmillan, 1998
36. Omissi David, *The Sepoy and the Raj. The Indian Army 1860-1940*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire and London, Macmillan, 1994
37. Onley James, «The Raj Reconsidered: British India's Informal Empire and Spheres of Influence in Asia and Africa», *Asian Affairs* XL/1 (2009), σσ. 44-62
38. Pemble John, *Britain's Gurkha War: The Invasion of Nepal, 1814-16*, Barnsley, Frontline Books, 2009
39. Porter Andrew (επιμ.), *The Oxford History of the British Empire. The Nineteenth Century. Volume III*, Oxford, Oxford University Press, 1999
40. Prime Adam John, *The Indian Army's British Officer Corps, 1861-1921 (Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy)*, Leicester, University of Leicester, 2018

41. Procida Marry A., *Married to the Empire: British Wives and British Imperialism in India (A Dissertation in History Presented to the Faculties of the University of Pennsylvania in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy)*, Pennsylvania, University of Pennsylvania, 1997
42. Raman Kartik Kalyan, «Utilitarianism and the Criminal Law in Colonial India: A Study of the Practical Limits of Utilitarian Jurisprudence», *Modern Asian Studies* 28/4 (1994), σσ. 739-791
43. Rand Gavin, «'Martial Races' and 'Imperial Subjects': Violence and Governance in Colonial India, 1857–1914», *European Review of History—Revue Europeenne d'Histoire*, 13/1 (2006), σσ. 1-20
44. Raskin Jonah, *The Mythology of Imperialism: A Revolutionary Critique of British Literature and Society in Modern Age*, New York, Monthly Review Press, 2009
45. Ronaldshay Earl of, *The Life of Lord Curzon. Being the Authorized Biography of George Nathaniel Marquess Curzon of Kedleston, K. G., Volume Two. Viceroy of India*, London, Ernest Benn, 1928
46. Roy Kaushik, *Brown Warriors of the Raj. Recruitment & the Mechanics of Command in the Sepoy Army, 1859-1913*, New Delhi, Manohar, 2008
47. Said Edward W., «Introduction to *Kim* by Edward W. Said (Penguin Classics, 1987)», στο Rudyard Kipling, *Kim*, London, Penguin Books, 2011
48. Said Edward W., *Οριενταλισμός*, μτφρ. Φώτης Τερζάκης, Αθήνα, Νεφέλη, 1996
49. Sarkar Sumit, *Modern India 1885-1947*, New York, Palgrave Macmillan, 1989
50. Siegel Jennifer, *Endgame. Britain, Russia and the Final Struggle for Central Asia*, London and New York, I.B. Tauris, 2002
51. Trautmann Thomas R., *Ινδία. Σύντομη Ιστορία ενός Μεγάλου Πολιτισμού*, μτφρ. Μαρία Παπαηλιάδη, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2019
52. Tumblin Jesse Cole, *The Widening Gyre: Security, Sovereignty, and the Making of Modern Statehood in the British Empire, 1898-1931 (A dissertation submitted to the Faculty of the department of History in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy)*, Boston Massachusetts, Boston College, Morrissey College of Arts and Sciences, 2016
53. Άρεντ Χάννα, *Οι Απαρχές του Ολοκληρωτισμού. Δεύτερο Μέρος, Ιμπεριαλισμός*, μτφρ. Βασίλης Τομανάς, Αθήνα, εκδόσεις Νησίδες, 2017

54. Λαλιώτου Ιωάννα, «Μετααποικιακή Συνθήκη και Ιστορία», στο Αθηνά Αθανασίου (επιμ.), *Αποδομώντας την Αυτοκρατορία. Θεωρία και Πολιτική της Μετααποικιακής κριτικής*, Αθήνα, Νήσος, 2016
55. Παπαθανασίου Μαρία, *Αποικίες και Ανταγωνισμοί: 15ος-20ός αιώνας* (Ειδικά θέματα του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού, Γ'), Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2001
56. Συριάτου Αθηνά, «Βρετανική Αυτοκρατορία και Ιστορίες της Βρετανικής Αυτοκρατορίας», στο Αθηνά Συριάτου (επιμ.), *Εξουσιάζοντας τα Κύματα. Όψεις της Ιστορίας και της Ιστοριογραφίας της Βρετανικής Αυτοκρατορίας*, Αθήνα, Εκδόσεις Ασίνη, 2018
57. Φλιτούρης Λάμπρος, *Αποικιακές Αυτοκρατορίες*, Αθήνα, Εκδόσεις Ασίνη, 2015
58. Ψυρούκης Νίκος, *Ιστορία της Αποικιοκρατίας*, έξι τόμοι, Αθήνα, Εκδόσεις Αιγαίον, 1993